КНИГА РЕКОРДІВ УКРАЇНИ

■ КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО ■ СПОРТ І РОЗВАГИ

Г.О. Маценко

КНИГА
РЕКОРДІВ
УКРАЇНИ

Культура і мистецтво. Спорт і розваги

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2002

ББК 92.1(4Укр.)
М37

Редактори **Будний Б.Є., Легкий Б.С.**

Маценко Г.О.
М37 Книга рекордів України: Культура і мистецтво. Спорт і розваги.– Тернопіль: Навчальна книга– Богдан, 2002.– 80 с.

ISBN 966-692-087-5

Видання містить багато звичайних і незвичайних, але цікавих і дивовижних фактів про все "най-най..." в Україні – її населення і людей-унікумів, імена та прізвища, нагороди і покарання. Зі сторінок книги можна довідатись, хто є рекордсменом серед довгожителів нашої країни, хто був наймолодшим міністром і хто мав найдовше прізвище, про найвищу і найтовстішу людину.

Для читачів різного віку, професій і уподобань.

ББК 92.1(4Укр.)

ISBN 966-692-087-5

Культура і мистецтво

МОВА ТА ПИСЕМНІСТЬ

Мова

Найдавніша згадка про "руську" мову на території сучасної України належить до 858 р. Слов'янський просвітитель Костянтин (Кирило) Філософ (827–869), описуючи своє перебування у кримському місті Херсонесі (Корсуні) під час подорожі з Візантії до хозар, зазначає, що "чловъка обрътъ глаголюще руською беседою".

Перша спроба підняти українську народну мову до рівня літературної припадає на кінець XVIII ст. і пов'язана з виходом у 1798 р. перших трьох частин "Енеїди" видатного українського письменника Івана Котляревського, який вважається зачинателем нової української літературної мови.

Перше дослідження з української мови. Початок науковому вивченню української мови покладено "Грамматикой малороссийского наречия" (1818 р.) українського мовознавця Олексія Павловського, де подано стислий опис її фонетичних і морфологічних особливостей у порівнянні з російською мовою.

Чи можна заборонити мову? Інтенсивна боротьба з українською мовою має понад 250-річну історію. Досить сказати, що, починаючи з періоду царювання Петра I аж до повалення монархії, українська мова була фактично заборонена. Але "піком" став так званий Емський акт від 1876 р., коли "височайшим повелінням" Олександра II на курорті в м. Емс (Німеччина) вона була заборонена повністю. Згідно з цим указом заборонялося ввозити без особливого на те дозволу будь-які видані за кордоном україномовні книжки (що видавалися переважно у Львові), друкувати й видавати в імперії українські твори, крім історичних документів і пам'яток, а також художніх творів, з яких перші наказано друкувати, дотримуючись правопису оригіналів, а другі – без будь-яких відхилень від загальноприйнятого російського правопису, але тільки після розгляду рукописів у Головному управлінні в справах друку; ставити українські п'єси і друкувати слова при нотах. Після цього указу протягом багатьох років у "російській" частині України рідною мовою книги не видавались.

Наріччя

Найбільше за територією поширення наріччя української мови – південно-східне. Воно охоплює південну частину Київської та Сумської областей, Черкаську, Полтавську, Харківську, Луганську, Кіровоградську, Дніпропетровську, Донецьку, Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку області. Ця говірка в її сучасних межах виникла порівняно пізно, у XVI–XVIII ст., але була покладена в основу загальноукраїнської літературної мови.

Найменше за територією поширення наріччя – північне, що охоплює Чернігівську область і північні райони Сумської, Київської, Житомирської, Рівненської та Волинської областей. Предок північних говорів – мова давніх слов'янських племен полян, древлян, сіверян і північних волинян.

Фонетика

Перше дослідження з української фонетики. У 1876 р. вийшла друком праця видатного українського філолога Павла Житецького "Нарис звукової історії малоруського наріччя". В українському мовознавстві це було перше дослідження звукових явищ української мови в їхньому внутрішньому зв'язку і діахронічній послідовності. Воно, по-суті, започаткувало розвиток української історичної фонетики як спеціальної лінгвістичної дисципліни.

Найбільшу кількість фонем – аж 102 – нараховував в українській літературній мові мовознавець Олекса Синявський. З них голосних – 12 й приголосних – 90

Писемність

Найдавніші свідоцтва про передписемність на території України мають вік у 7 тис. років. "Винахідниками" її були представники трипільської культури, які мешкали біля Трипілля над Дніпром й використовували глиняні символи та системи знаків, що збереглися на керамічних виробах. Трипільці мали розвинуту систему знаків, комбінація яких дає змогу прочитати сакральні тексти.

Найдавніші документальні згадки про існування писемності на Русі. Торгуючи з греками, предки слов'ян використовували "предметні" повідомлення – "чети" і "рези", про які пізніше згадуватиме болгарський чорноризець Храбр в оповіданні "Про письмена". Арабський письменник Ібн-Фадлан записав у своїх подорожніх нотатках (поч. X ст.), що бачив написи по-руськи на окремих уламках дерева. Араб Ібн-ан-Надіма згадує, що руси десь у IX ст. мали письмена, які вирізували на дереві.

Найдавніша датована документальна згадка про існування писемності на Русі ще до запровадження християнства припадає на 858 р. Слов'яський просвітитель Костянтин (Кирило) Філософ, про якого вже згадувалося вище, перебуваючи у кримському місті Херсонесі (Корсуні), знайшов Псалтир і Євангеліє, "руськими письменами писано".

Найдавніша пам'ятка слов'янської писемності – Київські

глаголичні листки, датовані кінцем X – поч. XI ст. Ці сім невеликих пергаментних рукописних аркушів глаголичного письма зберігаються у ЦНБ України в Києві. Пам'ятка включає апостольські читання, молитву до Св. Марії, зібрання західнохристиянських мес, а також пісень, благословень, молитов на всі дні року. Листки були знайдені архієпископом Антонієм у монастирі Св. Катерини на г. Синай у 1872 р. і подаровані Київській духовній академії.

Найдавніша пам'ятка писемності Київської Русі світського характеру – "Ізборник Святослава", укладений між 1073 і 1076 рр. для київського князя Святослава Ярославича. Поряд з творами церковно-релігійного характеру він містить публіцистичні твори давньоруських письменників, де роз'яснюються норми поведінки людини за різних побутових обставин згідно вимог феодалів та духівництва, йдеться про користь знань і читання книг, пропагується ідея примирення між феодалами та народом тощо.

Найдавніші пам'ятки, писані на бересті, – це грамоти, знайдені на території давньоруського княжого міста Звенигорода на Львівщині. В липні 1988 р. в культурному нашаруванні, датованому між 1110 й 1137 р., школярі Олег Колодка та Ігор Шило, які під керівництвом вченого І.К.Свєшнікова брали участь в археологічних розкопках, розшукали три фрагменти грамот, найбільший з яких мав розмір 2х12 см, а висота літер становила 0,7–1 см. Кількома днями пізніше вдалося розшукати цілу грамоту розміром 6,5х30 см, яку І. К. Свєшніков переклав так: "Від Говенової (жінки) до Нежнича. Дай в десять кун лодєних (за оплату перевозу лодіями-човнами). Сказав Говен й дав на суд, а піп записав. А дай Луці. Якщо не віддаси, то я у князя візьму отрока (слугу, у даному випадку свого роду судового виконавця), прижь (очевидно, "якщо") і приїду, то тобі в більше (в більшу суму) увійде (обійдеться)".

Найдавніші пам'ятки, писані на пергаменті староукраїнською мовою, – грамоти XIV–XV ст., а серед них – підтвердна грамота Львівського воєводи Якші Блотишевського на купівлю В'ячеславом Дмитровським дворища у Василя Скибича та його родичів за шість кіп грошів сріблом, датована приблизно 1370 р. Написана вона на пергаменті, до якого прикріплена на шовковому шнурку пошкоджена печатка. Зберігається у Центральному державному історичному архіві у Львові.

Найдавнішими пам'ятками, писаними на папері, є львівські адміністративні книги, датовані XVI ст. Зберігаються у Центральному державному історичному архіві у Львові.

Азбука

Найдавніша азбука в Європі. Київський дослідник М.Суслопаров віднайшов алфавіт пеласгів-трипільців, дешифрував їх написи і довів, що ним користувалося населення зрубної культури – кіммерійці, серед яких були протолитовці-протослов'яни. На думку вченого, перший у Європі алфавіт існував на Наддніпрянщині ще у IV тис. до н.е., тобто раніше, ніж у фінікійців, котрі згодом запозичили його у пеласгів. Експонати зберігаються у Дніпропетровському історичному музеї.

Найдавніша азбука слов'ян. Одним з найвагоміших доказів існування докирилівського письма вважають відкриття у Софійському соборі Києва давньої азбуки, що складалася з 27 букв, з яких 23 – грецького алфавіту, решта – спеціальні букви для передачі слов'янських звуків (б, ш, ж, щ). Ця азбука, ймовірно, є перехідним варіантом від грецького алфавіту до кирилиці. Вважають, що вона виникла в час, який передував створенню слов'янської азбуки у 863 р. Кирилом і Мефодієм. Після введення на Русі християнства кирилиця поступово змінила стару писемність.

"Азбучна війна" – під такою назвою увійшла в історію боротьба прогресивної громадськості Східної Галичини проти латинізації української писемності, тобто алфавіту, у 30–50-их роках XIX ст. Проти політично шкідливої, антинаукової концепції галицького філолога Й.Лозинського замінити українську кириличну азбуку латинським алфавітом "абецадлом" виступили члени "Руської трійці", які захищали українську мову і від "своїх", українських реакціонерів, і від польських шовіністичних ідеологів, котрі безпідставно розглядали український народ як "гілку" польського народу, а українську мову – як говірку польської. Керівні кола Австрії змушені були відмовитися від зазіхань на українську писемність.

Розділові знаки

Найдавнішими розділовими знаками є кома і крапка, що з'явилися у перших друкованих книгах XVI ст. Кома у перекладі з латинської означає: "кую", "б'ю", "відсікаю", "відділяю", а крапка – переклад латинського слова "пунктум". Це слово дало такі назви: пункт, пунктуація, пунктир тощо.

Наймолодший правописний знак нашого письма – апостроф. Він з'явився в українській граматиці й набув правописних прав за радянської влади. Назва знака взята з давньогрецької мови, де вона означала: кривий, зігнутий, повернутий.

Правопис

Першим офіційним українським правописом вважається "Найголовніші правила українського правопису", затверджені АН УРСР і видані у 1921 р.

Літери

"Найукраїнніша" літера, тобто не вживана в абетках інших народів, – літера "Ґ". Цей проривний звук різними способами позначали в українському письмі принаймні з XIV ст., а від 1619 р. веде родовід в українській абетці

літера "Ґ", котру як різновид грецької g (гамма) вперше запровадив у своїй "Граматиці" Мелетій Смотрицький. Цим розрізнялися два звуки – фрикативний (як у слові "голова") і проривний (як у слові "ґанок"). Але реформа українського правопису, здійснена у 1933 р. без громадського обговорення, в атмосфері галасливих кампаній проти "шкідництва на мовному фронті" призвела до того, що ця літера була безпідставно вилучена з української абетки. І ось у 1990 р., після більш як півстолітньої відсутності, в новому "Українському правописі" було поновлено в деяких словах написання літери "Ґ". Отже, ця літера, мабуть, заслуговує ще й на те, аби називатись "найскривдженішою".

Літера, на яку починається найбільша кількість слів. Згідно зі "Словником української мови" в 11 томах, упорядкованим вченими Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН України. Він увібрав усе цінне з лексичних багатств української мови, під літерою "П" міститься 27 623 слова, не беручи до уваги слів-посилань. З літери "В" починається 11 736 слів, з "С" – 11 294.

Літера, на яку починається найменша кількість слів. На літеру "Ю" за тим же словником починається 131 слово, на "Є" – 122, "Ї" – 50, "Й" – 40 слів, не беручи до уваги слів-посилань.

Найуживаніша літера. У списку слів і словоформ у "Словнику частотності української художньої прози", розташованих за частотністю у загальному масиві текстів, нами розглянуто перші 110 позицій, що певною мірою віддзеркалює загальну статистику. Таким чином, літера "О" зустрічається 47 разів, "И" – 35, "А" – 32 рази.

Найрідше вживана літера українського алфавіту, ймовірно, "Ф". В українській мові звук, що позначається цією літерою, зустрічається тільки в небагатьох запозичених словах.

Літера, що не звучить, – м'який знак. "Ь" – тридцять перша (за останнім правописом видання 1994 р.) літера українського алфавіту. В X–XI ст. нею позначали редукований голосний звук переднього ряду, близький у вимові до короткого невиразного "Е", наприклад, "шьвьць". Із занепадом редукованих вона втратила звукове значення і вживається у сучасній українській мові лише для позначення пом'якшення вимови приголосних звуків.

Найменіатюрніші літери. Умілець Микола Сядристий зміг написати на чоловічій волосині – не вздовж, а впоперек – речення "Миру – мир". Товщина волосинки – 90 мікрон. Хочеш прочитати – бери мікроскоп!

Слова

Найдовше слово в українській мові. 30 літер містить слово "рентгеноелектрокардіографічний". Однак тут доречно згадати назву захворювання, яке виникає після перенесення токсичної форми дифтерії: "енцефаломієлополірадикулоневрит". Це слово містить 31 літеру. Але якщо з цього іменника утворити прикметник із закінченням *-ного*, то він матиме 35 літер. Проте назви деяких органічних речовин мають ще більше літер: "етилоксиетилпарафенилендіамінсульфат" – 36. У журналі "Хімічна промисловість України" (№1, 2001 р.) згадується а-фторсульфонилоксиалканперфторкарбонова кислота. 38 літер! І це ще не межа.

Найчастіше і найрідше вживані слова. У "Частотному словнику сучасної української художньої прози" опрацьовано 25 книжок 22-х письменників і зафіксовано 33 391 слів загальної лексики. Таблицю слів і словоформ, розташованих у спадному порядку щодо частоти вживання, "очолює" сполучник "і". Найчастіше серед іменників вживається слово "рука", серед дієслів – "бути", прикметників – "великий", займенників – "він". Останні місця у таблиці частотності займають слова "мутація", "баклажка", "радист", "білочка".

Найбільша кількість однакових голосних в одному слові – 6 літер "е" у слові "неперевершене"!

Найбільша кількість однакових приголосних у слові – чотири літери "р" у слові "рефрижератор"!

Найбільша кількість приголосних поспіль в одному слові. Українська мова може мати в периферії складу після голосного по 4 приголосних: верства, звірство. Проте у багатьох словах-"іноземцях" є по 5 приголосних поспіль – агентство, джентльмен, туристський.

Синоніми

Найбільша кількість синонімів. Згідно з "Коротким словником синонімів української мови", де розроблено 4 279 синонімічних рядів, найбільшу кількість синонімів має слово "бити" – 45.

Абревіатура

Найдовша абревіатура в українській мові. Якщо йдеться про абревіатури, складені з перших літер інших слів, то слід назвати ЦНДІІТЕДМТП – Центральний науково-дослідний інститут інформації і техніко-економічних досліджень з матеріально-технічного постачання – 11 літер, а також УНДКТІ "ДІНТЕМ" – Український науково-дослідний конструкторсько-технологічний інститут еластомерних матеріалів і виробів – 12 літер..

Паліндроми

Найстаровинніший паліндром. Нагадаємо, що паліндром (перевертень) – це слово, словосполучення чи фраза, які можна читати зліва направо й справа наліво, причому звучання і значення залишаються однаковими. Серед багатьох "штучок поетицкіх" українського поета XVII ст. Івана Величковського, які увійшли до його збірки "Млеко", є твори, котрі автор назвав як "рак лътеральний", тобто віршований

твір, що читається навспак у межах одного віршованого рядка:

"Анна во дар бо имя ми обрадованна,
Анна дар и мнъ сън мира данна,
Анна ми мати и та ми манна,
Анна пита мя я мати панна."

Найдовше слово-паліндром. П'яти- і шестибуквених "перевертнів" досить багато, а ось семибуквених поки що відомо усього два: "ротатор" і "тартрат" (сіль винної кислоти).

Найдовша фраза-паліндром. Якщо йдеться про фрази-паліндроми, то до найдовших належить "Я несу гусеня". Інколи укладачі не враховують літер -й, -ь або ж вважають за одну літеру здвоєні приголосні. Ці дрібні порушення дзеркальності припустимі, оскільки укладання композицій – справа непроста. У цьому випадку найдовшою фразою-перевертнем є "Аргентина манить негра".

Паліндромон

Найдовший паліндромон. Паліндроми можна читати по рядках або цілим текстом. Саме друга форма – паліндромічний текст у межах цілого твору і культивується більшістю сьогоднішніх українських паліндромістів. Більше того, задля елементарної диференціації, що випливає з поетичної практики, суцільні паліндромічні тексти називаються паліндромонами, а порядкові – паліндромами. В українській поезії є унікальний паліндромон поета В. Лучука – "Епос і нині сопе", що має 3 333 знаки!

Гетерограма

Найдовша гетерограма, тобто текст, складений з кількох слів, де літери розміщені в однаковій послідовності, але з різною розстановкою пробілів – "Музика – приз, музи каприз".

Географічні назви

Найкоротша географічна назва. З двох літер складаються назви річок, які течуть на Закарпатті, Житомирщині та Полтавщині, – Уж. Але це ще не рекорд: донедавна на території Кіровоградської області було селище А, пізніше перейменоване в селище Перемога; відтоді належить Олександрівській міськраді.

Речення

Найдовше речення. У 1994 р. в журналі "Українські проблеми" надруковано уривок з роману Євгена Пашковського "Осінь для ангела" під назвою "Місяць тростини". У цьому уривку одне речення містить 1 400 слів!

ОСВІТА

Педагогіка

Найдавніша визначна пам'ятка педагогічної літератури в Україні – "Повчання" Володимира Мономаха своїм дітям, написана, ймовірно, 1117 р. Збереглася у Лаврентіївському списку "Повісті временних літ". Це оригінальний твір, де Володимир Мономах висловлює думки загальнодержавного, політичного і морального характеру, вчить своїх дітей бути розумними правителями, захищати інтереси держави, самим учитися і поширювати освіту, власною поведінкою давати приклад іншим. Ці настанови він ілюструє прикладами з власного життя.

Найдавніший офіційний документ педагогічної думки в Україні – "Порядок шкільний" 1586 р. На ньому позначився вплив гуманістичних поглядів: учитель повинен бути зразком високоморальної поведінки; на почесних перших лавах у школі рекомендувалося садовити найкращих учнів, "навіть коли б вони були дуже вбогі". Обмежувалося застосування тілесних покарань.

Перша друкована книга з педагогіки і освіти з'явилася у 1609 р. Називалася вона "О воспитании чад", автор – Іоанн Златоуст. Два примірники цього стародруку зберігаються у Національному музеї у Львові та Народній бібліотеці в Софії.

Перша українська педагогічна газета почала виходити в Будапешті 1868 р. і призначалася для народних учителів Закарпаття. Видавало її угорське королівське міністерство народної освіти під назвою "Газета для народних учителей" форматом 28x19 см. Це був український переклад угорської газети, писаний на так званому "язичії", тобто мішанині церковнослов'янської та української мов. Вчителям видавали її безкоштовно, а охочі могли передплачувати. В газеті друкували методичні статті та відомості про школи.

Перший в Україні вчительський інститут відкрито в 1874 р. у м. Глухові, що на Сумщині.

Школи

Перша школа в Україні відкрилася у 988 р. У "Повісті временних літ" записано, що тоді Володимир Святославич почав брати у "нарочитыя чади", тобто у представників феодальної верхівки дітей і віддавати їх в "ученье книжное" в Києві.

Перша жіноча школа. Є відомості, що в Київській Русі були не тільки чоловічі, а й жіночі школи. У 1086 р. у Києві княжна черниця Анна Всеволодівна відкрила школу для дівчат.

Перша середня школа відкрилася у 1559 р. в Дубецьку, в західній частині Руського воєводства. Головна увага в ній приділялася вивченню латинської мови, давньоримської літератури і риторики. Школа мала, як і тодішні західноєвропейські гімназії, чотири класи, була організована згідно із засадами гуманістичної педагогіки. Керували нею Григорій Оршак і відомий діяч реформаційного руху Франческо Станкар.

Перша братська школа була заснована близько 1586 р. діячами Львівського братства Ю.Рогатинцем, І.Рогатинцем, І.Красовським та ін. До цього навчального закладу приймали дітей різних станів зі Львова та інших міст і сіл України. Молодші школярі навчалися грамоти, старші вивчали старослов'янську, грецьку і латин-

ську мови, граматику, риторику і поетику, елементи філософії. Вона виховала багатьох громадських і культурних діячів, справила великий вплив на розвиток освіти не тільки в Україні, а й у Білорусі, Молдові. Існувала до 80-х років XVIII ст.

Перша недільна школа – безплатна школа для дорослих, яка працювала в неділю й у святкові дні і давала початкову освіту, була заснована 1858 р. в Полтаві. Дещо пізніше подібні школи виникли в Києві, Харкові, Одесі. Недільним школам активно допомагав Т.Г.Шевченко, який написав і видав для них "Букварь южнорусскій". Царський уряд заборонив їх у 1862 р.

Найстаріша школа. Кам'яна будівля діючої школи по вул.Підвальній у Львові була споруджена в 1818 р.

Найбільша школа. Найбільший шкільний заклад в Україні побудовано в 1960–1970 рр. в Дарницькому експериментальному житловому масиві в Києві. Шкільне містечко майже на 4 тис. учнів включає збільшену школу і шкільний комплекс.

Найменша школа. Всього дванадцять дітей шкільного віку налічується в с.Борщівка, що в Ковельському районі на Волині. Але й про них потурбувалась місцева влада: в 1999 р. для них збудували нову школу.

Незвичайна школа, до якої не ходять учні, а лише відвідувачі. Ця школа – музейний експонат. Збудовано її у 1880 р. на кошти громади с. Бусовиська Львівської області, а відтворено в 1979 р. на території Музею народної архітектури та побуту у Львові. Складається вона з трьох приміщень – класу, кімнати вчителя та коридору.

Найстаріший шкільний статут в Україні – один з найстаріших в Європі – був прийнятий з відкриттям братської школи Львівського успенського братства у 1856 р. Уклав його Арсеній Еласонський – перший ректор школи. Називався він "Порядок шкільний", в ньому висловлювалася ідея станової рівності, наголошувалося, що "багаті над убогими в школі нічим не можуть бути вищими, крім тільки наукою".

Гімназії

Перша гімназія в Україні була відкрита в Новгороді-Сіверському на Чернігівщині в 1804 р. У різні роки цей середній чоловічий навчальний заклад закінчили відомі діячі науки і культури М. Максимович, К. Ушинський, письменник П. Куліш. Пізніше гімназії відкрились у Харкові (1805) та Києві (1812).

Перша жіноча гімназія відкрилась у Києві у 1850 р.

Ліцеї

Перші ліцеї. У 1805 р. у м.Кременці на Тернопільщині був заснований Кременецький ліцей – загальноосвітній навчальний заклад, який спочатку існував як Вища волинська гімназія, а з 1819 р. був перейменований у Кременецький ліцей. У 1805 р. відкрився Львівський ліцей – вищий навчальний заклад, заснований на базі ліквідованого австрійським урядом Львівського університету. Пізніше відкрилися Рішельєвський в Одесі (1817) та Ніжинський, що на Чернігівщині (1820), ліцеї.

Учні

Найкращі учні. Учень середньої школи м.Макіївки Сашко Дворак долав за один навчальний рік програму двох класів, у 1968 р. закінчив школу і став студентом Київського університету. Було йому 12 років. Не на багато відстала від нього і його старша сестра Таня. У 7 років вона вже вчилася у другому класі, у 8 – в четвертому, а з п'ятого перейшла в сьомий. Закінчила школу із золотою медаллю і 1972 р., у 13 років, стала студенткою. Харків'янин Дмитро Аринкін 1992 р. у віці 14 років закінчив середню школу, вибороз золоту медаль на Міжнародній математичній олімпіаді, де були діти з 80 країн.

Найгірший учень за навчанням. У XVI ст. у тогочасній системі початкової освіти існували своєрідні навчальні заклади – січові і полкові школи. На Запоріжжі січова школа діяла при церкві св. Покрови. Навчались у школі до тих пір, поки повністю не осягали шкільну премудрість. Деякі ліниві й недбалі школярі могли вчитися більше десяти років. Відомий випадок, коли якийсь Іван Висота провчився у січовій школі аж 18 років!

Найгірший учень за поведінкою. У жовтні 1894 р. львівська газета "Галичанин" повідомляла у замітці під назвою "Учень-лихвар" про учня однієї львівської гімназії, 13-річного сина багатого банкіра, який був вигнаний діячами шкільної влади не лише з цієї гімназії, а й з усіх середніх шкіл. Причиною такої суворої кари була обставина, що хлопчик займався лихварством, позичаючи товаришам гроші під процент і приймаючи в заставу книжки. "Мабуть, вплинуло на дитину домашнє виховання", – коментувала газета.

КНИГИ

Рукописні книги

Перші книги на Русі, про які нам відомо, належали до християнського Канону, тобто маються на увазі "Євангеліє" та "Псалтир", "руськими письменами писані", які Костянтин (Кирило) Філософ бачив у Херсонесі Таврійському взимку 860–861 рр.

Найдавнішою точно датованою рукописною книгою, яка збереглася до наших днів, є "Остромирове Євангеліє", переписане зі староболгарського оригіналу в 1056–1057 рр. за князювання у Києві Ізяслава Ярославича для новгородського посадника Остромира. Виготовив книжку диякон Григорій. Це розкішний фоліант на 294 аркушах пергаменту, написаний красивим парадним шрифтом, так званим "уставом". Зміст книги – євангельські читання на щодень. Зберігається у Держав-

ній публічній бібліотеці ім. Салтикова-Щедріна у Санкт-Петербурзі.

Найдавнішою точно датованою рукописною книгою галицьких земель є "Євангеліє Галицьке", написане 1144 р. в Крилосі, тепер Івано-Франківської обл. Манускрипт цінний типологічними, лінгвістичними та художніми особливостями. Його виявив у місцевій церкві львівський єпископ Гедеон у 1576 р. Зберігається в Державному історичному музеї у Москві.

Найдавніша рукописна книга, що зберігається в Україні. Чимало унікальних пам'яток книжкового мистецтва вивезено з України в різний час за різних обставин й зберігається в інших країнах. В Україні не залишилося жодної пам'ятки XI ст. Є лише одна з XII ст. — кодекс "Христинопільський або Городиський Апостол", що зберігається у Львівському історичному музеї, а ще кілька аркушів цього рукопису знаходяться в Центральній науковій бібліотеці НАН України в Києві.

Найпопулярніші рукописні книги старовини (перші настільні книги). За часів Русі звичаєм було читати Євангеліє кожного дня. Псалтир наші предки знали напам'ять, він був їхньою настільною книгою. Притчі, премудрості Екклезіаста, Соломона та Ісуса своїм навчальним і практичним змістом припали особливо до вподоби народу й увійшли у його прислів'я. Книжки Святого Писання наші предки полюбляли читати з тлумаченнями, такими є тлумачні Євангелія, Апостол, Псалтир, Апокаліпсис.

Найбільша українська рукописна книга, ймовірно, "Пролог", написана на пергаменті наприкінці XIV — початку XV ст. у Центральній Україні. Її розмір 41x30,5 см. Цей манускрипт у оправі з дощок, обтягнутих тканиною, містить 325 аркушів тексту релігійного змісту. З 1852 р. зберігається у Російській національній бібліотеці в Москві.

Найменшою українською рукописною книгою, як вважається, є "Ірмологіон", створений наприкінці XVII — початку XVIII ст. на Львівщині. Ця книжечка, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника НАН України, має розмір 12,4 х 7,3 см й містить 401 аркуш, без початку. Ця пам'ятка професійної музичної творчості складається, головним чином, зі святкового пісенного матеріалу, зображеного на папері у вигляді 5-лінійних нотних станів й оздобленого майстерними мініатюрами.

Найменіатюрніші у світі рукописні книги. Умільці багатьох країн створили низку надмініатюрних книжок, але книжка "Кобзар", створена українським майстром М.Сядристим, — найменша у світі: її площа — 0,6 кв. мм. Це майже у 20 разів менше від найменшої японської книги. Незважаючи на мікроскопічні розміри, на сторінках "Кобзаря" ніде не порушена архітектоніка віршів, немає жодного переносу рядка. Товщина літер у середньому 0,0035 мм. У книзі 12 сторінок, на кожній 8 віршованих рядків. Дві сторінки є ілюстраціями: портрет Т.Г.Шевченка і копія малюнка "Батьківська хата". Сторінки настільки тонкі, що перегортати їх можна лише кінчиком волоска. Зшито книжку павутинкою, а обкладинка зроблена з пелюстки безсмертника. З цією книгою може зрівнятись хіба що одна, створена українським умільцем М. Маслюком: це збірка віршів О. Пушкіна розміром 0,8x0,4x0,2 мм та обсягом 0,064 куб. мм. А це означає, що в одній маковій зернині вмістилося б більше п'ятнадцяти таких книжок. Обкладинка книжки виготовлена із золота, на її лицьовому боці вигравіюваний портрет поета.

■ ***Найменіатюрніша у світі рукописна книга** — "Кобзар", створена українським майстром* М.Сядристим

Друковані книги

Перша друкована книга українського автора з'явилася у 1483 р. Автор її — Юрій Дрогобич (Котермак), син ремісника Михайла Котермака з Дрогобича, який став науковцем з європейським іменем, одним з перших українських докторів філософії і медицини. Називалась книга "Indicium prenosticon Anni MCCCCLXXXXL currentis..." ("Прогностична оцінка поточного 1483 року..."), а видав її відомий римський друкар Еухаріус Зільберт накладом близько 500 прим. Книга містить цінні для тогочасного читача відомості з астрономії, географії, метеорології, медицини. Надрукована форматом 18,5x13 см. До нашого часу дійшло лише два примірники.

Перші книжки, видрукувані слов'янською мовою з особливостями живої української мови і для потреб українського населення, побачили світ у 1491 р. у друкарні Швайпольта Фіоля в Кракові. Це були "Октоїх" та "Часослов".

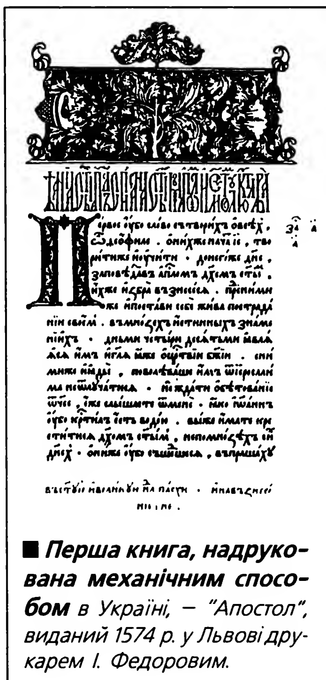
Перша книга, надрукована механічним способом в Україні, — "Апостол", виданий 1574 р. у Львові друкарем І. Федоровим. Друкування "Апостола" тиражем бл. 1000 прим. тривало майже рік.

Перші книжки, надруковані "гражданським шрифтом", тобто модернізованим різновидом кирилиці, з'явилися в Єлисаветграді (тепер Кіровоград) 1765 р. Це були комедія Ж.Б.Руссо "Кофейний дім" та "Азбука".

Перша книга українською мовою — "Солопій та Хівря, або Горох при дорозі" українського поета Петра Гулака-Артемовського вийшла у Харкові 1819 р.

Найменший стародрук. Перша мініатюрна книжка надрукована видавцем Львівської братської школи Михайлом Сльозкою. У своїй видавничій діяльності він наблизився до стандартів сьогоднішніх мініатюрних видань. Його книжка "Молитви і Часослів" 1642 р. мала розмір шпальт 80х40 мм. Розміщений текст відповідає сучасним вимогам мініатюрних книжок. До найменших належить і "Кобзар", виданий, як зазначено на титульній сторінці, "на роковини Шевченка 26 лютого 1878 року" у Женеві. До збірки розміром 8,5х6,5х1,0 см, виданої Кузьмою і Сірком під керівництвом М.Драгоманова, включено 20 вибраних віршів, надрукованих українською мовою — так званою "драгоманівкою". Це видання можна побачити у Львівській науковій бібліотеці ім.В. Стефаника НАН України. У Києво-Печерській лаврі, в Державному музеї книги і друкарства зберігається "Молитвослов", надрукований 1746 р. розміром 99х55 мм.

Найбільший стародрук. У 1780 р. в Почаївській лаврі, що на Тернопільщині, видано церковнослов'янською мовою том "Євангеліє, або Благовістя богодухновенних євангелістів". Довжина тома 51см, ширина — 34, товщина — 9 см.

■ ***Перша книга, надрукована механічним способом** в Україні, — "Апостол", виданий 1574 р. у Львові друкарем І. Федоровим.*

Найважчий стародрук. В експозиції Державного музею книги і друкарства в Києві можна побачити "Євангеліє", видруковане в Москві 1689 р. форматом 64х40х11 см. Книга має 620 стор., визолочену оправу з карбованими накладними клеймами на золотому тлі. Важить вона 21,5 кг.

Найшвидше виданий стародрук. В XVII ст. друкарське мистецтво в Україні сягнуло такого високого рівня, що "Тріодь постну" обсягом понад 800 сторінок 1627 р. видали в Києві за два місяці. А львівський "Антологіон" (1643 р.), що має 1442 сторінки, надрукували протягом 11 місяців.

Найдавніший випадок підробки друкованого видання. "Євангеліє учительное", видане в с. Рахманів на Тернопільщині 1619 р. письменником і друкарем Кирилом Транквіліон-Ставровецьким, було повторене в Могилеві 1697 р. у друкарні Максима Вощанки настільки точно, що й освічені бібліографи не помічали різниці між ними. У деяких випадках підробки робилися тією ж таки друкарнею, що друкувала й справжні видання, аби обійти цензурні утиски. Так, різні примірники "Євангелія" Львівського братства вийшли двома накладами в 1690 та 1697 рр. У той час, як братство закінчувало це останнє видання, у Польщі змагалися за корону Август II і Ян Собеський. Видання обов'язково мало бути з молитвою за короля, і щоб не молитися за непевного претендента й тим не піддати видання конфіскації, видавці ставили на книзі 1690 р. у 1697 р. і подавали молитву за Іоанка-короля, тобто Яна Собеського, не бентежачись тим, що той помер у 1696 р.

Перша заборонена книга. Коли в 1610 р. вийшов у світ твір письменника-полеміста Мелетія Смотрицького "Тренос, або Плач східної церкви", спрямований проти Берестейської церковної унії 1596 р., король Польщі та Швеції Сігізмунд III дав наказ спалити книгу. Продавати і купувати її було заборонено під загрозою величезного штрафу — в 5 000 злотих.

Перші книжки "на експорт". Цікавою сторінкою міжнародних культурних взаємин було друкування в Україні книжок, призначених для розповсюдження за кордоном. У 1671 р. в Києво-Печерській друкарні видано "Службу і житіє Івана Рильського" для потреб болгар та інших південно-слов'янських народів. У 1673 р. Унівська друкарня опублікувала віршований псалтир митрополита Досифея — перший друкований поетичний твір у молдавській і румунській літературах. Наступного року з цієї друкарні вийшов молдавською мовою "Акафист", перекладений Досифеєм.

Найкоротша назва книги. У 1968 р. київське видавництво "Веселка" випустило окремою книжкою українську народну казку "Хо" обсягом 20 сторінок. З нею може посперечатися хіба що збірка оповідань для дітей Олеся Громіва під назвою "С^{15}", що вийшла в 1925 р.

Найдовша назва книги. У 1798 р. в Миколаєві, в Чорноморській адміралтейській друкарні, побачила світ книжка обсягом 353 сторінки П. М. Захар'їна "Новый синопсис, или Краткое описание о происхождении славянорусскаго народа, владычествовании всероссийских государей в Нове Городе, Киеве, Владимире и Москве, с подробным повествованием поражения страшнаго татарскаго войска полководца Мамая от Дмитрия Иоановича, великого князя московскаго и о последующих по нем великих князях и царях, до вступления на престол государя Имп. Петра Великого, из разных повестописателей собранное и дополненное поручиком Петром Захарьиным". 60 слів! Що ж до нашого часу, то 1997 р. у Києві було видано книжку обсягом 110 сторінок під назвою "Типові норми часу і виробітку на основні види робіт з управлінською

документацією та документами особливого походження на паперових носіях, що виконуються державними архівними установами". 24 слова!

Найбільш багатосторінкова книга. У 1998 р. київський інформаційно-видавничий центр "Спектр" випустив довідник "Україна-98: промислові ресурси" з даними про 67 тис. підприємств, їх послуги і продукцію. Видання має 1 094 сторінки. Однак це ще не рекорд. У 1999 р. львівське видавництво "Каменяр" випустило книгу Дмитра Блажейовського "Київська церква у діаспорі (1751–1988)" обсягом у 1335 сторінок. Проте усіх перевершило київське видавництво "Ірина", де побачив світ універсальний словник-енциклопедія "УСЕ" – 1 552 сторінки!

Книжка з найдивнішою долею. Це повною мірою стосується українського альманаха "Русалка Дністровая" – збірки фольклорних записів і літературно-публіцистичних творів, підготовленої М. Шашкевичем, Я. Головацьким та І. Вагилевичем. Вона була заборонена до видання львівською цензурою 1834 р., а 1837 р. вийшла друком у Будапешті. Після цього книжка була знову ж заборонена львівською цензурою, потім віденською, а розпорядженням Галицького губернського управління вирішено весь наклад знищити, авторам – тоді слухачам Львівської семінарії – було на підставі розслідування оголошено суворі догани і заборонено листування з літературних справ. Але конфісковані примірники – усього 600 – випадково збереглися у цензурному комітеті й вийшли в світ через 12 років після надрукування. А через півтора століття, у 1987 р., у Львові відкрився музей однієї книги – Музей "Русалки Дністрової", експозиція якого розповідає про видання, якому судилося відкрити новий етап у розвитку книговидавничої справи і літератури на західноукраїнських землях і стати видатною пам'яткою визвольної боротьби та прогресу культури в Україні та усій Слов'янщині.

Рік, коли в Україні було видано найбільше україномовних книжок. Свого апогею загальний друк українських книг сягнув наприкінці 20-х років. У 1927–1928 рр. було видано українською мовою 5 413 книг, а в 1929-му – 6 650 книг за назвами, що становило понад 70% від загальної кількості видань. Нині до цієї цифри не вдається навіть наблизитись. У середньому останнім часом маємо близько 2 000 книг на рік, тобто 20–25% від загального книгодруку.

Найбагатотомніше видання. Унікальна 250-томна "Книга пам'яті України" – велетенська праця, мета якої – зафіксувати імена всіх громадян України, які загинули в роки Другої світової війни, і відтворити безпрецедентні втрати нашого народу в тій пекельній борні.

Букварі

Перший друкований буквар, виданий українським автором, мав назву "Наука до читання й розуміння слов'янського письма" й побачив світ у Вільні (Литва) 1596 р. стараннями Лаврентія Зизанія. До книжки було додано словник, який містив 1061 слово.

Перший буквар, виданий в Україні, – "Буквар" ("Азбука"), надрукований у 1574 р. у Львові Ів. Федоровим. Книжка складається з абетки, складів, зразків відмінювання і короткої читанки. До нашого часу дійшов лише один примірник, знайдений у Римі 1927 р. Зберігається у бібліотеці Гарвардського університету (США). Факсимільне видання здійснено в Києві у 1964 та 1974 рр.

Граматика

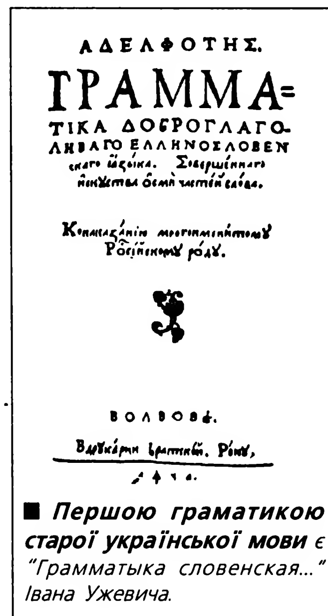
Першою граматикою старої української мови є "Грамматыка словенская..." Івана Ужевича. Рукопис, датований 1643 р., перевиданий фототипічним способом у перекладі сучасною українською мовою 1970 р.

Найдавніша граматика в Україні – "Грамматика доброглаголиваго еллинословенскаго языка" під назвою "Адельфотес", складена 1588 р. Арсенієм Еласонським разом з учнями Львівської братської школи й видана Ставропігійською друкарнею Львівського братства 1591 р. грецькою і староукраїнською мовами. Має чотири частини: орфографію, просодію, етимологію і синтаксис.

Перша друкована граматика української народнорозмовної мови – "Грамматика малороссійскаго наречия" була випущена 1818 р. у Петербурзі мовознавцем Олексієм Павловським.

Перша граматика української мови в Галичині. Її автором був культурно-освітній і церковний діяч Іван Могильницький, який в науковій розвідці "Відомості о руском язиці" (1829 р.) висловив думку щодо української мови як народної, яка має право на самостійне існування у сім'ї братніх слов'янських мов.

Першу друковану граматику в Галичині під назвою "Граматика руської або малоруської мови у Галичині" було випущено ні-

■ *Першою граматикою старої української мови є "Грамматыка словенская..." Івана Ужевича.*

мецькою мовою у 1830 р. Автором був Йосиф Левицький — український письменник і культурний діяч, укладач підручників для початкових шкіл.

Підручники

Перший вітчизняний друкований підручник — "Буквар" ("Азбука"), надрукований Ів. Федоровим у Львові 1574 р., був також першим друкованим підручником у східних слов'ян.

Перший друкований посібник іноземної мови. Першою з книг Ів. Федорова, виданих в Острозі, була "Читанка" 1578 р., що містила двомовний грецько-слов'янський текст і була посібником для вивчення грецької мови, який мав на меті вдосконалення вже набутих знань. Це було перше в кириличних виданнях застосування іноземного — грецького шрифту. Це красивий, вивірений у пропорціях друкований шрифт, що добре гармонує з острозькими кириличними літерами, адже грецькі тексти в книзі Ів. Федорова друковано паралельно зі слов'янськими. Прототипом грецьких острозьких шрифтів, оригінальних у своїй основі, могли бути шрифти відомого італійського видавця Альда Мануція або краківських майстрів. Єдиний примірник цього видання виявлено в Державній бібліотеці міста Готи (Німеччина).

Найдовговічніший підручник. У 1618 р. вперше вийшов друком підручник з мови "Граматіка славенская...", створений українським письменником-полемістом Мелетієм Смотрицьким, який довгий час був єдиним підручником з мови. Учні українських, російських і білоруських шкіл за цією "Граматікою..." навчалися майже 150 років.

Словники

Найдавніші спроби укладання словників належать ще до доби Київської Русі. Так, видатна пам'ятка літописання "Повість временних літ", укладена на початку XII ст., має кілька місць, які можна назвати тлумаченням імен: пояснення імені Феодосій, назви міста Переяслава. В "Ізборнику Святослава" є розділ, де дається пояснення незрозумілих слів з Євангелія та інших книг.

■ ***Перший буквар, виданий в Україні*** *— "Буквар" ("Азбука"), надрукований у 1574 р. у Львові Іваном Федоровим.*

Перший рукописний український словник "Лексис з тлумаченням слов'янських слів на просту мову" складений невідомим автором до 1581 р. Він містить 896 слів. Автор підшив його в рукописі до "Острозької біблії", що вийшла друком 1581 р. У такому вигляді словник дійшов до нашого часу.

Перший друкований словник української мови з'явився у Вільні 1596 р. Релігійний письменник Лаврентій Зизаній видав буквар "Наука к читаню і розуміньню словенского писма" і додав до книжки "Лексис", тобто словник, який містив 1061 слово. Церковнослов'янські слова тут пояснюються простою українською мовою, що майже тотожна теперішній.

Перший друкований тлумачний словник української мови — "Лексікон славенороській и имен толкованіе" випустив 1627 р. на власні кошти в Києві культурний діяч і письменник Памво Беринда. Разом з церковнослов'янською, словник містив й українську народнорозмовну лексику, переклад і тлумачення близько 7 000 слів. Цей словник відіграв велику роль у розвитку не лише української, а й російської, білоруської, польської, румунської лексикології.

Перший український словник активного типу (тобто з українським реєстром) — анонімна рукописна праця середини XVII ст. "Синоніма славенороссская". Цей українсько-церковнослов'янський лексикон укладено на Наддніпрянщині. Він являв собою зворотну переробку "Лексікона" П. Беринди, головним чином першої її частини. У реєстрі пам'ятки — близько 5 000 вокабул, розміщених за алфавітом у прийнятих в староукраїнській лексикографії вихідних нормах.

Першим термінологічним словником вважається німецько-український "Словник юридично-політичної термінології", що вийшов у Відні 1851 р. Уклала його урядова комісія, офіційно створена в 1849 р. для вироблення юри-

дичної термінології мов слов'янських народів, які перебували в складі Австрії. Українська частина словника містить близько 17 тис. українських відповідників.

Перший ґрунтовний словник української мови – "Словарь української мови" в чотирьох томах – вийшов у Києві в 1907–1909 рр. Співукладачем, упорядником і редактором видання, що вважається вершиною українського словникарства дорадянського періоду, є видатний письменник і філолог Борис Грінченко Реєстр словника містить понад 68 тис слів В українській лексикографії це видання залишилося найповнішим і найавторитетнішим зібранням української лексики протягом півстоліття. Матеріал до нього збирався кілька десятиліть багатьма відомими письменниками та культурними діячами.

Перший великий двомовний словник. 1867 р. у Львові вийшов "Німецько-руський словар" у двох томах мовознавця Омеляна Партицького. У словнику близько 50 тис. українських слів.

Найбільшим двомовним словником, ймовірно, є "Українсько-російський словник" у шести томах, надрукований у Києві в 1953–1963 рр.

Першим словником мови окремого автора вважається "Словник мови Шевченка" Нестора Літописця, що вийшов 1916 р. у Миколаєві. Він містив понад 7 тис. слів, а саме всю лексику книги "Поезії" великого Кобзаря, надрукованої 1907 р. у Петербурзі. Уклав словник викладач Учительського інституту Нестор Михайлович Малеча, псевдонім – Нестор Літописець.

Найбільший словник мови окремого автора – двотомний "Словник мови Шевченка" (Київ, 1964 р.) і двотомний "Словарь языка русских произведений Шевченко" (Київ, 1985–1986 рр.). Обидва словники присвячені лексикографічному вивченню багатожанрової творчості Т. Шевченка, вони допомагають дослідникам глибше й повніше зрозуміти та вивчити мовну творчість і стиль великого майстра художнього слова. "Словник" містить 10 116 лексичних одиниць, "Словарь" – 20 548.

Перший історичний словник української мови. У 1977–1978 рр. побачив світ "Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.", створений львівськими науковцями на основі численних пам'яток письменства.

Найдовший шлях словника від рукопису до друку. На цей "рекорд" може претендувати словник української мови письменника і педагога Павла Білецького-Носенка, завершений автором 1842 р. Вийшов друком він лише у 1966 р. під назвою "Словник української мови".

Найбільшим словником рідної мови є "Словник української мови" в одинадцяти томах, підготовлений Інститутом мовознавства ім.О.А.Потебні АН УРСР і виданий у 1970–1980 рр. Це перший в історії української лексикографії словник тлумачного типу, створений на базі величезного лексичного матеріалу, дібраного з різноманітних літературних, фольклорно-етнографічних та інших джерел з кінця XVII ст. до наших днів. Його реєстр налічує близько 134 тис. слів.

Найменший друкований словник – "Словник-довідник вживання літери Ґ", виданий у Львові 1993 р. на 16 сторінках.

Хрестоматії

Перша друкована хрестоматія. У 1578 р. в м.Острозі, що на Рівненщині, Іван Федоров видрукував на замовлення князя, культурного діяча Василя (Костянтина) Острозького "Буквар", до якого була додана коротка хрестоматія церковнослов'янських текстів.

Перша хрестоматія української літератури укладена в 1829 р. культурно-освітнім і церковним діячем на західноукраїнських землях Іваном Могильницьким. Починалася вона з привілею руського князя Льва 1292 р., потім йшли зразки творів літератури XVI–XVIII ст.: перекладні й оригінальні вірші, проповіді, пісні з "Богогласника", вірші про Вакулу Чмиря, уривки з "Енеїди".

Перша друкована хрестоматія з української літератури видана відомим письменником і культурним діячем Йосипом Левицьким, який вмістив її у своїй граматиці 1834 р. Уклав він її на основі матеріалів І.Могильницького, додавши також власний матеріал

Енциклопедії

Найдавніша рукописна енциклопедія. Вчені твердять, що найдавнішою рукописною книгою енциклопедичного характеру можна вважати "Ізборник Святослава" 1073 р. – визначну пам'ятку давньоруського книжкового мистецтва. Близько 400 статей цієї рукописної книги присвячені тлумаченню малозрозумілих слів, окремих уривків Святого Письма і патристичної літератури, містять довідки календарного та історичного характеру, відомості про ботаніку, зоологію, астрономію, коштовне каміння, уривок з "поучення" Іоанна Златоуста "О злых женах". Книга зберігається у Державному історичному музеї в Москві.

Найдавніша друкована енциклопедія. За обсягом і розмаїттям поданої інформації вчені вважають першим українським енциклопедичним виданням "Лексікон славеноросській и имен толкованіе" П. Беринди, випущений 1627 р. у друкарні Києво-Печерської лаври.

Перша багатотомна енциклопедія. У 1910–1914 рр. Харківське товариство поширення в народі грамотності видало "Народную енциклопедию научных и прикладных знаний" у 14 томах, кожен з яких був присвячений певній галузі знань.

Першою українською енциклопедією універсального типу можна вважати випущену укра-

їнською мовою в 1930–1935 рр. у Львові, Станіславові та Коломиї тритомну "Українську загальну енциклопедію". Відсутність досвіду не дала змоги видавцям досягти європейського рівня, однак у її підготовці брали участь відомі діячі української науки і культури І. Раковський, І. Крип'якевич, М. Возняк та інші, які вперше зібрали і систематизували відомості про історію, мистецтво, господарство, громадські організації України.

Найдавніша з друкованих енциклопедій, що зберігається в Україні. До найцікавіших першодруків енциклопедичного характеру, які можна сьогодні перегорнути, належить відомий трактат Середньовіччя "Про властивість речей" Бартоломея Англійського, що побачив світ у Кельні 1841 р. Примірник, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника, не має початку й містить 406 нумерованих аркушів з 458-го. Це компілятивний твір, написаний на основі праць авторів античності та Середньовіччя. Він охоплює найвагоміші для тієї доби відомості з медицини, природознавства, сільського господарства, астрономії та інших наук. Книгу друковано готичним мінускулом (рядковими літерами).

Найбагатотомніша енциклопедія. Протягом 1960–1964 рр. у Києві вийшли в світ 16 томів "Української радянської енциклопедії". Пізніше вийшов додатковий 17-й том "Українська Радянська Соціалістична Республіка", що є складовою частиною видання УРЕ. Разом в усіх томах — понад 50 тис. термінів-статей, 16 675 ілюстрацій, 870 карт. До 8 470 статей (17%) подано бібліографію. Щоб полегшити читачам пошук необхідних відомостей, розширити можливості використання матеріалів енциклопедії, окремим томом видано "Алфавітний предметно-іменний покажчик" до всіх 17 томів. Отже, разом видання має 18 томів.

Альманахи

Перший альманах було надруковано в Харкові 1831 р. під назвою "Украинский альманах". Видали його літератори Іван Срезневський та Іван Росковшенко за участю групи харківських письменників-романтиків. Крім статей наукового і літературно-критичного характеру, тут опубліковано ряд зразків української народної творчості, прозові і поетичні твори. Через брак коштів наступні номери не вийшли у світ.

Перший альманах у Західній Україні — "Русалка Дністровая" створено учасниками літературного угруповання "Руська Трійця" у Львові, очолюваного М. Шашкевичем. Це була збірка українських фольклорних записів і літературно-публіцистичних творів. Альманах вийшов друком українською мовою у Будапешті 1837 р.

Антології

Перша друкована антологія української поезії вийшла в Почаєві, що на Тернопільщині, в 1790 р. Це була збірка духовних віршів і пісень (4 частини), присвячених Богу, Богородиці і святим. Збірник містив 247 творів й називався "Богогласником".

Перша антологія української поезії світського характеру — "Антологія руська" видана 1881 р. у Львові студентським видавничо-освітнім товариством "Дружний лихвар". У ній вміщено твори 42 українських поетів, зокрема І. Котляревського, М. Шашкевича, Т. Шевченка, С. Руданського, І. Франка та ін.

Найбільша літературна антологія — "Антологія української поезії" — видана в шести томах у 1984–1986 рр.

Найбільша антологія української прози. У 1960 р. в Києві вийшла друком "Антологія українського оповідання" в чотирьох томах. Вона охоплює творчість письменників від XIX ст. до середини XX ст.

Збірник

Найстаріший відомий збірник на Русі — "Ізборник Святослава" 1073 р. — один з найдавніших слов'янських і давньоруських рукописних збірників літературних творів, переважно церковно-релігійного змісту. На думку більшості дослідників, він був переписаний для київського князя Святослава Ярославича зі збірника, створеного для болгарського царя Симеона. Це обширне зведення виписок з книг і творів найавторитетніших візантійських богословів і проповідників. В "Ізборнику" є також відомості з історії, ботаніки, зоології, медицини.

Атлас

Перший комплексний атлас нашої держави — "Географічний атлас України" підготовлений Л.Кльованим і виданий 1928 р. Його 33 карти та вступний текст з довідковими і цифровими матеріалами характеризують природні умови, населення і господарство.

Видавництва

Найстаріше видавництво — державне видавництво художньої літератури "Дніпро", одне з найбільших видавництв художньої літератури в Україні. Свій початок бере від Всеукрвидаву, заснованого 9 травня 1919 р. Сучасна назва — з 1964 р.

Перше видавниче об'єднання в Україні — Державне видавниче об'єднання України створене в грудні 1930 р. у Харкові. До його складу входили видавництва "Пролетар", "Молодий більшовик", "Література і мистецтво", "На варті", "Український робітник", "Радянська школа", Державне технічне видавництво, Державне сільськогосподарське видавництво і Державне медичне видавництво. Об'єднання здійснювало загальне планування і координацію роботи видавництв, займалося удосконаленням діяльності друкарень, поширенням друкованої продукції. Діяло до 1934 р.

Книгарні

Першим фаховим продавцем книжкової продукції вважається друкар і видавець Михайло Сльозка. У XVII–XVIII ст. книги продавалися насамперед у друкарнях. М.Сльозка винайшов

нову форму розповсюдження друкованого слова: продавав видання Львівського братства, роз'їжджаючи по ярмарках.

Найстарішою книгарнею, де продавались українські книжки, може вважатися та, яку відкрили в Москві 1672 р. друкарські майстри Києво-Печерської лаври Т.Кушка та О.Мушин. Тут велася жвава торгівля київськими і львівськими книжками. У самій Києво-Печерській лаврі у XVIII ст. відкрилась книжкова крамниця і після цього лавра почала переслідувати тих, хто продавав книги на базарах без її відома.

Найстаріша діюча книгарня. До книгарні у Львові, що на площі Ринок, любителі книжок приходять постійно ще з кінця XIX ст.

Перші нерозпродані книжки. У 1672 р., як уже згадувалося вище, київські міщани організували в Москві книжкову крамницю. Книги, призначені там для продажу, старанно облікували. Тоді ж було складено список нерозпроданих книг, куди увійшло понад двадцять назв загальною кількістю близько 300 примірників. Це були церковнослов'янські та польські букварі, богослужбова література, українські та польські видання творів Лазаря Барановича, Іоаникія Галятовського та ін. Цей список вважається першим українським бібліографічним посібником книготорговельного типу.

Першим букіністом в Україні можна вважати київського торговця Гарбуза, крамниця якого відкрилася на Подолі в XVIII ст. Він скуповував і продавав пошарпані, старі та антикварні видання, а покупцями в нього були, головним чином, професори і студенти Київської академії.

Бібліотеки

Першим бібліофілом вважається великий київський князь, державний діяч Київської Русі Ярослав Мудрий. Він славився великою любов'ю до книг і збирав їх. Книги, привезені з Греції і Болгарії, при князівському дворі перекладали й переписували. У літописі зазначається, що він "насея книжными словесы сердца верных людей". Книголюбами були його сини Святослав і Всеволод та онуки.

Перша відома на Русі бібліотека, тобто книгосховище, про яку згадує літопис від 1037 р., була заснована при митрополії у Києві при Софійському соборі князем київським Ярославом Мудрим. Ця важлива культурно-історична подія свідчила про нагромадження на той час значної кількості книг. Тут збирали, головним чином, літургійні книжки, необхідні при відкритті нових єпископій і побудові храмів, були й книжки для світського читання, різні державні документи: договори, князівські грамоти тощо. На думку дослідників, бібліотека налічувала майже тисячу томів.

Найстаріша діюча бібліотека – наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, заснована у 1608 р. при колегії єзуїтів. Але науковці вважають вік цього унікального зібрання книг значно заниженим, адже в його основу лягли видання з реформованих монастирських бібліотек, хронологія яких починається з XIV ст.

Перша публічна бібліотека, призначена для широких кіл читачів, відкрилася 1830 р. в Одесі. Це була приватна платна "бібліотека читання" при книгарні одеського книгопродавця Клочкова. Він випустив тоді "Роспись российским книгам, ландкартам, планам, естампам, портретам і нотам в Одессе в книжном магазине и библиотеке чтения Н. А. Клочкова", яка включала близько 1 000 книг. Їх можна було одержати під грошову заставу в бібліотеці або купити в книгарні. У 1866 р. публічна бібліотека відкрилась у Києві; в 1886 р. – у Харкові.

Найбільша бібліотека. Державна науково-технічна бібліотека України, заснована в Києві 1935 р. як філіал Харківської науково-технічної бібліотеки й відома під сучасною назвою з 1960 р., має багатогалузевий фонд, що нараховує 20,3 мільйона прим. Тут зберігаються патентні та нормативно-технічні документи, видання зі стандартизації, метрології, сертифікації, промислові каталоги-довідники, кандидатські та докторські дисертації..

Найдавніший засіб боротьби з книгокрадіями. Колись у бібліотеках Західної Європи найцінніші книги приковували до своїх місць ланцюгами. Та одним з найцікавіших був засіб, що широко практикувався в Україні. На полях книги чи на початку її писалося міцне закляття або лайка до того, хто захотів би цю книгу привласнити. Ось зразки таких записів: "Хто хотів би віддалити цю книжку з цього місця, той буде мати зі мною справу перед Божим судом", "Хай ця книга перебуває у цій церкві вічно, а хто її візьме, хай буде проклятий, хай буде засуджений на невгасимий вогонь і хай точить його невсипущий черв'як". На одному рукописі XVIII ст. стояв навіть такий двовірш: "Хто би мав сю книгу красти, тому сім літ свині пасти".

Найстаровинніші бібліотечні книжки. На жаль, від стародавньої Софійської бібліотеки XI ст. до наших днів збереглося лише чотири книги: "Остромирове Євангеліє", "Ізборник Святослава" 1073 р., "Ізборник Святослава" 1076 р. і Реймське Євангеліє. Три перших книжки досліджені достатньою мірою, а щодо Реймського Євангелія, то донька Ярослава Мудрого Анна при коронації у стародавній столиці Франції – місті Реймсі присягала на Євангелії, яке привезла з Києва. Воно знамените тим, що протягом кількох століть французькі королі при коронації приймали на ньому присягу. В 1717 р. Реймське Євангеліє показали Петру І під час його закордонної поїздки. Зберігається у міській бібліотеці міста Реймса.

Найстаровиннішою бібліотечною будівлею може вважатися та, де нині розташоване центральне приміщення Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України у Львові. Колись на цьо-

Найстаріші бібліотеки України

Назва	Рік заснування	Місце заснування	Фонди, тис. прим.
Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка	1608	Львів, на основі фонду Львівського єзуїтського колегіуму	Багатогалузевий, 2 836
Наукова бібліотека національного університету "Києво-Могилянська академія"	1701	Київ	Багатогалузевий, 82
Центральна бібліотека Глухівської районної ЦБС	1790	Глухів, Сумська обл.	Універсальний, 88
Центральна бібліотека Старокостянтинівської районної ЦБС	поч. XIX ст.	Старокостянтинів, Хмельницька обл.	Універсальний, 88
Наукова бібліотека Державного Нікітського ботанічного саду	І-ша пол. XIX ст.	Ялта, АР Крим, заснована першим директором саду Х.Стевеном	Багатогалузевий, 210
Бібліотека Львівського медичного училища	1803	Львів, як бібліотека фельдшерської школи	Багатогалузевий, 40
Бібліотека Харківського державного медичного університету	1805	Харків, при медичному факультеті університету	Багатогалузевий, 770
Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету ім. М.Горького	1805	Харків, за ініціативою вченого і винахідника В.Каразіна	Універсальний, 3 400
Бібліотека Харківського державного педагогічного університету ім. Г.Сковороди	1811	Харків, як бібліотека педагогічного університету	Багатогалузевий, 610
Наукова бібліотека Феодосійського краєзнавчого музею	1811	Феодосія, АР Крим, на базі Музею старожитностей	Галузевий, 17

му місці був монастир і костьол кармелітів, що згорів 1812 р. Руїни монастиря купив Ю.Оссолінський, у 1827 р. почалася реконструкція, під час якої була добудована теперішня права частина будинку з флігелем. Відтоді тут була культурно-освітня установа й бібліотека Оссолінських, з 1940 р. — під сучасною назвою.

Пам'ятний знак на честь бібліотеки. В 1969 р. у Софійському монастирі в Києві встановлено пам'ятний знак на честь заснування Ярославом Мудрим першої на Русі бібліотеки. Скульптор — І. Кавалерідзе.

Бібліографія

Найдавнішим бібліографічним "довідником" вважається "Ізборник Святослава" 1073 р. Оскільки уже в ті часи точилася ідейна боротьба навколо творів, написаних діячами різної політичної і релігійної орієнтації, в ньому було подано перший "Индекс книг истинных и ложных", де йшлося про книги, які "подобает чести, а се книги лживы, их же не подобает чести", тобто належить заборонити. Другим довідником можна вважати список книг, поданий у "Літописі" 1289 р., подарованим церкві князем Володимиром Васильковичем. Ці два ранні бібліографічні списки складалися з різною метою: в одному випадку церква, борючись за чистоту віри, рекомендувала кращі і водночас забороняла шкідливі, на її думку, книги, а в іншому — списки складалися з обліковим номером.

Перша друкована бібліографічна праця у нашій країні й взагалі у східних слов'ян міститься в одному з ранніх українських видань Івана Федорова — "Книзі новаго завъта", що вийшла в Острозі 1580 р. В окремому додатку до книги є покажчик змісту всіх 27 книг Нового Завіту, складений помічником першодрукаря Тимофієм Михайловичем. Назва покажчика — "Книжка собрание вещей нужнѣйших, вькратць, скораго ради обрѣтения в книзъ новаго завѣта, по словесемъ азбуки...". Його призначення — допомогти читачеві швидко відшукати потрібне місце в книзі.

Перша українська бібліографічна публікація. Початок розвитку української бібліографічної літератури як самостійної галузі бібліографічної діяльності пов'язаний зі становленням нової української літератури. Перші публікації такого роду з'явилися у 1837 р. В альманасі "Русалка Дністровая" Маркіян Шашкевич подав тоді перелік творів українських письменників і фольклорних збірок. А в "Литературном прибавлении" к "Русскому инвалиду" №10 за той же рік у тексті анонімної рецензії

Найбільші бібліотеки України

Назва	Місце заснування	Фонди, тис. прим.	Рік заснування
Державна науково-технічна бібліотека України	Київ	20,3	1935
Центральна наукова бібліотека ім. В. Вернадського НАН України	Київ	Універсальний 13,0	1918
Державна наукова бібліотека ім. В. Короленка	Харків	Багатогалузевий, 6,5	1886
Наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України	Львів	Універсальний, 5,0	1940
Національна парламетська бібліотека України	Київ	Універсальний, 4,0	1866
Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Національного університету ім. Т. Шевченка	Київ	Універсальний, 3,5	1834
Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету ім. М. Горького	Харків	Універсальний, 3,4	1805
Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка	Львів	Багатогалузевий, 2,9	1608
Обласна універсальна наукова бібліотека	Дніпропетровськ	Універсальний, 2,7	1834
Науково-технічна бібліотека національного технічного університету "Київський політехнічний інститут"	Київ	Багатогалузевий, 2,2	1898

на книгу П. Лукашевича "Малороссийские и червонорусские народные думы и песни" був уміщений короткий бібліографічний огляд публікацій українських народних пісень і фольклорних досліджень.

Засновником української бібліографії як спеціальної літературознавчої науки слід вважати Михайла Комарова — літературного критика, етнографа, лексикографа. У 1883 р. в альманасі "Рада", який видав М. Старицький, надруковано його "Бібліографічний покажчик нової української літератури (1798–1883)" — перше зведення україномовних книжок. Пізніше М. Комаров продовжив роботу і склав бібіліографічний покажчик матеріалів до вивчення творів Т. Шевченка, С. Руданського, І. Котляревського, покажчик "Українська драматургія" тощо, заклавши цими працями підвалину під науку української бібліографії.

Перший каталог української книги, виданий з книготорговельною метою, з'явився 1883 р. у Києві. Його надрукував комісіонер Київського університету І.Дінтер під назвою "Южнорусский книжный магазин И. И. Динтера. Каталог малорусских книг".

Перший антикварний каталог українських книг з різних галузей літератури, які можна було придбати за зниженими цінами у антикварній книгарні Льва Бодека у Львові, вийшов 1890 р. на дванадцяти сторінках.

Перше бібліографічне товариство на території України було створене у Львові в 1909 р. при Науковому товаристві ім. Т.Шевченка. Ця бібліографічна комісія об'єднала багатьох літературознавців і науковців й видала кілька томів "Матеріалів до української бібліографії".

Найбільший центр державної бібліографії — Книжкова палата України, заснована 1922 р. у Харкові. Ця науково-бібіліографічна інформаційна установа одержує і зберігає один обов'язковий (контрольний) примірник усіх творів друку, виданих в Україні. Тут готуються і видаються ретроспективні покажчики, ведеться централізована каталогізація творів друку України.

Екслібриси

Найдавнішим екслібрисом вважається рельєфне зображення на оправі книжки з гербом Львова, датоване 1545 р.

Найдавніші друковані екслібриси з'явилися наприкінці XVI — початку XVII ст. Найстаріші з них — екслібриси бібліотеки М. Бардиєва та цехового майстра С. Самборського з Кам'янця-Подільського, що на Хмельниччині.

ЛІТЕРАТУРА

Письменники

Перший визначний письменник у Київській Русі – митрополит Іларіон. Роки його народження і смерті невідомі, творив він у XI ст., за часів князювання Ярослава Мудрого. Він є автором визначної пам'ятки вітчизняної писемності – церковно-богословського твору "Слово про закон і благодать", написаного між 1037 і 1050 рр., в якому відзначена велич руського народу, руської землі, руської церкви.

Першим письменником-класиком нової української літератури став Іван Котляревський (1769–1838). Він – автор поеми "Енеїда" – першого твору нової української літератури, написаного народною мовою, п'єси "Наталка Полтавка" та водевілю "Москаль-чарівник" – творів, що започаткували нову українську драматургію.

Найстаріші письменники. У 1995 р. повідомлялось, що виповнилося 105 років українському письменнику Михайлу Івченку. Ім'я цієї талановитої людини не згадувалося в літературних енциклопедіях та інших дослідженнях після того, як він пройшов 1929 р. по фальсифікованій судовій справі Спілки визволення України. А перед тим, в бурхливі 20-ті роки, про нього писали чимало і його талант визнавали. Він брав участь у діяльності літературного угруповання "МАРС", підтримував стосунки з Г. Косинкою, В. Підмогильним, П. Тичиною.

Письменник Костянтин Гордієнко нар. у 1899 р., а помер у грудні 1993-го, на 95-му році життя. Він написав низку оповідань, нарисів, повістей, романи "Чужу ниву жала", "Дівчина під яблунею". До останніх років він зберіг ясний розум, майже щодня працював за письмовим столом.

92 роки прожив письменник, літературознавець Денис Лукіянович (1873–1965), автор роману "Я з більшістю ", біографічної повісті "Франко і Беркут", збірки оповідань "Суд над митрополитом".

Найстаріша письменниця Ольга Дучимінська нар. у 1883 р., а померла в 1988 р., проживши 105 років. Перші вірші "Лебедина пісня" та "Іронія долі" вона опублікувала в 1905 р. Вона – автор багатьох прозових творів, спогадів, перекладів тощо. Останні роки працювала над новим твором "Сумний Христос".

Найпопулярніші українські письменники. Серед письменників, які найчастіше видавалися в Україні, першість належить І. Франку. За статистикою, з 1918 р. видано 634 його книги та брошури накладом 24 289 500 прим. Далі йдуть М. Коцюбинський (370; 18 906 500), П. Панч (190; 6 269 800) та О. Вишня (182; 8 133 800).

Найпопулярніша українська письменниця – Марко Вовчок. Її твори з 1918 р. видавалися в Україні 147 разів загальним накладом 8 074 500 прим.

Найпопулярніші зарубіжні письменники в Україні. Перші місця за кількістю виданих книжок і брошур утримують російські письменники М. Горький (327 книг загальним накладом 11 965 600 прим.), Л. Толстой (202; 12 644 900). Третє місце посідає Дж. Лондон (146; 3 319 600). Далі йдуть А. Чехов (137; 7 215 900), В. Короленко (113; 3 167 600) та В. Гюго (62; 2 409 600).

Найчастіше екранізований письменник, ймовірно, О. Корнійчук (1905–1972), за творами якого знято вісім фільмів: "Богдан Хмельницький" (1941), "Фронт", "Партизани в степах України" (обидва – 1943), "Калиновий гай" (1953), "Правда" (1953), "Правда" (1957), "Макар Діброва" (1961), "Загибель ескадри" (1966), "А тепер суди..." (1967, за п'єсою "Сторінки щоденника").

Найбагатотомніше видання українського письменника – зібрання творів Івана Франка у 50-ти томах. Крім художніх творів – поезії, прози, перекладів (перші 25 томів), зібрання містить літературно-критичні статті, фольклорні розвідки, праці з економіки, історії, філософії тощо. Видання вийшло у видавництві "Наукова думка" в 1976–1986 рр., а в 1989 р. до них додався довідковий том.

Першою персональною енциклопедією окремого письменника (в Україні й колишньому СРСР) став двотомний "Шевченківський словник", виданий у Києві в 1976–1977 рр. Він був вагомим підсумком вивчення життя і творчості поета в широкому контексті.

ПОЕЗІЯ

Найдавнішими віршами на території сучасної України, ймовірно, є ті, що знайдені на острові Березань, де було найстаріше в Північному Причорномор'ї грецьке поселення, засноване в середині VII ст. до н.е. Вірші викарбувані на плиті мармуру і є, певно, фрагментом гімну на честь владики Понта Евксинського (Чорного моря) Ахілла Понтарха. Як відомо, герой Ахілл, син богині Фетиди, був одним з божеств підземної царини, а в Римську епоху в Причорномор'ї – і водним божеством, яке опікувалося мореплавцями. За легендою, після загибелі коло мурів Трої, він був перенесений матір'ю на один з чорноморських островів. Вважається, це був острів Зміїний, де й влаштовано було святилище Ахілла. В гімні, цьому унікальному взірці творчості місцевих поетів тієї епохи, згадуються "слав-

ний острів" (Березань або Зміїний?), "Фетида, що радіє хвилям" та "її породження — безсмертний Ахілл Еакит".

Найдавніша форма української поезії — нерівноскладовий вірш з дієслівними римами. Таким розміром написані всі українські думи, використовували його й деякі поети, зокрема, Кирило Транквіліон-Ставровецький. Тільки в XVI ст. на Україну прийшли еллінoримські поезії, а водночас, за посередництва польської культури, так званий силабічний розмір.

Перша документальна згадка про українську народну поезію. У хроніці, писаній на латині польським письменником С. Сарницьким у 1506 р., вміщено цікавий опис тодішніх українських пісень-дум про двох братів-юнаків Струсів, які героїчно загинули в битві з волохами. Про них, пише Сарницький, співаються елегії, які русини звуть думами, а думи виконуються сумним голосом з супроводом на сопілках.

Перше українське видання поетичного твору — "Хронологія" українського та білоруського поета і перекладача Андрія Римші. Цю двоаркушеву листівку надрукував 1581 р. в Острозі Іван Федоров. Збереглася в одному примірнику в Державній публічній бібліотеці (Санкт-Петербург).

Перша окрема друкована збірка поетичних творів — в Україні і в східнослов'янських літературах — "Просфонима" вийшла з друкарні Львівського братства в 1591 р. Це була збірка панегіричних віршів на честь київського митрополита Михайла Рогози.

Найбільша антологія української поезії — вже згадувана "Антологія української поезії", видана в шести томах у Києві в 1984—1986 рр.

Найдавніший акровірш. Так називають поетичний твір, в якому початкові літери кожного рядка, прочитувані згори вниз, утворюють слово або фразу. Найдавніший в українській поезії акровірш відомий з середини XVI ст. — це присвята-сентенція у латиномовній "Еклозі" Григорія Чуя, русина з Самбора, що на Львівщині.

Поети

Перший поет, який написав вірш мовою, близькою до давньої і сучасної української, — славетний давньоримський поет Публій Овідій Назон. Так вважав І. Франко, цієї думки дотримуються й деякі сучасні літературознавці, пояснюючи це тим, що останні роки свого життя поет провів на березі Чорного моря, у грецькій колонії Томе (тепер достовірно відомо, що це місто знаходилось приблизно на території теперішнього міста Констанци в Румунії). Як зазначав І.Франко, "по якімось часі Овідій зійшовся ближче з гетами й навчився їх мови настільки, що міг написати нею вірш на честь царя Августа. А маючи вже певність, що гети були членами того племені, яке пізніше в ріжних, далеко від себе віддалених місцях прозвано слов'янами, а спеціально предками південно-руської (української) прарості того племені, матимемо право називати його першим поетом, що написав вірш мовою, близькою до давньої й теперішньої української". Овідій написав цілу книжечку, очевидно, поему готською мовою, але цей твір не дійшов до нас. Залишилися тільки свідчення самого поета в посланні до Карра: "Написав я книжечку на гетській тій мові, розміром нашим слова варварські я уложив".

Найдавніший вітчизняний співець-поет, ім'я якого збереглося до наших днів. Носіями творів усної словесності і музики у сиву давнину були скоморохи, до яких зараз з їх появою в Україні приєдналися місцеві музики, співці тощо. З плином часу витворився окремий професіональний стан співців-поетів. На думку деяких вчених, саме про такого співця-поета згадує "Галицько-Волинський літопис" від 1241 р., оповідаючи про "славетного співця Митусу", який з гордості відмовився служити князеві Данилу Романовичу.

■ ***Перший класик нової української літератури*** — *І.П. Котляревський*

Перший український поет, ім'я і твори якого ми знаємо, — Павло Русин з Кросна (1470—1517). Він довго працював у Кракові, викладаючи в академії, бував в Угорщині, жив у Відні. У своїх творах з любов'ю описує рідну землю, означення "русин" для нього "слово солодке", був гордий з того, що носив таке ім'я.

Найдавніші українські поетеси, імена яких відомі й про яких збереглися документальні свідчення, — інокиня Анисія Парфенівна і Анна Любовичівна, які жили, очевидно, наприкінці XVII — початку XVIII ст. і залишили акровірш, де вписано їхні імена.

Найстаріший поет. У 1992 р. перестало битися серце поета Дмитра Лазаровича Демерджі, автора багатьох поетичних збірок, перекладача з новогрецької. Нар. у 1901 р. на Донеччині, літературну діяльність почав 1929 р., на початку 30-их років був одним з організаторів і керівників найстарішої в Україні літературної групи "Плавка" при металургійному заводі ім. Г. Петровського, тривалий час очолював Дніпропетровське обласне літературне об'єднання. Упорядкував антологію грецьких поетів України "Від берегів Азова", що вийшла друком 1979 р.

Наймолодший поет. На Міжнародному конкурсі літераторів-початківців, що проводився ЮНЕСКО в 1993 р., переміг учень 4-го класу Макіївської середньої школи на Донеччині Сашко Кочур. Він був визнаний "кращим юним поетом планети". 10-літньому талантові було вручено приз "Золотий Пегас" і чек на тисячу доларів, який він відразу подарував мамі.

Наймолодші поетеси. Ніка Турбіна нар. у Ялті 1974 р. і, до речі, за дивним збігом, вчилася в школі, де колись вчилася М. Цвєтаєва. 11 грудня 1984 р. у московському видавництві "Молодая гвардия" була підписана до друку її перша поетична збірка "Чернетка" ("Черновик"), куди увійшли вірші 1980–1983 рр. Як свідчить анотація, це "...вірші дев'ятирічної школярки". Вступне слово написав до збірки Є. Євтушенко. Щодо видавництв України, то в 1990 р. "Веселка" випустила першу поетичну збірку 9-річної Віки Івченко під назвою "У грудні і після... В декабре и после..." з віршами двома мовами. В 10 років до неї прийшов міжнародний успіх. На поетичному фестивалі в Італії, куди вона їздила з редактором своєї книги, їй було вручено високу нагороду – "Золотий лев Венеції".

Найчастіше видавані поети в Україні. З 1918 р. книги і брошури з творами Тараса Шевченка видавалися 441 раз загальним тиражем 25 662,4 тис. прим., Павла Тичини – 175 разів накладом 7 766, Максима Рильського – 166 разів накладом 6 157,1 тис. прим.

Найчастіше видавана поетеса – Леся Українка, твори якої з 1918 р. видавалися 208 разів накладом 14 838 тис. прим.

Найчастіше видавані зарубіжні поети в Україні. Книги і брошури Володимира Маяковського виходили 83 рази накладом 7 106,6 тис. прим., Вільяма Шекспіра – 26 (453,7), Фрідріха Шиллера – 24 (305,4), Генріха Гейне – 24 (242,5).

Найплодовитіший поет. Відомо, що великий український поет Володимир Сосюра видав понад 80 збірок поезій. Перші – "Поезії" та "Червона зима" побачили світ у 1921 р., останні прижиттєві – "Весни дихання" та "Осінні мелодії" в 1964 р. За збірку "Щоб сади шуміли" поет удостоєний Державної премії СРСР (1948), а за збірки "Ластівки на сонці" та "Щастя сім'ї трудової" – Державної премії України ім. Т.Шевченка (1963).

Найбагатотомніше зібрання творів поета. У 1983–1990 рр. київське видавництво "Наукова думка" випустило зібрання творів Максима Рильського в 20-ти томах.

Найбагатотомніше зібрання творів поетеси. В 1975–1979 рр. київське видавництво "Наукова думка" випустило 12-томне зібрання творів Лесі Українки.

Поет, твори якого найбільше перекладались. Якщо йдеться про здобутки лише англомовної шевченкіани, то відомо, що донести слово Кобзаря до англомовного читача намагалося понад 130 перекладачів – більш чи менш вдало. Майже всі віршовані твори Тараса Шевченка відтворено англійською, причому поезії "Думи мої, думи...", "Мені однаково, чи буду..." перекладено 8 разів, "Садок вишневий коло хати" – 11, а "Заповіт" – 20.

Псевдоніми

Найдавніший псевдонім. У візантійській літературі багато творів приписувалося Івану Златоусту, Григорію Богослову та іншим отцям церкви. Нерідко це робили і в староруській літературі. Посилання на популярних й авторитетних у ті часи авторів підвищувало достовірність і вартість творів. Своєрідним псевдонімом, зафіксованим у староруських пам'ятках, є ім'я віщого Бояна, згадане у "Слові о полку Ігоревім". Окремі староруські рукописи мали цифрові підписи, де зашифровувались імена авторів і переписувачів.

Найдавніші псевдоніми українських письменників. Українські письменники почали користуватися псевдонімами з XVI ст. Багато письменників-полемістів, які виступали проти католицизму, Ватикану та унії, писали свої твори під псевдонімами. Славнозвісні імена письменників Стефан Зизаній, Іван Вишенський, Теофіл Ортолог та інші – це в той же час імена видатних борців проти католицько-шляхетської експансії в Україні. Відразу після проголошення Брестської церковної унії, у тому ж 1596 р. з'явилась антикатолицька книга "Казаньє святого Кирилла, патриарха иерусалимского, о антихристе", підписана Стефаном Зизанієм. Справжнє своє прізвище – Кукіль – автор приховав, переклавши його грецькою мовою – Зизаній. Коли в 1610 р. вийшов твір Мелетія Смотрицького "Тренос, або Плач східної церкви", спрямований проти унії, король Сигізмунд III дав наказ заарештувати автора і видавця, а книгу спалити. М. Смотрицького врятувало лише те, що книга була підписана псевдонімом Теофіл Ортолог.

Найбільша кількість псевдонімів. Український письменник і критик Осип Маковей мав 56 псевдонімів, Іван Франко – 99, а Олександр Кониський – 141.

Незвичайні псевдоніми. На відміну від найрозповсюдженіших власне псевдонімів та узагальнювальних псевдонімів, незвичайними вважаються: *графоніми* або криптограми, тобто псевдоніми, виражені умовними "таємними" значками, цифрами, зірочками, крапками, рисками та ін. Наприклад, Венедикт Площанський мав псевдонім 1/3000000; Степан Ковалів – 5-ка; К. Квітка – "......"; В. Навроцький – fff; Іван Франко – +; Олександр Барвінський – /х/; Петро Артемовський – №; Мирон Кордуба – §; *астроніми* (одна з форм графонімів), тобто позначення зірочками: Осип Маковей інколи підписувався так: *; І. Франко: ***; Є. Мандичевський: ⁂; *алоніми*, або підписи чужим прізвищем. Так, М. Драгоманов підписувався прізвищем М. Толмачова, І. Франко – В. Нагірного

або Романа Яросевича. Статтю "Polen und Ruthenen" у німецькій газеті "Die Zeit" у 1897 р. І. Франко змушений був підписати прізвищем свого знайомого — доктора права Р. Яросевича (звичайно, за його згодою), бо підписана власним іменем ця стаття могла шкідливо вплинути на І. Франка — тоді ще співробітника газети "Kurjer Polski"; *титлоніми* — більш-менш чіткі вказівки автора чи авторів на себе, наприклад, "Редакція "Народу" — І. Франко та М. Павлик. Прямим антиподом до титлонімів є заперечні псевдоніми (Не-педагог — А. Крушельницький; Не-Теофраст — І. Франко); *анаграми*, тобто приховання автора шляхом зворотної подачі його прізвища. Так, М. О. Максимович мав псевдонім Чивомискам, М. Т. Симонов — М. Номис; *перекладні псевдоніми*, як, наприклад, у Є. Гребінки — Е. Гребёнкин, у Л. Глібова — Кенір, у Ф. К. Вовка — Lupulesku; *псевдандроніми*, тобто чоловіча форма псевдоніма для авторки-жінки: Марко Вовчок — Марія Маркович (Вілінська); *псевдогініми* — жіночі форми псевдонімів, вживані чоловіками: Маруся К. — Олександр Кониський.

Колективні псевдоніми. Особливим видом є так звані колективні псевдоніми. У 90-их роках XIX ст. в Умані в будинку українського письменника, бібліографа та лексикографа М. Комарова сходився щосуботи гурток, який працював над укладанням російсько-українського словника, що вийшов згодом у чотирьох томах під псевдонімом "Уманець та Спілка". Уманець — це і був М. Комаров, житель Уманя, а Спілка — товариство, що йому допомагало. Інколи співавтори з'єднували свої прізвища у своєрідні ребуси. Так, псевдонім Мубал розшифровувався "Микола Угрин-Безгрішний та Антін Лотоцький", а прізвище на японський лад Рокувабо — Роман Купчинський і Василь Бобинський.

Найдовший псевдонім мав, мабуть, Г.Квітка-Основ'яненко: "Любопытный Аверьян, состоящий не у дел коллежский протоколист, имеющий хождение по тяжебным делам и по денежным взысканиям".

Найвідоміші псевдоніми. Чимало видатних людей відомі нам здебільшого під прибраними, аніж справжніми іменами: Леся Українка, поетеса — Лариса Петрівна Косач; Олена Пчілка, поетеса — Ольга Петрівна Косач-Драгоманова, мати Лесі Українки; Марко Вовчок, письменниця — Марія Олександрівна Вілінська; Леонід Первомайський, поет — Ілля Шльомович Гуревич; Остап Вишня, гуморист і сатирик — Павло Михайлович Губенко.

ТВОРИ

Перший твір нової української літератури. Національне відродження у галузі літератури XVII ст. пов'язане з творчістю відомого письменника Івана Котляревського. Він є автором славетної поеми "Енеїда" — першого твору нової української літератури, написаного народною мовою. Ця книга була видана 1798 р.

Найбільший літературний твір. Перу письменника Михайла Стельмаха належить кілька романів, які в цілому становлять епопею життя українського народу. У 1949 р. вийшов його роман "На нашій землі", продовженням якого став роман "Великі перелоги" (1950). Обидва твори об'єднані у роман під назвою "Велика рідня" (1951). У 1957 р. з'явився роман "Кров людська — не водиця", що є передісторією першого роману (нова редакція першої частини роману "Велика рідня" — "На нашій землі "). До епопеї входить і роман "Хліб і сіль" (1959), що є ніби прологом до роману "Кров людська — не водиця". Разом усі ці твори мають понад 101 обл.-вид. аркуш, тобто 2 220 машинописні аркуші.

Твір, про який написано найбільше, — це, ймовірно, "Слово о полку Ігоревім". Досить сказати, що цей невеликий твір, котрий може бути прочитаний вголос за 40—50 хв., вже два століття займає уми науковців, поетів, літераторів багатьох країн. Різними мовами світу про нього написано близько 5 000 книжок і статей, зроблено численні переклади.

Твір, на який найчастіше писали музику. У музичній літературі є понад 30 творів — вокальних та інструментальних з назвою "Заповіт" на основі однойменного вірша Т. Шевченка. Вперше написали музику на ці слова М. Лисенко (для тенору та чоловічого хору з фортепіано, 1868 р.) і М. Вербицький (для подвійного хору, баритону і фортепіано, 1868 р.). Найбільшої популярності набула пісня "Заповіт", яку в 1870 р. написав полтавський музикант-аматор Г. Гладкий. До найяскравіших оригінальних творів належать і кантати С. Людкевича та Б. Лятошинського, симфонічна поема Р. Глієра.

Романи

Перші романи в Україні. У 1839—1840 рр. Григорій Квітка-Основ'яненко написав російською мовою роман "Пан Халявский". У 1843 р. Євген Гребінка закінчив роботу над романом "Чайковский", теж російською мовою. У 1845—1847 рр. Пантелеймон Куліш написав роман "Чорна рада, хроніка 1663 р." українською і російською мовами.

Перший роман, написаний українською мовою, — "Люборацькі" Анатолія Свидницького. Першу частину було завершено у 1861 р., а надруковано в 1886 р. Повністю твір надруковано в 1901 р. Пишучи роман, письменник орієнтувався на живу народну мову, якою розмовляло населення центру України. На мові роману водночас позначився чималий вплив південно-західного (подільського) діалекту, що було зумовлено самим життєвим матеріалом, прагненням автора надати творові місцевого подільського колориту.

Найчастіше видаваний роман. Роман-трилогія Олеся Гончара "Прапороносці" (кн. І "Альпи", кн. ІІ "Голубий Дунай", кн. ІІІ "Злата Прага") (1946—1948) витримав понад 150 видань мова-

ми народів колишнього СРСР, інших країн.

Автор найбільшої кількості романів. Відомо, наприклад, що Вадим Собко є автором 16 романів, а також трилогій "Зоряні крила" (1937–1950) та "Шлях зорі" (1943–1947), кожна з яких складається у свою чергу з трьох романів.

Наймолодший автор-романіст. Натан Рибак мав 21 рік, коли вийшов друком його перший роман "Гармати жерлами на Схід" (1934), а через два роки – другий роман "Київ". Іван Багряний надрукував свій історичний роман "Скелька" в 1929 р., тобто в 22 роки.

Найбільший роман українського письменника. Натан Рибак написав роман "Переяславська Рада" (1949–1954) у двох томах загальним обсягом 79 обл.-вид. аркушів. Київське видання твору у 1966 р. має 1 443 сторінки. Дещо менший – історичний роман Івана Ле "Хмельницький" (77 обл.-вид. аркушів). У 1978 р. київське видавництво "Дніпро" надрукувало цей роман у трьох книгах обсягом 1 334 сторінки.

Найбільший роман, написаний в Україні. Роман-епопея російського письменника в Україні Олександра Чепіжного "Гагаї", присвячений життю людей донецького села Крутий Яр, складається з шести книг: "Крутий Яр", "На бурунах", "Лихоліття", "Ярость", "Рани" та "Добрий вогонь". Разом це – 86 обл.-вид. аркушів, тобто близько 1 730 машинописних аркушів. За написання першої частини письменник взявся у 1962 р., перша книга побачила світ у 1965 р., а остання, шоста, – у 1985 р. Отже, праця над твором тривала близько двох десятиліть. Видання цього роману, здійснене київським видавництвом "Дніпро" в 1988–1989 рр., містить 1 526 сторінок.

Найбільший роман української письменниці. 1967 р. у Києві вийшов друком роман Ірини Вільде "Сестри Річинські": кн. 1 – 655 с.; кн. 2, част. 1 – 440 с.; кн. 2, част. 2 – 467 с. Разом – 1 562 сторінки.

Найшвидше написаний роман. Відомо, наприклад, що Володимир Винниченко написав у 1938 р. соціально-пригодницький роман "Лепрозорій" ("Прокажельня") за рекордно короткий час – шість місяців.

Якщо йдеться про наших сучасників, то слід згадати Аллу Сєрову з Запоріжжя, яка стала переможцем конкурсу на кращий український бестселлер – роман і кіносценарій "Коронація слова", який було проведено в 2001 р. в Києві під егідою телеканалу "1 + 1" й торгової марки "Корона". Головний приз – 18 тис. гривень вона отримала за містичний роман "Правила гри", що його написала за... два тижні.

Роман з найкоротшою назвою. У Юрія Мушкетика є роман з назвою "Яса". 1999 р. журнал "Вітчизна" надрукував роман Валерія Гужви "Рай".

Найменший роман. 1997 р. у харківському журналі "Український засів" було надруковано роман Романа Кухарука "Площа над нами", який умістився на 37-ми сторінках.

Роман з найдовшою назвою. 1979 р. у київському видавництві "Дніпро" вийшов друком роман Олександра Ільченка "Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця".

Найтитулованіший письменник-романіст. Олесь Гончар удостоєний за роман "Тронка" Ленінської премії (1964), за роман "Прапороносці" – двох Державних премій СРСР (1947,1948), за роман "Твоя зоря" – Державної премії СРСР (1982), за роман "Людина і зброя" – Державної премії ім.Т.Шевченка (1962).

Найбільший роман у віршах. Роман у віршах Леоніда Первомайського "Молодість брата", виданий у Києві в 1948 р., має обсяг 255 сторінок звичайного формату.

Найчастіше екранізований роман. Тричі екранізований в Україні роман Миколи Островського "Як гартувалася сталь" – у 1942, 1956 та 1973 роках. Остання версія – багатосерійний телефільм, знятий режисером Миколою Мащенком.

Повість

Найбільша повість. Історична повість Богдана Лепкого "Мотря" була видана київським видавництвом "Дніпро" в 1992 р.; у книзі – 464 сторінки звичайного формату.

Балади

Найдавніша балада. Перший запис української народної балади "Дунаю, Дунаю" зберігся з другої половини XVI ст.

Найдавніша літературна балада. Перші спроби опрацювати в українській літературі сюжети народних балад належать до початку XVII ст. У 1625 р. була надрукована балада "Кулина" невідомого автора.

Мемуари

Найстарішими мемуарами вважаються автобіографічні елементи у "Повчаннях дітям" Володимира Мономаха часів Київської Русі.

Найстаріші мемуари як самостійна жанрова форма з'явилися на початку XVIII ст. Це насамперед твір "В пам'ять дітям своїм і внукам, і всему потомству" Іллі Турчиновського.

Найдовші мемуари. Друковані спогади не дуже характерні для української літератури, тому звертає на себе увагу цикл "Розповідей про неспокій" Юрія Смолича, що включає чотири книги: "Розповідь про неспокій", "Розповідь про неспокій триває", "Я вибираю літературу" та "Розповіді про неспокій немає кінця", що разом становить 1088 сторінок. Крім того, письменник є автором книги "Мої сучасники".

Казки

Перші записи українських казок здійснено у 1840–1850 рр. письменниками і фольклористами Григорієм Квіткою-Основ'яненком, Левком Боровиковським, Михайлом Максимовичем, Іваном Срезневським.

Перший збірник українських казок "Народні південно-руські казки" фольклориста, критика і письменника Івана Рудченка вийшов у 1870 р. У ньому — найпопулярніші казки, записані в Україні у XIX ст. класиками української фольклористики — самим Рудченком, Павлом Чубинським, Іваном Манжурою, Михайлом Павликом та ін.

Детектив

Перший детектив. Становлення детективу як самостійного жанру у вітчизняній літературі припадає на 20-ті роки XX ст. Першим детективним твором української літератури вважається повість "Лісовий звір" Дмитра Бузька про боротьбу з бандитизмом, написана у 1924 р. і пізніше екранізована.

Переклади

Найдавніші переклади. Перекладне письменство або приходило у стародавні часи готове в Україну з південної Слов'янщини, або створювалось в Україні, де потрібні твори візантійської літератури перекладалися з грецької мови мовою церковнослов'янською. Щодо перекладів, зроблених в Україні, то у "Початковому літописі" читаємо, що Ярослав Мудрий зібрав багато писарів і з ними перекладав книжки з грецької мови церковнослов'янською. Це дає змогу припустити, що такі переклади робилися і пізніше. Спираючись на мову, фразеологію і лексику, вчені розшукали кілька десятків таких творів, з яких до числа найдавніших, тобто дотатарських часів, належать переклади: "Житіє Андрія Юродивого", "Пандекти Никона Чорногорця", "Християнська Топографія Козми Індикоплова", "Пчела" та ін.

Найвидатнішим перекладачем української літератури можна назвати Івана Франка. Він дав поетичні обробки багатьох європейських та східних тем і мотивів, створив великий цикл поезій на історичні мотиви, переклав вавилонські гімни, індійські легенди з "Махабхарати", цикли староарабської, давньогрецької та давньоримської поезії, епічну поезію народів світу, зокрема іспанську, албанську, португальську, італійську, китайську, угорську тощо. Ніхто ні до Франка, ні після нього в Україні не спромігся на такий широкий розмах перекладацької роботи. Досить сказати, що в 50-томному виданні творів письменника шість томів відведено на поетичні і один — на прозові переклади.

Наймолодші перекладачі. 1885 р. у Львові вийшла друком книжка М. Гоголя "Вечорниці" у перекладі Лесі Українки та Михайла Обачного (Косача). Перекладачам було відповідно 14 та 16 років.

Українські письменники, які найчастіше перекладалися в Україні іншими мовами. З 1918 р. Іван Франко видавався 48 разів накладом 638,7 тис. прим., Олесь Гончар — майже 40, Михайло Коцюбинський — 35.

Літературний твір, який найчастіше перекладався, — "Заповіт" Тараса Шевченка — перекладено 147 мовами народів світу. З цього шедевра лірики часто починається знайомство народів різних країн з творчістю співця України. Найвидатніші майстри слова трансформують його засобами рідної мови. Завдяки їхній праці створено близько 300 перекладів, тільки російською існує 35 інтерпретацій цього твору.

Найбагатомовніші видання. Книжки, що містять один і той же текст кількома мовами, одна з яких — мова оригіналу, а інші — мови перекладу, називаються паралельними виданнями. Окремими книжками такого типу видруковано "Заповіт" Т. Шевченка (3-тє вид., 1964) — 55 мовами, "Вічний революціонер" І.Франка (1986) — 64 переклади 51 мовою, "Каменярі" І.Франка (1983) — 67 перекладів 37-ма мовами.

Цензура

Перша згадка про цензуру в Україні відноситься до 1720 р., коли Російським сенатським, а пізніше й синодальним указами друкувати світські книги в Україні було заборонено. А перед друкуванням церковних книг слід було надсилати по два примірники "проб" (коректур) на остаточне виправлення і дозвіл у Московську синодальну контору. Пізніше Синод зобов'язав українські друкарні надсилати щорічно відомості про те, які книги були надруковані впродовж року. Тим самим книги вперше стали підлягати офіційній цензурі, котрої до того в Україні не було. Світських книг після тих указів вийшло дуже мало — переважно підручники і панегірик українського письменника та педагога Михайла Козачинського на прибуття до Києва цариці Єлизавети в 1744 р.

Літературна містифікація

Найдавніша літературна містифікація. Буває, що літературний твір позначається прізвищем існуючої людини, хоч насправді вона його не писала. Це явище зветься містифікацією. До такої містифікації вдався українсько-польський поет XVII ст. Бартоломей Зимрович, коли видав свої твори під іменем брата, також поета, Симона Зимровича. У 1663 р. він видав "Селянки нові руські", бажаючи в такий спосіб прославити брата, який прожив дуже коротке життя і помер від мору.

ДРУКАРСТВО

Друкарні

Найдавніша друкарня. Довгий час побутувала думка, що в Україні, зокрема у Львові, друкарні існували ще до Івана Федорова, а ґрунтувалася вона в основному на словах самого першодрукаря. У післямові до львівського видання "Апостола" сказано: "Друкування занедбане відновив". Ця версія набула матеріального підтвердження зі знахідкою у Центральному державному історичному архіві Львова документів, які свідчать, що тут друкарня існувала ще в 1460 р. Це заява-скарга монахів Львівського василіанського монастиря Онуфрія від 23 липня 1791 р. У ній, зокрема, сказано, що "року 1460 львівський громадянин Степан Дропан для матеріальної підтримки... подарував монастиреві свою власну друкарню, яку польський король Казимир IV підтвердив привілеєм у 1469 р". Що ця ж друкарня діяла в монастирі Святого Онуфрія, свідчать книги Іоанна Златоуста, передруковані у 1614 р. українським письмом. Отже, знайдені документи дають підставу вважати Степана Дропана зачинателем українського друкарства.

Найдовший час існування друкарні. Друкарня Києво-Печерського монастиря (лаври) була заснована 1616 р. церковним діячем і просвітителем Єлисеєм Плетенецьким. Тоді тут з'явився друком "Часослов" — перша київська друкована книга. Друкарня існувала до 1918 р. — понад 300 років. 1972 р. у будівлі колишньої лаврської друкарні відкрито Музей книги та книгодрукування.

Перша друкарня, що випускала книги різними мовами. У друкарні Києво-Печерської лаври протягом другої половини XVII ст. надруковано понад 120 книг. З 1633 р. друкарня випускала книги не лише церковнослов'янською та старослов'янською, а й латинською, грецькою, польською мовами тощо.

Перша друкарня з "гражданським" шрифтом в Україні була відкрита в 1764 р. у Єлисаветграді (нині Кіровоград). Впровадження в практику цього модернізованого різновиду кирилиці сприяло розмежуванню світського друкарства від церковного, яке продовжувало користуватися традиційною старослов'янською формою кирилиці. Пізніше такі друкарні з'явилися у Києві та Катеринославі (нині Дніпропетровськ).

Перша словолитня. До початку XIX ст. невідомі окремі словолитні. Вони існували як частина друкарень. Наприклад, Львівська братська друкарня постійно мала своїх місцевих "гисарів" — майстрів, які працювали за угодою. Перша в Україні спеціальна словолитня, яка відокремилася і працювала самостійно, обслуговуючи не одну, а кілька друкарень, з'явилася у 1814 р.

Перша літографія заснована 1824 р. у приміщенні друкарні Йозефа Піллера у Львові. Пізніше літографські заклади виникали у Києві, Одесі, Харкові.

Перша друкарська машина. Друкарське обладнання не зазнало значних змін у XVII—XVIII ст., хіба що ручні дерев'яні верстати поступово замінювалися на металеві. Відомо, наприклад, що у Львові перша друкарська машина з'явилася у 1842 р.

Надовший час використання друкарських дощок. Вироблені Іваном Федоровим засади поліграфічної організації тексту, шрифтового і декоративного оформлення книги надовго стали взірцем для багатьох поколінь друкарів. Його оригінальні дереворитні прикраси не сходили зі шпальт видань протягом 245 років. Востаннє відбиток з оригінальної федоровської дошки, застосованої ним під час друкування львівського "Апостола" в 1574 р., зафіксовано у львівському "Букварі" 1819 р.

Друкарі

Перший друкар, ім'я якого дійшло до нашого часу. Зачинателем українського друкарства вважається Степан Дропан, про що свідчать документи, згадані вище.

Найрізнобічнішим майстром друкарської справи можна вважати Івана Федорова. Він був гравером-різьбярем, ливарником (відливав літери), столяром (виготовив друкарський верстат, складальні каси), складачем, друкарем і палітурником.

Найдовша династія друкарів. Друкарня Піллерів — родини львівських друкарів, видавців і книгарів — була заснована Антоном Піллером у 1772 р. З 1780 р. вона належала його вдові Йозефі, пізніше Томасу (Йоганну-Томасу) та Йозефу (Йозефу-Йоганну), який, до речі, відкрив при друкарні літографічну майстерню. Під керівництвом Петра Піллера в друкарні було проведено ряд вдосконалень. Корнель Піллер, син Петра, ще при житті батька керував друкарнею і в 1870—1880 роках вона набула найбільшого розквіту.

ОБРАЗОТВОРЧЕ ТА ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО

Найдавніші зразки мистецтва в Україні з'явились, ймовірно, в неандертальський період, тобто в епоху мустьє (150–40 тис. років тому). Зі стоянок Молодова І у Чернівецькій та Пронятин у Тернопільській областях походять кістки тварин, прикрашені прокресленими лініями. На мамонтовій лопатці з Молодови відтворена композиція, в центрі якої — стилізована фігура тварини. Частина археологів, однак, вважає, що це не зображення, а лише його подоба, що виникла в результаті випадкового комбінування різночасових механічних пошкоджень поверхні лопатки під час використання її у трудових операціях.

Найдавніші реалістичні мистецькі твори. Особливим явищем в історії людства є пізньопалеолітичне мистецтво (приблизно 13 тис. років до н.е.). Найцікавішими є, як їх називають, жезли начальників з вирізьбленими зображеннями людей і тварин, знайдені на поселенні Молодова, кістяні браслети та людиноподібні фігурки, прикрашені різьбленими геометричними орнаментами, виявлені на Мізинській стоянці на Десні.

Найдавніший настінний розпис. Зображення тварин, знайдені у природних вапнякових гротах Кам'яної могили поблизу Мелітополя у Запорізькій області, належать до кінця IX–VI тисячоліття до н.е. На вапнякових плитах збереглися неолітичні зображення биків, оленів, хижаків. Виконані вони жолобкуватим контуром або заглибленим рельєфом на рівних ділянках плит, подекуди вкритих охрою. До того ж часу належать зображення тварин і людей на стінках печери поблизу с. Баламутівка на Буковині.

ЖИВОПИС

Найдавніший український живопис. Ансамбль унікальних фресок у Софійському соборі в Києві є найдавнішим взірцем українського монументального живопису. Цим фрескам вже майже 1000 років. Загальна їх площа становить близько 3000 м^2.

Перші зразки світського живопису в українському мистецтві — групові портрети членів сім'ї князя Ярослава у київському Софійському соборі. Мистецтвознавці вважають, що на південній стіні були зображені сини Ярослава, на північній — його доньки, а на західній, нині неіснуючій, навпроти центрального вівтаря — сам Ярослав з княгинею Іриною. На стінах сходових веж збереглися також розписи, що відтворюють циркові змагання, скоморохів, полювання.

Художники

Найстаріші художники. Найдовшим творчим довголіттям серед митців відзначився, ймовірно, київський живописець і графік, народний художник України Іван Їжакевич (1864–1962). У 73 роки він ілюстрував "Лісову пісню" Лесі Українки, в 77 — "Пана Халявського" Г. Квітки-Основ'яненка, в 85 — "Енеїду", "Наталку Полтавку" та "Москаля-Чарівника" І. Котляревського. За кілька днів до смерті, на 98-му році життя, він почав писати нову картину.

У 1997 р., на 93-му році життя перестало битись серце народного художника України, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка Михайла Дерегуса (1904–1997), автора великої серії графічних творів, ілюстрацій до українського епосу, книжок української класики.

91 рік прожив відомий живописець, народний художник України Антін Манастирський (1878–1969), автор багатьох пейзажів, жанрових картин, ілюстрацій, історичних полотен "Прощавайте, товариші" та "Запорожець".

Народний художник України Олена Львівна Кульчицька (1877–1967) плідно працювала в галузі живопису, естампної графіки, ілюстрацій і декоративного мистецтва. На 90-му році життя вона була нагороджена Державною премією ім. Т. Шевченка.

У 1997 р. в рідному селі Болотня поруч з Чорнобилем померла на 89-му році життя народний художник України Марія Приймаченко (1908–1997), майстер народно-декоративного розпису, лауреат Державної премії ім.Т.Шевченка (1966).

Наймолодші художники. 1997 р. у пресі повідомлялося про 7-річного Максимка Мазура, автора більш як 4 тис. малюнків й кількох персональних виставок у рідному селі Решетилівці та Полтаві. Про художній рівень його робіт свідчить той факт, що тоді ж він отримав Першу премію на Міжнародному конкурсі дитячої творчості в Мадриді, проведеному з нагоди 50-річчя ООН.

У 1990 р. в колишньому СРСР було випущено серію поштових марок "Малюнки радянських дітей". На одній з них — малюнок 8-річної Віри Василик з Рівного "Хай завжди буде сонце!". 1992 р. у Відні відбулася виставка малюнків Саші Путрі. Ця талановита дівчинка з Полтави померла у 1989 р. у 11-річному віці від лейкемії, залишивши 1500 чудових робіт. 70 з них потрапили на виставку під назвою "Чудо-картини короткого життя". Роботам юної полтавчанки було присвячено художню листівку та спеціальний поштовий штемпель.

Найплідніші художники. Численну мистецьку спадщину — понад 6 тисяч робіт залишив по собі славетний український жи-

■ *Художник Іван Айвазовський (1817–1900).*

■ *Художниця Тетяна Яблонська (нар. 1917).*

■ *Живописець-баталіст Микола Самокиш (1860–1944).*

вописець і художній критик Іван Труш (1869–1941).

Великий співець моря, художник Іван Айвазовський (1817–1900), 60 років творчої праці якого пройшли переважно в Феодосії, написав 6 тисяч картин, з яких 4 тисячі зображують урагани, корабельні аварії, бурі на морі.

Ще більший доробок залишив після себе відомий живописець-баталіст Микола Самокиш (1860–1944), який за 60 років творчого життя створив понад 11 тис. картин, малюнків, офортів.

Найтитулованіший художник. Відомий живописець Тетяна Яблонська (нар. 1917 р.), випускниця Київського художнього інституту, де пізніше стала професором, є автором багатьох пейзажів і тематичних картин, яким притаманні правдивість образів, емоційна піднесеність та ліричність. Її картини "Хліб", "Весна", "Льон" відзначені трьома Державними преміями СРСР (1950, 1951, 1979), серія живописних робіт 1993–1997 рр. – Державною премією України ім. Т. Шевченка (1998). Вона є народним художником України, нагороджена двома орденами.

Найбільша родина художників. Василь Кричевський (1872–1952), відомий як живописець, архітектор, графік, автор проектів і художнього оформлення громадських та приватних будівель на Полтавщині. Художниками стали син Василь (1901–1978), який оформив чимало фільмів на Одеській та Київській кіностудіях, і донька Катерина (нар. 1926 р.), яка живе у США і працює у галузі акварельного пейзажу. До родини митців належали художники Микола (1898–1961) та Федір (1879–1947) Кричевські – автори багатьох картин, портретів.

Незрячий художник. Небувалу кількість цінителів образотворчого мистецтва зібрала виставка, розгорнута у 1994 р. в одному з художніх салонів Харкова. Тут було представлено тридцять акварелей 27-річного харків'янина Дмитра Дідоренка. Колись він навчався у Харківському художньо-промисловому інституті, але підірвався на міні й втратив зір. Відтоді малює по пам'яті.

Картини

Найбільша картина, створена українським художником. У Київському державному музеї українського мистецтва можна побачити картину відомого живописця Миколи Івасюка під назвою "В'їзд Богдана Хмельницького в Київ". Розміри полотна, написаного олією в 1912 р., – 400x578 см До картин-велетнів належить також полотно "Серед хвиль", створене Іваном Айвазовським у 1898 р. Її розмір 485x429см. Вона експонується у Державній картинній галереї ім. І. Айвазовського у Феодосії (АР Крим).

Найдовша картина. Картина Івана Айвазовського "Від штилю до урагану", яку можна побачити в Феодосії, має розмір 292x708см. Написана у 1892 р.

Найбільша з картин, що зберігаються у музеях України. У Львівському історичному музеї зберігається полотно польського художника З.Розвадовського "Грюнвальдська битва в 1410 р." Його розмір – 510x1000 см.

Картина з найдовшою назвою. Під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Іван Айвазовський, перебуваючи в безпосередній близькості до театру військових дій, створив картину "Бій пароплава "Веста" з турецьким броненосцем "Фехті-Бюленд" на Чорному морі 16 липня 1877 року". Зберігається у Центральному військово-морському музеї у Санкт-Петербурзі. З картин, що зберігаються в Україні, слід відзначити полотно В. Давидова, Г. Боні, В. Югая під назвою "Зустріч М. Некрасова і М. Добролюбова з Т. Шевченком на вечорі, присвяченому акторові О. Мартинову" (Київський державний музей Т. Шевченка). 15 слів, 104 літери (з повними назвами імен)!

Найдорожча картина. Якщо йдеться про картини на українську тематику, то слід згадати про твір російського живописця І. Рєпіна (уродженця м.Чугуєва Харківської обл.) "Запорожці пишуть листа турецькому султанові", (1880–1891). Картина дуже припала до вподоби російському імператору Олександру III, який придбав її для свого палацу-музею і заплатив Рєпіну, за словами самого митця, "умопомрачительные деньги" – 35 тис. карбованців сріблом.

Найдорожчі картини, викрадені з музейних збірок. Згідно з "Каталогом культурних цінностей, викрадених з музеїв та культових споруд України" (1984–1998), з Чернігівського художнього музею 8 червня 1997 р. було викрадено картини Давида Бейлі "Алегорія з негром" (1-ша половина XVII ст., Голландія, 93 х 116 см) та Яна Корнеліса Верспрока "Чоловічий портрет" (1644, Голландія, 65х58 см). Вартість кожної – 40 тис. доларів.

Найбільша картина, викрадена з музейних збірок. За зазначеним вище каталогом – це полотно німецького живописця Георга Фліппа Ругеданса "Звільнення Відня" розміром 103х139 см, викрадене 27 листопада 1991 р. з Львівської картинної галереї. Вартість – 11 тис. доларів.

Портрети

Перші портретні зображення, з якими широко запізналися в старовину в Україні, це портрети на монетах. Найдавнішими відомими портретами українського походження є зображення князя Володимира Великого (?– 1015) на його монетах. Навіть якщо припустити наявність ранішніх старокиївських зображень портретного характеру, то й тоді не може підлягати сумніву винятково важлива роль його грошей в утвердженні портрета як органічного факту мистецького життя.

■ ***Найдорожча картина*** *– твір російського живописця І. Рєпіна (уродженця м.Чугуєва Харківської області) "Запорожці пишуть листа турецькому султанові".*

Найдавніший груповий портрет. Наприкінці правління Володимира Великого була створена відома портретна фреска в київському Софійському соборі. Композиція відтворює перше освячення храму 4 листопада 1011 р., точніше, урочистий вхід в освячуваний храм митрополита та княжої родини (за традиційною версією – сім'ї князя Ярослава Мудрого).

Найбільший груповий портрет. 150 облич видатних людей зображено на картині "Україна духовна" Петра Басанця, що прикрашає один з головних залів Маріїнського палацу в Києві – від Бояна та Володимира Мономаха до Наталії Ужвій і Сидора Ковпака.

Найбільший портрет. У Київському державному російському драматичному театрі ім. Л. Українки зберігається портрет цієї поетеси, створений українською художницею Тетяною Яблонською. Розмір живописного полотна – 275х140 см.

Найдавніший портрет у книжковій мініатюрі. В "Ізборнику Святослава" (1073) є мініатюра із зображенням сім'ї князя Святослава. Зберігається в історичному музеї у Москві.

Автопортрет

Найстаровинніший автопортрет, тобто портрет художника, виконаний ним самим, в українському живописі вміщено на підписній іконі "Розп'яття" В. Липського в 1691 р. Художник зобразив себе поряд з родиною донатора. Ймовірно, автопортретним є також зображення "Євангеліста Луки" у розписах церкви Воздвиження Чесного Хреста в Дрогобичі на Львівщині (кін. XVII–поч. XVIII ст.). Зображення темнобородого чоловіка з палітрою і пензлем у руках має явно портретні риси.

Перший автопортрет як окремий твір виконала А.С.Полуботок у 1801 р. На полотні змальовано літню жінку в темному одязі, на звороті – традиційний напис – розповідь про життєвий шлях зображеної.

Ікони

Найдавніші пам'ятки іконопису, котрі можна побачити нині, – енкаустики VI ст., пов'язані з античними традиціями. Вони зберігаються у Київському державному музеї західного та східного мистецтва.

Найдавніші письмові згадки про ікони. За свідченням літопису, перші ікони привіз у Київ князь Володимир з Корсуня

■ *Найдавніші пам'ятки іконопису, котрі можна побачити нині, — енкаустики VI ст., пов'язані з античними традиціями.*

(Херсонеса), але про них нам нічого не відомо. Візантійські ікони привозили на Русь і пізніше. Так, наприкінці XI ст. представник Печерського монастиря Єфрем спеціально закупив ікони в Константинополі. Звідти ж на початку XII ст. привезено ікони Богородиці Пирогощі та Володимирської.

Найстаріша давньоруська ікона. Творів давньоруського станкового мистецтва XI–XII ст., котрі документально можна б віднести до роботи київських майстрів, не збереглося. Але серед тих, що дійшли до нашого часу, є такі, що, безперечно, мають на собі риси київського мистецтва. З київськими традиціями пов'язують одну з найстаріших і наймонументальніших давньоруських ікон — ікону св. Георгія, що зберігається в Успенському соборі Московського кремля.

Найстаріша українська ікона. До найстародавніших творів іконографічного мистецтва належать твори "Богородиця Одигітрія" кінця XIII — початку XIV ст. з с. Дорогобужа Рівненської області (зберігається у Рівненському краєзнавчому музеї), "Волинська Богоматір" з Покровської церкви в Луцьку (зберігається в Музеї українського образотворчого мистецтва в Києві) та "Юрій Змієборець" з с. Станиля Дрогобицького району на Львівщині (зберігається у Національному музеї Львова).

Найдавніші відомі майстри іконопису — Алімпій та Григорій. Про них розповідає Печерський патерик. Особливо славилися роботи Алімпія, якого вважають найвидатнішим митцем стародавньої Русі. За словами Патерика, він "ікони писати хитр був зело". З його іменем окремі дослідники пов'язують ікони "Печерської Богородиці" і так званої "Великої Панагії".

Найдавніша ікона, автор якої відомий. У Третьяковській галереї в Москві демонструється один дивотвір, автор якого достеменно відомий — це Алімпій (?–1114). Ікону "Оранта" він свого часу написав на замовлення князя Володимира Мономаха для одного з храмів у Ростові. "Оранта" уціліла, її було перевезено до Третьяковки. На іконі — обличчя української жінки з немовлям. Авторитетні мистецтвознавці стверджують, що у світовому мистецтві є тільки один твір, який можна за художнім виразом порівняти з Алімпієвою "Орантою" — це "Сикстинська мадонна" Рафаеля.

Найдавніша датована й підписана майстром ікона. У 1547 р. створена ікона "Успіння Богородиці", де є підпис живописця Олексія зі Смільника. Зберігається вона в Національному музеї Львова. Але слід згадати й про монументальні настінні розписи замкової каплиці Св.Трійці в м. Любліні (тепер Республіка Польща), які виконано 1418 р. групою українських малярів під керівництвом

■ *"Богородиця Одигітрія". Остання третина XIII ст. З Успенської церкви в Дорогобужі на Волині.*

■ *"Юрій Змієборець". Кінець XIV ст. З церкви Собору Іокима й Анни в Станилі на Львівщині.*

■ *"Волинська Богоматір". Перша половина XIV ст. З Покровської церкви в Луцьку.*

майстра Андрія, про що свідчить підпис на розписах.

Найстаріша ікона на полотні. Трансформація мистецтва ікони в XVI і особливо в XVII ст. внесла зміну в малярську техніку: нарівні з традиційною темперою виник і поширився олійний живопис, а як основу для композицій, поряд з традиційним деревом, почали застосовувати полотно. Перший відомий приклад цього — виконана у Львові 1598 р. ікона Богоматері, призначена для монастиря домініканців у Підкамені.

Найстаріші ікони на дорогих тканинах. Інвентар львівського купця Андрія Симоновича (1583) засвідчує наявність у нього композицій "Милосердя" та "Вінок Богоматері" на китайці. Львів'янин Сигізмунд Познаньчик у 1631 р. подарував своїй доньці невелику ікону на червоному адамашку. В інвентарі львівського лавника Станіслава Юзефовича з 1666 р. згадується виконана на китайці ікона "Розп'яття".

Найдавнішою іконописною майстернею, ймовірно, була Лаврська —значний осередок староруського та українського малярства в Києві. За літературними джерелами, вона виникла в XI ст. для оздоблення Успенського собору (1073—1090). Найкращим взірцем, створеним у цій майстерні, можна вважати ікону Свенсько-Печерської Богоматері з Антонієм і Феодосієм (1288 р.).

Перший друкований альбом, присвячений іконі, — "Ікони Галицької України XV—XVI віків", виданий у Львові 1929 р. Він містив 239 репродукцій, частину в кольорі. Деякі з цих робіт зберігаються у Національному музеї Львова.

Іконостаси

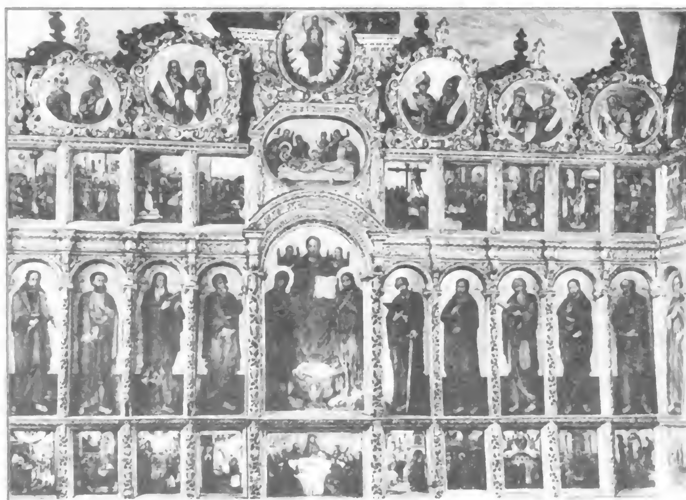
Найдавніші частково збережені іконостаси. З кінця XV ст. відомі лише двоє царських врат — з сіл Воля Добростанська та Домажир Львівської області, які нині зберігаються у Національному музеї Львова. На двох їхніх стулках вміщено по три пари клейм з мальованими зображеннями: на двох верхніх — сцена Благовіщення, на чотирьох останніх — євангелісти. А в того, що з села Домажир, замість Благовіщення — двійчасте "Причастя апостолів".

Найстаріший повністю збережений іконостас можна побачити в інтер'єрі П'ятницької церкви у Львові. Він створений художниками з майстерні Федора Сеньковича у XVII ст. До речі, в датуванні цього іконостасу є значні розбіжності: одні науковці вважають час створення 1600—1610 рр., інші — 1644—1645 рр. Фрагменти іконостасів XV—XVI ст. також зберігаються у Національному музеї Львова.

Іконостас-мандрівник. Знаменитий Богородчанський іконостас був створений Йовом Кондзелевичем у 1705 р. для православного монастиря у Скиті Манявському на Івано-Франківщині. Але служив він монахам недовго. У 1785 р. монастир розформували, а іконостас перенесли до м. Надвірної. На біду, церква, де його було встановлено, згоріла, а іконостас опинився в м.Богородчанах, теж на Івано-Франківщині. Тут його вперше описав нагляда ч-науковець, відзначивши його наукову цінність. Іконостас почали називати Богородчанським і зарахували до категорії мистецьких пам'яток, що охоронялися державою. Під час Першої світової війни іконостас вивезли до Відня, відтак переправили до Варшави, а в 1924 р. на вимогу митрополита Шептицького пам'ятку мистецтва передали до Львова, де вона зберігається у Національному музеї.

Найбільший іконостас прикрашає Свято-Успенський собор у Києво-Печерській лаврі. Його створили у 2001 р. художники львівського інституту "Західукрпроектреставрація" спеціально для цього храму, що був знищений у 1941 р. й нещодавно відбудований та освячений у нашій столиці. Ширина іконостасу — 21,5 м, висота — понад 25 м. У ньому — 91 ікона, що разом відображають цілісну й багатопланову богословську програму.

Найбільший підземний іконостас. У підземній Феодосіївській церкві Києво-Печерської лаври, спорудженій у XI ст. з висотою склепіння 3 м, є 4-ярусний мідний позолочений іконостас. Стилістичні особливості чеканки вка-

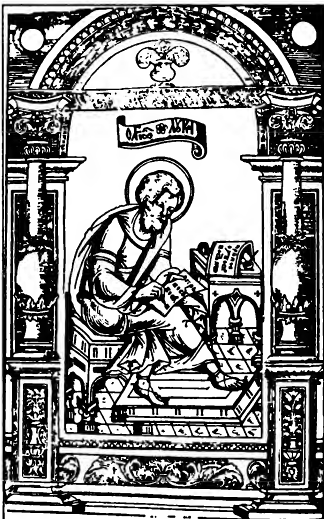
■ ***Найстаріший повністю збережений іконостас*** *можна побачити в інтер'єрі П'ятницької церкви у Львові.*

зують на те, що його виконали місцеві майстри в першій половині XVIII ст.

ГРАФІКА

Найдавніший графічний твір. Джерела українського графічного мистецтва беруть початок у книжковому мистецтві Київської Русі, коли було створено славетну пам'ятку давньоруської писемності "Остромирово Євангеліє" (1056–1057), виконану в Києві місцевим майстром Григорієм. Книгу прикрашають три великих, на всю сторінку, мініатюри із зображенням євангелістів Іоанна, Марка та Луки.

Найдавніші датовані українські гравюри. Поворотним етапом у розвитку староукраїнської графіки було виникнення гравюри – мистецтва, невіддільного від друкарства. У львівському виданні "Апостола" Івана Федорова 1574 р. вміщено дві гравюри. Перша – зображення євангеліста Луки, друга – книжковий знак І. Федорова. Образ самого Луки виконано у своєрідному стилі тодішнього українського іконопису. Автором гравюри, очевидно, є місцевий художник, який приховав своє ім'я за ініціалами "W.S." (можливо, Войцех Стефанович).

■ ***Найдавніші датовані українські гравюри** розміщено у львівському виданні "Апостола" Івана Федорова від 1574 р.*

Перші в українському і взагалі у східнослов'янському друкарстві сюжетні гравюри-ілюстрації з'явилися у "Євангелії учительному", виданому 1606 р. у Крилосі, поблизу м. Галича на Івано-Франківщині, в друкарні Федора та Гедеона Балабанів. Перед тим вживалися лише орнаментальні прикраси і нечисленні фронтисписні, здебільшого портретні гравюри, що стосувалися книги взагалі, але не ілюстрували її змісту.

Перші гравюри-ілюстрації світського характеру. У київських стародруках початку XVII ст. вперше у східнослов'янському друкарстві з'явились гравюри цілком світського характеру. У збірці віршів 1622 р. Касіяна Саковича на смерть гетьмана Війська Запорізького Петра Конашевича-Сагайдачного вміщено три таких ілюстрації – портретне зображення гетьмана на коні, сцену здобуття козаками турецької фортеці Кафи і постать козака з рушницею.

Перші гравюри як самостійні твори. 1627 та 1629 рр. у Києві з'явилися вільні аркуші гравюр як самостійні твори гравірувального мистецтва, не пов'язаного з книжками. Особливо майстерним виконанням визначається лист 1629 р., що зображує темницю осуджених святих й позначений ініціалами Памви Беринди й майстра "Л.М.". Деякі дослідники припускають, що ці літери означають "Леонтій Монах" і належать Тарасові Земці.

Мідерити

Найдавніша згадка про гравюру на металі. Початки гравюри на металі сягають другої половини XVI ст. Збереглися дані про те, що свого часу Іван Федоров замовляв вроцлавському граверові Ебішу мідерити для "Біблії", котрі, однак, не були виконані.

Найдавніші відомі мідерити датовані 1615 р. Вони з'явилися у латиномовних друках, виданих львівською друкарнею Христофора Вольбрама.

Перша гравюра на металі в кириличному друці. У 1628–1630 рр. в Києві працювала друкарня Спиридона Соболя, який вперше у практиці українського друкарства в кириличних друках застосував гравюру на металі. В техніці мідериту виконано обрамлення титулу "Октоїха" (1628).

МОЗАЇКА

Найдавніша мозаїка на території України – мозаїка підлоги лазні елліністичного будинку в Херсонесі. Вона складена з морської гальки у V ст. до н.е.

Найдавніше свідоцтво про давньоруську мозаїку. Проведені у 80-их рр. XIX ст. розкопки київського палацу-терему князя Святославича, про який "Повість минулих літ" згадує у 955 р., свідчать, що стіни споруди були прикрашені мозаїкою.

Найдавніша українська мозаїка збереглася з XI ст. в Софійському соборі у Києві. Унікальне мозаїчне оздоблення покриває площу 260 м^2 і включає такі шедеври, як "Оранта", "Пантократор", " Благовіщення", "Діва Марія, що молиться".

Найбарвистіша мозаїка. Палітра мозаїки софійських фресок і сьогодні вражає винятковою насиченістю колориту. Це досягалося вживанням величезної кількості відтінків смальти. Дослідження показали, що зелена смальта мала 34 відтінки, золота та коричнева – по 25, жовта – 23, синя – 21, червона –19, срібна – 9, пурпурова – 6. Усього в палітрі софійських мозаїк 177 відтінків.

АКВАРЕЛЬ

Наймініатюрніша акварель. Український умілець М. Сядристий виконав акварельний портрет письменника Е. Хемінгуея спе-

ціально виготовленим пензликом на зрізі зернятка груші-дички.

СКУЛЬПТУРА

Найдавніші взірці дрібної пластики в Україні – статуетки, виготовлені з бивня мамонта й мергелю в епоху пізнього палеоліту, знайдені на стоянках стародавніх людей у Молодові V, Межиріччі, Мізині. Вироби з Мізина, прикрашені геометричним орнаментом, вважаються символами або жінки, або пташки. Звідси походять і дві фігурки тварин.

Найдавніша скульптура язичницького, тобто дохристиянського періоду. Унікальна пам'ятка, відома як Збруцький ідол, належить до IX ст. Це чотиригранний вапняковий стовп, квадратний у перетині, заввишки 2 м 67 см. Верхня його частина оформлена у вигляді круглої шапки з хутряною опушкою. Під однією шапкою – чотири людські обличчя, котрі завершують чотири пласкі грані ідола. Збруцький ідол вважається втіленням дохристиянських слов'янських уявлень про Всесвіт з його трьома світами – небесним, земним і світом земних глибин. Статуя була знайдена 1848 р. в р. Збруч біля с. Личківці (тепер Гусятинського р-ну Тернопільської обл.). Зберігається у Краківському археологічному музеї.

Найдавніший взірець давньоруської християнської пластики – барельєф із зображенням Богоматері Одигитрії, знайдений в руїнах Десятинної церкви в Києві. Богоматір тримає сповите немовля. Барельєф виконано на плиті з місцевого пісковика. Як вважають дослідники, він прикрашав фасад цієї споруди і був виконаний професійним майстром на місці, під час спорудження церкви у 989–996 рр.

Найдавніший з шедеврів мініатюрної пластики київських різьбярів – ікона "Увірування Фоми", що належить до другої половини XII – початку XIII ст. Зроблена вона зі світло-зеленого каменю – стеатиту, поверхня її позолочена, розміри – 4x2,5 см. На іконі опуклим рельєфом зображено дві постаті: Христа, який показує Фомі свої рани, і Фоми, який схилився до нього. Давньоруський різьбяр майстерно відтворив м'які, округлі лінії складок одягу, тонко прорисував обличчя, руки та ноги. Твір можна побачити в Київському історичному музеї.

Найбільша скульптура – це фігура "Батьківщини-матері", встановлена у 1981 р. на споруді меморіального комплексу "Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр." у Києві. Висота фігури 45 м, а до кінчика меча – 71 м.

Наймініатюрніша скульптура. Український майстер мікромініатюр М.Маслюк зробив і подарував видатній балерині М.Плісецькій скульптуру "Золота балерина". Фігурка танцюристки має 1,5 мм висоти, а роздивитись її можна лише під мікроскопом.

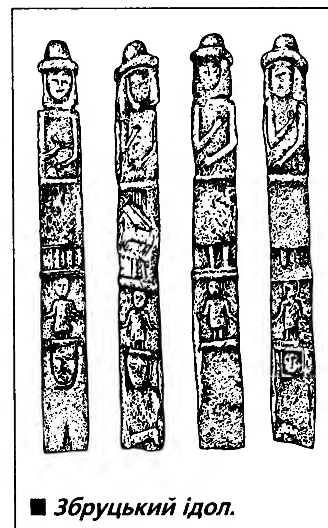
Скульптори

Найтитулованіший скульптор. Серед наших співвітчизників це, ймовірно, Євген Вучетич (1908–1974). Він був народним художником СРСР (1959), дійсним членом Академії мистецтв СРСР (1953), Героєм Соціалістичної праці (1967), лауреатом Ленінської (1970) та п'ятьох Сталінських премій (1946,1947, 1948,1949, 1950). Найвідоміші твори митця: пам'ятник Воїну-визволителю у берлінському Трептов-парку, скульптурний ансамбль на Мамаєвому кургані у Волгограді, пам'ятник генералу армії М.Ватутіну в Києві, О.Матросову у Великих Луках і Дніпропетровську, алегорична композиція "Перекуємо мечі на орала", подарована ООН, Батьківщина-мати в Києві.

Незрячий скульптор. Ліна По (справжнє ім'я – Горенштейн Поліна Михайлівна, 1899–1948) з успіхом виступала як балерина, але в 1934 р. раптово і важко захворіла: параліч рук і ніг, втрата зору. Здатність рухатися вдалося відновити, та цілковита сліпота залишилася. Мужня жінка упродовж 12 років ліпила скульптурки, її підтримував визначний художник М.Нестеров. Володіючи рідкісним даром "внутрішнього бачення", вона вгадувала предмети і людей тривимірно. На значному мистецькому рівні вона виконала погруддя Пушкіна, Чехова, Паганіні.

■ ***Найдавніша українська мозаїка*** *збереглася з XI ст. у Софійському соборі у Києві.*

■ ***Збруцький ідол.***

ТКАЦТВО

Найдавніша тканина з'явилася на території України в епоху неоліту (8–2 тис. років до н.е.). Разом з прядінням, для якого використовували волокно диких рослин, а згодом і вовну, виникло ткацтво, а в Північному Причорномор'ї тоді ж з'явився, на думку деяких вчених, і перший примітивний верстат.

Найдавніша тканина, що збереглася до нашого часу – це, ймовірно, шита тканина XIII–XIV ст. під назвою "Золочівська фелонь". Вирізняється високомистецькими гаптованими зображеннями постатей Деісусного ряду. Зберігається у Національному музеї Львова.

■ *Найбільша скульптура – скульптура-фігура "Батьківщини-матері", встановлена у 1981 р. на споруді меморіального комплексу "Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр." у Києві.*

Найдавніша ткацька майстерня. В с. Жванець біля Кам'янця-Подільського, що на Хмельниччині, археологи знайшли ділянку доби трипільської культури (3500–1700 рр. до н.е.), де стояв ткацький верстат, огороджену камінням. На основі знарядь праці для прядіння і ткання дослідники дійшли висновку: первісний верстат був прямокутною вертикальною рамою, бокові ставиці якої захоплювали нитки основи, що звисали додолу. Для їх натягання і зручності переплітання внизу прив'язували кам'яні або глиняні важки-грузила. Нитки основи групувалися: парні і непарні. Парні прив'язувалися жмутами до одного ряду важків, а непарні – до другого. Це полегшувало переплітання основи нитками поробку, давало змогу створювати певні візерунки.

Найдавніші ткацькі цехи. До найдавніших ткацьких цехових організацій, які були прогресивним явищем, оскільки сприяли розвиткові ремесла, належить ткацький цех у Самборі на Львівщині. Він виник у 1376 р. В документах 1425 р. цехові майстри згадуються серед львівських ткачів.

Килимарство

Найдавніші письмові згадки про килими у Київській Русі належать до X ст. – їх зберегли подорожні записки іноземних мандрівників, літописи, давньоруські билини. Так, у "Лаврентіївському літописі" зазначено, що вбитого Олега "вынесома і положима на ковре" (977), на килим клали й князів Володимира (1015) та Василька (1097).

Перші відомості про килими українського виробництва зустрічаються у документах XVI ст., де згадуються коверці, ліжники "домової роботи", а також коци.

Перші відомості про мануфактурне виробництво килимів в Україні належать до XVII ст., коли на фабриках міст Броди і Лагодів на теперішній Львівщині почали виготовляти ворсові килими високої художньої і технічної якості.

Найбільший гобелен. На Решетилівській фабриці художніх виробів, що на Полтавщині, у 1973 р. на замовлення Черкаського краєзнавчого музею було виготовлено гобелен "Минуле і сучасне Черкаського краю" площею 160 м².

Найбільша кількість килимів і килимових виробів протягом року була виготовлена в Україні в 1990 р. – 3 145 м².

ВИШИВАННЯ

Найдавніші археологічні знахідки, які свідчать про існування вишивання, належать до IV ст. до н.е. Всесвітньо відома золота пектораль з Товстої могили, чаша з Гайдаманової могили та срібна ваза з кургану Чортомлик дають змогу дослідникам простежити пишне декоративне оздоблення одягу золотими нашивками, декоративними швами.

Найдавніша з існуючих вишивок знайдена під час розкопок Соколової могили в с.Ковалівка Миколаївської області й датується I ст. н.е. Це одне з небагатьох непограбованих поховань знатної сарматки. Реконструкція композиції вишивки дає підставу твердити про наявність, поряд з орнаментальними мотивами, конкретних зображень колон, гілочок оливи, лілій, горщиків з паростками.

Найдавніші писемні згадки про вишивки доби Київської Русі. Літописи згадують твори вишивки у зв'язку з різними подіями. Так, під 1147 р. зазначено, що під час розгрому Путивля знищено речі, шиті золотом, а під 1164 р. записано: "и присла царь многы дары Ростиславу, оксамоты і паволокы і вся узорчя различная".

Шитво на той час у Київській Русі сягнуло такого рівня, що поширювалося навіть за її межами. У запису від 1143 р. згадуються давньоруські вишивки в церкві на Афоні і "пелена с золотым обрамлением, с вышитым кругом, крестом и двумя птицами".

Найдавніші вишивальниці, імена яких дійшли до нашого часу. Відомо, наприклад, що наприкінці XI ст. Анна-Янка, донька великого князя Всеволода, сестра Володимира Мономаха, заснувала в Андріївському монастирі Києва школу, де навчали мистецтву вишивки золотом і сріблом. З літописів дізнаємося також, що вишивала княгиня Анна — дружина київського князя Рюрика Ростиславича.

Найдавніша вишивка, яку можна побачити в музеї. У Державному архітектурно-історичному заповіднику "Софійський музей" зберігається вишивка XII ст. Це шовкова тканина, оброблена срібними та шовковими нитками "у прокол" та "у прикріп".

ЛИВАРНИЦТВО

Перші ливарні вироби, знайдені на території України, належать до періоду трипільської культури (II—III тисячоліття до н.е.).

Дзвонарство

Перше літописне свідчення про відливку дзвонів на нашій землі належить до 1259 р., коли князь Данило Галицький перевіз із Києва в Холм (нині місто в Польщі) дзвони та ікони: "Колоколы принесе из Києва, другие ту солье".

Найдавніший дзвін в Україні — унікальна пам'ятка ливарного мистецтва, створена у 1341 р. і встановлена на дзвіниці Свято-Юрського собору у Львові. Вже в книжках XVII ст. його вважали історичною пам'яткою. Висота разом з короною — 85 см, нижній діаметр — 71 см, маса — 415 кг. Автор дзвону за написом — Яків Скора.

■ ***Найдавніший дзвін*** *в Україні створений у 1341 р. Яковом Скорою.*

Найбільший з існуючих дзвонів. Відомо, наприклад, що найбільший з шести дзвонів на дзвіниці Почаївської лаври важить 11,5 т. Проте у другому ярусі дзвіниці Софійського собору в Києві зберігся дзвін, відлитий у 1705 р. київським майстром Афанасієм Петровичем. Вага дзвона 13 т.

Дзвін, що стопився під ударом блискавки. Цей випадок стався у Львові 1778 р., коли блискавка влучила в дзвін Успенської вежі.

Найбільший комплект дзвонів. На дзвіниці відбудованого у Києві Михайлівського Золотоверхого монастиря, освяченого в 1998 р., встановлено 30 дзвонів різних розмірів і ваги. Вага найбільшого — 8 т, найменшого — кілька грамів. Це чи не єдина в Європі дзвіниця, яка має повну гаму, повний звукоряд. Музичний супровід годинника забезпечує комп'ютерний пристрій.

Найдорожчий дзвін, ймовірно, той, що був відлитий 1889 р. у Харкові для Успенського собору. Це — єдиний у світі срібний дзвін.

Людвисарство

Перші гармати з'явилися в Україні 1394 р. — тоді у Львові постала людвисарня, яка постачала гармати на всю Україну.

Найдавніші збережені гармати. У XV ст. набула значного поширення артилерія. Лиття гармат польська влада зосередила тоді поблизу кордонів Польщі, в містах і замках західних земель України. До найстаріших належать дві залізні гармати XV ст. із замку в м. Дубно (Рівненська область) зі стволами, поділеними на дві частини: гранчастий казенник і круглу вилітну частину.

Найбільша з відомих українських гармат відлита майстром Карпом Балашевичем з Глухова, що на Сумщині, в 1705 р. Довжина — 395 см. Прикрашає Московський кремль.

ПИСАНКАРСТВО

Найбільша колекція українських народних писанок зберігається в Музеї етнографії та художнього промислу НАН України у Львові. Вона нараховує понад 12 тис. експонатів кінця XIX — поч. XX ст., що представляють усі етнографічні регіони нашої країни, а також деякі словацькі та румунські взірці.

Найбільша писанка. На Великодні свята у 1998 р. центральний проспект Львова прикрасила величезна писанка заввишки 3 м і радіусом 1 м 80 см. Це диво, створене фахівцями підприємства "Львівтеплокомуненерго", мало всередині металевий каркас, обтягнутий 180 м драпу. Для розпису було використано 190 кг фарби. Писанка була оздоблена коломийським орнаментом.

Втім, вже наступного року цей рекорд було "побито". У Коломиї на Івано-Франківщині було урочисто відкрито Музей писанки. Споруду прикрасило розписане кількома фарбами яйце,

якому нема аналогів у світі. Заввишки ця писанка 13 м, в діаметрі — 8 м. Всередині "шкаралупи" можна ходити, а під куполом розміщено невеликий виставковий зал.

КЕРАМІКА

Найдавніша кераміка. Однією з найважливіших рис неоліту (VIII–II тис. рр. до н.е.) було виробництво керамічного посуду — перед тим на території України користувалися посудом, вирізаним з дерева або м'яких порід каменю. Кераміка стала штучним продуктом, адже вона виготовлялася з тістоподібної суміші з глини, піску, товченої черепашки, стеблин рослин тощо. З цього "тіста" можна було виліплювати доволі великий посуд, зокрема, гостродонний, який можна встановити між камінням або в піску, розпалити вогонь і варити їжу.

Порцеляна

Перші порцелянові вироби на території України — чашки, чайники, свічники, створені в Україні 1790 р. на мануфактурі містечка Корець (тепер Рівненської області). Тут, у маєтку польського магната Ю.Чарторийського, приїжджі фахівці брати Франтішек та Михайло Мезери розробили "рецепт" порцелянової маси з місцевої сировини.

Найдавніша заводська марка на виробі з порцеляни — напис латинськими літерами, виконаний від руки золотом. Ставилася ця марка з 1790 р. на виробах Корецького порцелянового заводу і означала назву місцевості у польському звучанні "Korzec".

Найстаріше підприємство порцелянової промисловості — Баранівський фарфоровий завод, розташований в смт. Баранівці у Житомирській обл. Він був заснований у 1802 р. як приватне порцелянове виробництво під керівництвом М. Мезера.

Найбільше підприємство порцелянової промисловості — вже згадуваний вище Баранівський завод. Протягом тривалого часу тут щорічно виготовлялося понад 40 млн. одиниць порцелянових виробів (гарнітури столові, чайні, кавові, сервізи, декоративні вази). Тут вперше в Україні освоєно утильне і декоративне випалювання фарфорових виробів у конвеєрних печах, вакуумування фарфорової маси, прискорене випалювання фарфору, напівсухе пресування капселів, фторопластові головки формувальних напівавтоматів тощо. Баранівський завод — постійний експонент міжнародних виставок у США, Франції, Німеччині, Канаді. Завод зростив шість лауреатів Державної премії України ім. Т. Шевченка.

Найбільша виставка української порцеляни відбулася на честь 200-річчя української порцеляни в 1990 р. у Музеї етнографії та художнього промислу України у Львові. Тут експонувалося близько 400 творів українського виробництва з Корця, Баранівки, Городниці, Волокитіна кінця XVIII — початку XX ст.

Фаянс

Перший фаянсовий завод в Україні засновано у 1798 р. поблизу Києва на території колишнього Межигірського монастиря. Тут виготовлялися чайний і столовий посуд, декоративні вази і тарілки з сюжетними розписами та рельєфними зображеннями. Пізніше фаянс почали виробляти фабрики в с.Дибинцях (з 1811 р., тепер Київської обл.) та в селищі Буди (з 1887 р., тепер Харківської обл.).

Найбільше підприємство фаянсової промисловості України — Будянський фаянсовий завод, розташований у смт. Буди Харківської області. Заснований він 1887 р.

ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО

Найдавніші зразки ювелірного мистецтва. Ними можна вважати два кістяні браслети епохи пізнього палеоліту, знайдені на Мізинській стоянці стародавніх людей в Чернігівській обл. Перший зроблений у вигляді широкої пластинки, вирізаної з мамонтового бивня та орнаментованої зигзагом і меандром, другий — з п'яти дужок-пластинок, укритих рядами різьблених похилих ліній, що утворюють шеврони.

Найдавніша прикраса з шляхетного металу на території нашої країни — золота підвіска, знайдена у Микільському могильнику на Подніпров'ї, яка належить до мідного віку (III тис. рр. до н.е.).

Найвідоміші твори ювелірного мистецтва часів Київської Русі — дві діадеми з князівського парадного вбрання. Одну з них, що, на думку вчених, належала княгині Агнесі, дружині київського князя Мстислава Ізяславича, знайдено серед речей скарбу поблизу с.Сахнівки на Черкащині. Вона датується 1165 р. Золоті пластинки діадеми прикрашені різнобарвним рослинним орнаментом та перлинами, на середній пластинці зображено Олександра Македонського, що злітає у небо. Другу діадему знайдено в Києві. Вона належала також одній з великих княгинь і датується 1235 р. На ній християнське зображення Христа, Богоматері, Іоанна Предтечі та архангелів.

Найдавніший майстер-золотник (так називали майстрів, які виготовляли речі з дорогоцінних металів), ім'я якого дійшло до нашого часу, — львівський міщанин Яцко (XIV ст.).

МУЗИКА

МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

Найдавніші музичні інструменти. Серед знайдених в Україні найдавнішими вважаються флейти з відростків рогів північного оленя, які вдалося відшукати на палеолітичній стоянці стародавніх людей поблизу с. Молодове в Чернівецькій обл. в 1953 р. Одна з них мала дуже складну на той час конструкцію: на її роговому корпусі лишилися сліди шести отворів, за допомогою яких можна було відтворювати гаму звуків.

Найбільший духовий музичний інструмент. Довжина трембіти, що є конічною дерев'яною трубою без отворів, сягає 4 м. Поширена вона здебільшого на Гуцульщині, Буковині, Бойківщині й використовується як сигнальний інструмент для повідомлення про якусь подію на селі. Діапазон трембіти – 2–2,5 октави, а чутність звуку – понад 10 км.

Найбільший духовий клавішний інструмент – орга́н. Його найдавніше зображення можна побачити на фресках Софійського собору в Києві, але не можна впевнено стверджувати, візантійський це чи руський орга́н. Найдавніші писемні згадки про орга́н на Русі належать до XI ст. В окремих літописах згадуються "органні гласи" та "срібні орга́ни".

Найстарішим з діючих орга́нів, ймовірно, є встановлений 1839 р. у Львівському кафедральному соборі. Цей інструмент львівського майстра Р. Духенського має 23 регістри.

Найбільший орга́н в Україні – той, що знаходиться в Будинку органної та камерної музики в Києві. Він сконструйований чеськими майстрами і має 55 регістрів, розташованих на трьох мануальних та педальних клавіатурах. У ньому 3 945 труб різних розмірів, виготовлених з металу і цінних порід дерев.

Найменіатюрніший музичний інструмент. Відомий умілець М.Сядристий зробив найменшу в світі балалайку. Дві половинки макового зернятка він з'єднав між собою павутинкою. В одну з них вмонтував скло, на якому вигравірував портрет віртуоза-балалаєчника В. В. Андреєва, а в іншій вмістив футляр з балалайкою. Інструмент зроблений з дерева і складається з 40 деталей. Струна балалайки у 50 разів тонша від людської волосини.

Незвичайний музичний інструмент. Харківський інженер Е. Бурцев сконструював і виготовив металеву скрипку, де немає жодної дерев'яної деталі. Вся вона зроблена з різноманітних сплавів, причому її маса всього на 67 г більша, ніж традиційної дерев'яної. Запрошений досвідчений скрипаль випробував металевий інструмент і відгукнувся про нього позитивно.

Найбільша кількість музичних інструментів, виготовлених одним майстром. Бандурист, майстер музичних інструментів О. Корнієвський, родом з с.Данилівці Чернігівської обл., виготовив 350 струнних інструментів. Останню, 180-ту бандуру він зробив невдовзі перед смертю, на 91-му році життя.

Найбільша колекція. У Музеї театрального, музичного і кіномистецтва України в Києві нараховується понад 600 експонатів, найстаріші з яких сягають XVIII ст. Це кобзи, бандури, колісні ліри, торбани, гудки, гуслі. Тут можна побачити інструменти з особистої колекції М.Лисенка, меморіальні скрипки М. Кропивницького, М.Старицького, бандуру, видовбану з суцільного стовбура горіха, столовидні гуслі.

МУЗИКАНТИ

Композитори

Першим українським композитором світської музики вважається Семен Гулак-Артемовський (1813–1873). Його композиторська діяльність почалася створенням у 1851 р. музики до "Картини степового життя циган" та вокально-хореографічного дивертисменту "Українське весілля". У 1862 р. він закінчив оперу "Запорожець за Дунаєм" за власним лібретто, яка була вперше виконана в Петербурзі в квітні 1863 р. Він також є автором музики до водевіля "Ніч напередодні Іванового дня" (1852), солоспівів "Стоїть явір над водою", "Спать мені хочеться".

Першим українським композитором класичної музики є великий український композитор Микола Лисенко (1842–1912). Його велика і різноманітна спадщина включає опери "Різдвяна ніч", "Утоплена , "Тарас Бульба", "Енеїда", які стали основою українського національного оперного мистецтва, а також низку творів на слова Т.Шевченка та І.Франка.

Найчастіше видавані композитори. Серед вітчизняних композиторів, твори яких видавалися найчастіше, першість належить Миколі Лисенку. Його твори з 1918 р. видавались 318 разів накладом 1 562,1 тис. прим. Серед композиторів радянського періоду рекордсменів виділити дещо складніше. Твори Віктора Косенка видавались 173 рази накладом 565,4 тис. прим.; твори Ігоря Шамо – 172 (829,6); Платона Майбороди – 123 (1 386,2).

Серед зарубіжних композиторів найбільша кількість видань в Україні належить (з 1918 р.) Л. Ван Бетховену – 87 (накладом 6 388,0 тис.

■ *Основоположник української класичної музики* — *великий український композитор М. Лисенко (1842–1912).*

прим.), Й.-С. Баху — 58 (592,1) та В. А. Моцарту — 42 (245,1).

Найстаріший композитор. Видатний український композитор Станіслав Людкевич (1879–1979) понад 80 років віддав улюбленій справі — музиці, ставши відомим композитором, дослідником, теоретиком музики і педагогом. До останніх днів життя він залишався на творчому посту, виконуючи обов'язки професора-консультанта Львівської державної консерваторії, передавав свій багатющий досвід й музичні знання молоді. У доробку композитора чільне місце посідають монументальні вокально-симфонічні твори, фортепіанні та скрипкові концерти, хорові композиції, солоспіви. Століття митця було урочисто відзначено на концерті у Львівській філармонії, де він особисто подякував артистам за чудове виконання його творів. Помер у вересні 1979 р., на 101-му році життя.

Наймолодший композитор. У 1991 р. на сцені Львівського академічного театру ім. М. Заньковецької відбулася прем'єра рок-опери "Діва-Марія і діти Чорнобиля". Автор музики — 16-річна М. Васюкова, учениця 10 класу. Вік виконавців — від 4 до 18 років.

Найбагатотомніше зібрання творів окремого композитора. 1950–1959 рр. у Києві вийшло друком зібрання творів видатного українського композитора Миколи Лисенка (1842–1912) у двадцяти томах.

Композитор, який переміг ... Моцарта. Український композитор Максим Березовський (1745–1777) привернув до себе увагу своїми композиціями в Київській академії. Відтак з Петербурга він був за державний кошт відправлений до Італії і там вчився у музичній академії в Болоньї, у відомого музичного теоретика падре Мартіні. Цікаво, що одночасно з Березовським у Мартіні закінчував освіту й славетний Моцарт. У Болонській академії був звичай: одного найздібнішого майстра музики, який закінчував навчання, записували на "золоту дошку". У падре Мартіні за звання кращого змагались Моцарт і Березовський. Переміг Березовський, і на "золотій дошці" вписали його ім'я. Він закінчив академію написанням опери на текст П. Метастазіо "Демофонт", яку було поставлено в Ліворно.

■ *Першим українським композитором світської музики* *вважається Семен Гулак-Артемовський (1813–1873).*

Астероїд, названий ім'ям композитора. У 1995 р. повідомлялось, що співробітники Кримської астрономічної обсерваторії — давні шанувальники творчості Алемдара Караманова — назвали недавно відкритий ними астероїд "Караманов".

Співаки

Найвідоміший співак Київської Русі — Боян, який жив у другій половині XI — на початку XII ст. Про нього згадує автор "Слова о полку Ігоревім". Цей виконавець билин та переказів у речитативно-декламаційній формі виконував героїчно-епічні пісні на честь діянь і подвигів Ярослава Мудрого, Мстислава Володимировича, Романа Святославича, акомпануючи собі на гуслях.

Найвидатніша українська співачка. "У перших десятиріччях XX ст. на оперних сценах світу працювали чотири особи чоловічої статі — Баттістіні, Карузо, Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їх висот і зрівнятись з ними. Це була Соломія Крушельницька. "Однак, у порівнянні зі своїми уславленими колегами, вона виявилась набагато вищою як особистість", — писав видатний італійський музичний критик Р.Кортопассі у книжці "Повернення "мадам Баттерфляй" у рідне гніздо Торре дель Лаго". А найвимогливіші критики світу називали Соломію Амвросіївну Крушельницьку (1872–1952) "незабутньою Аїдою", "єдиною у світі Джокондою", "найчарівнішою Чіо-Чіо-Сан", "неповторною Галькою", "ідеальною Брунгільдою", "вражаючою Валькірією", найпрекраснішою Саломеєю", "винятковою Лорелеєю" і т.д. А уславлені диригенти — А.Тосканіні, Л.Маньйоне та інші — навіть суперничали між собою, щоб забезпечити найкращі умови для цієї унікальної співачки. Вона буквально тріумфувала у Римі й Мілані, Трієсті й Флоренції, співала у Варшаві

й Петербурзі, Одесі й Парижі, Португалії і Єгипті, Аргентині й Бразилії. У своєму репертуарі вона мала понад 60 опер!

Найстаріший співак. Славетний український і російський співак (ліричний тенор) Іван Семенович Козловський (1900–1993), відомий як виконавець багатьох оперних партій та українських народних пісень, чудово співав у 80 років.

Найстаріша співачка. 1992 р. у складі фольклорного ансамблю Первомайського районного Будинку культури Харківської обл. виступила О. П. Коломієць, якій виповнилося на той час 100 років. Під час виступу виконавиця тримала в руках заповітний зошит з ліричними та обрядовими піснями, які чула й записала ще від своєї бабусі, але в нього не заглядала — на пам'ять не скаржилася.

Найбільший репертуар співака. Український співак (бас) Борис Гмиря (1903–1969) мав у концертному репертуарі понад 500 творів світової вокальної та української народної музики.

Найменший портрет співака. Це, мабуть, портрет-барельєф української співачки Соломії Крушельницької розміром 5х4 мм, вирізаний умільцем М. Сядристим з вишневої кісточки.

МУЗИЧНІ КОЛЕКТИВИ

Оркестри

Найдавніший оркестр. Унікальними є археологічні знахідки, що свідчать про існування музичного мистецтва у пізньопалеолітичного населення України. У Наддністрянщині знайдено кістяні флейти, а на Мізинській стоянці стародавніх людей на Десні — особливе культове житло для здійснення обрядових музичних дій, всередині якого — набір ударних інструментів з кісток мамонта. Вчені відреставрували ці інструменти й сучасні музиканти відтворили звучання чи не найдавнішого у світі оркестру.

Найдавніше зображення оркестру можна побачити на фресках Софійського собору в Києві, виконаних у XI ст. Це великий ансамбль, до складу якого входило 11 музикантів. На фресці — вісім видів інструментів — орган, флейта, литаври, труби, лютня, щипкова ліра, дзвони та парні барабанчики.

Найстаріші документальні згадки про оркестр належать до 1672 р. Тоді в Києві було засновано міський духовий оркестр.

Перші симфонічні оркестри. 1929 р. у Харкові було засновано Заслужений симфонічний оркестр Укртелерадіокомпанії і симфонічний оркестр Харківської філармонії.

Найстаріший камерний оркестр — Київський камерний, заснований у 1964 р.

Найстаріший оркестр народних інструментів — оркестр народних інструментів Укртелерадіокомпанії, заснований у Києві 1929 р.

Найбільший оркестр. У 1994 р. в Києві відбувся Український фестиваль духової музики, в якому взяло участь 16 дитячих і дорослих колективів. Останнім "акордом" став зведений духовий оркестр за участю понад 800 музикантів з усієї країни.

ТАНЦЮВАЛЬНІ АНСАМБЛІ

Найстарішим танцювальним колективом є Державний академічний заслужений ансамбль танцю України ім. П. Вірського, заснований у Києві 1937 р.

Найстаріший ансамбль пісні і танцю — ансамбль Чорноморського флоту, заснований 1932 р. у Севастополі.

Хори

Найстаріший хоровий колектив — Закарпатський заслужений народний хор, заснований 1945 р. в Ужгороді.

Найбільший хор. На відкритті у Києві Всеукраїнського співочого поля в 1994 р. у зведеному хорі взяли участь 14 професійних і 19 самодіяльних колективів України з оркестром.

МУЗИЧНІ ТВОРИ

Пісні

Найдавніший запис тексту української пісні. Вважається, що це пісня "Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?" Це історична балада про Стефана-воєводу, що дійшла до нас у записі чеського вченого Яна Благослава, який вніс її у свою граматику близько 1570 р. Мова пісні — українська в закарпатському діалекті. Дослідники пов'язують її зміст з подіями 70-их рр. XV ст., коли молдавсь-

■ ***Найвидатніша українська співачка*** *Соломія Крушельницька.*

кий господар Стефан III Великий активно боровся проти султанської Туреччини і здобув ряд значних перемог. На один з епізодів цієї боротьби український народ і відгукнувся цією піснею.

Найдавніший надрукований текст української пісні. Вважається, що це текст пісні про козака та дівчину Кулину. Пісня увійшла до пісенного збірника Чарторийських і була надрукована польською мовою у 1625 р.

Найдавніші нотні записи пісень в Україні належать до початку XVII ст. Створювались вони буквеною, цифровою, лінійною нотаціями. Про особливість і техніку записування можуть свідчити рукописні збірники, зокрема той, що зберігається у Державному історичному музеї в Москві, де подано українські пісні "Скажи мені, соловейку, правду", "Ой біда, біда, мні, чайці", "Ой, коли любиш".

Найдавніші надруковані ноти українських пісень з'явилися у другій половині XVIII ст. У журналі "Музыкальные увеселения" за 1774 р. серед популярних романсів і пісень різних авторів є "песня малороссийская" "Ой під вишнею, під черешнею".

Першим нотним друкованим збірником, куди, поряд з російськими народними піснями, увійшли українські, є збірник гусляра і співака при дворі російського царя Петра III Василя Трутовського, родом зі слободи Іванівської (поблизу Харкова). Збірник "Собрание русских простых песен с нотами" було видано в чотирьох частинах з 1776 по 1795 рр. До нього увійшли, зокрема, пісні "Ой гай, гай, гаю зелененький", "Ой кряче, кряче та чорненький ворон", "Ой, коли я Прудиуса любила" та інші. Пісенник відображав репертуар самого співака, який є автором перших фортепіанних варіацій на теми народних пісень.

Автор найбільшої кількості пісень. Відомо, наприклад, що український композитор, народний артист України Ігор Шамо, поряд із симфоніями, кантатами, інструментальними ансамблями, романсами та іншими творами, написав понад триста пісень, зокрема "Києве мій", "Пісня про невідкриті острови", "Не шуми, калинонько". Понад триста масових пісень написав й український композитор, хоровий диригент і співак Костянтин Богуславський, серед яких "12 косарів", "Юнацький марш".

Найневтомніший збирач пісень. Польський та український фольклорист, етнограф й археолог Зоріан Доленга-Ходаковський записав понад 1 400 текстів українських пісень. Деякі з його рукописів надруковані в збірниках М.Максимовича, В. Залеського й інших. Композитор і музикознавець Порфирій Бажанський записав понад 4 000 українських народних мелодій. Фольклорист і хоровий диригент М. Гайдай зібрав понад 5 000 народних пісень та дум і є упорядником ряду збірок, зокрема під назвою "Русько-народні галицькі мелодії".
Але рекорд, ймовірно, належить педагогу, фольклористу та етнографу Насті Присяжнюк, яка зібрала й упорядкувала близько 7 тис. пісень (з варіантами). Головним підсумком її діяльності став збірник "Пісні Поділля", що вийшов у 1976 р.

Хто знав найбільше пісень? Українська народна співачка Явдоха Зуїха (Явдоха Микитівна Сивак; 1855—1935), родом з Вінницької обл., була донькою кріпаків, неписьменною, але творчо обдарованою людиною. Вона мала чудову пам'ять, природний художній смак. З її голосу записано понад тисячу пісень, що увійшли до книги "Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра", котра вийшла в 1965 р.

Найдавніший запис української народної пісні на грамплатівці. Це, ймовірно, запис пісні "Реве та стогне Дніпр широкий" у виконанні Українського хору Маріїнського театру в Петербурзі, випущений фірмою "Грамофон" у 1903 р.

Пісня, що найчастіше записувалась на грамплатівки. За даними київських музикознавців М.М.Зьоли і М.Й.Зьоли на основі власної колекції грамплатівок і каталогів грамзаписів А. Железного, пісня "Реве та стогне Дніпр широкий" (мелодія Д. Крижанівського, слова Т. Шевченка) записана 24 рази; "Стоїть гора высокая" ("Журба") (мелодія народна, слова Л. Глібова, обробка В. Кирейка, А. Кос-Анатольського, Є. Козака) — 20; "Чуєш, брате мій" (мелодія Л. Лепкого, слова Б. Лепкого, обробка Л. Ревуцького та інших) — 11 разів.

Пісня, що має найбільше варіантів. "Пісня про Байду" ("В Цареграді на риночку") дійшла до нас із сивої давнини як апофеоз козацької звитяги народного лицаря Байди — узагальнюваного образа патріота рідної землі. Пісня має 40 варіантів, її записували різні фольклористи, вона увійшла до численних збірників, досліджувалася багатьма вченими, перекладалась іноземними мовами.

Думи

Найдавніша писемна згадка про думи як жанр писемної творчості збереглася, ймовірно, у перекладі "Біблії", здійсненому в XV ст. з латинської мови на польську. Через століття вона в поновленому і виправленому варіанті вийшла друком у Кракові в 1561 р. Латинське слово "carmen" (пісня) у "Біблії" було перекладено як "дума".

Найдавніші записи повних текстів української думи відомі з кінця XVII ст. "Козак Голота" (1684 р.) та ще три (дві з них жартівливі).

Найстаріша рукописна збірка дум. У 1805 р. В.Ломиковський записав від сліпого кобзаря Івана 13 дум і 3 пісні. Цей ру-

кописний збірник під назвою "Повести малороссийские числом 16. Списаны из уст слепца Ивана, лучшего рапсодия, которого застал я в Малороси в начале XIX века" доволі довго залишався ненадрукованим. Лише в 1892–1893 рр. ці думи були опубліковані в журналі "Киевская старина".

Перші записи мелодій дум з'явилися значно пізніше, ніж записи текстів. Їх здійснили в середині XIX ст. фольклористи І. Лизогуб та Л. Жемчужників, але вони не були опубліковані.

Перша публікація мелодій дум належить історику та етнографу Миколі Марковичу в його ж запису в збірці "Південноруські пісні з голосом" (1857). Думи з мелодіями записували також М.Лисенко – "Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая" (1874), Леся Українка – на фонограф (1908).

Найповніше і найґрунтовніше видання мелодій дум з текстами належить видатному фольклористу, музикознавцю Філарету Колессі – це "Мелодії українських народних дум", видані у 1910–1913 рр.

Найбільші за текстами думи. Відомий український кобзар Іван Стрічка (? – бл. 1832) був першим з кобзарів, від якого почали записувати думи. П. Лукашевич від нього записав і опублікував думи "Самійло Кішка" (380 рядків) та "Івась Удовиченко, Коновченко" (468 рядків).

Найдавніший текст української балади – "Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш" про Стефана Воєводу дійшов до нас від 1571 р. Його було подано у чеській граматиці Яна Благослава.

Найдавнішою друкованою українською баладою можна вважати ту, що увійшла до поеми "Роксоланія" польського поета Себастіана Кльоновича, виданої латинською мовою у 1584 р. В одному з розділів поет переказав народну баладу про Федора та Федору.

Найдавніша балада, надрукована народною мовою. У 1625 р. з'явилася друком балада "Пісня козака Плахти", що є незначною літературною обробкою народного сюжету про дівчину, яка помандрувала з козаком на Запоріжжя. На думку вчених, ця балада була написана близько 1612 р. невідомим українським поетом мовою в дусі традиційної народної поезії.

Опери

Перша опера українського композитора. У 1765–1775 рр. видатний український композитор Максим Березовський (1745–1777) вчився і працював в Італії. Там він написав оперу "Демофонт" на лібретто П. Метастазіо, поставлену з великим успіхом 1773 р. у Ліворно.

Перша українська опера "Запорожець за Дунаєм" була написана за власним лібретто видатним українським композитором Семеном Гулаком-Артемовським у 1862 р. Через рік вона була вперше поставлена на сцені Петербурзького Маріїнського театру. Партію Карася з успіхом виконав сам автор.

Перший професійний український оперний театр "Музична драма" було відкрито в червні 1919 р. у Києві. У його творчому складі були славетні співаки К. Марджанов, Л. Собінов, Я. Степовий та інші.

Найбільшу кількість опер створив, ймовірно, відомий композитор і педагог Борис Яновський (1875–1933) – десять, серед них "Сестра Беатріса", "Вибух", "Дума чорноморська" та ін.

Перший постійний оперний театр почав працювати в Одесі 1811 р. На його сцені демонструвались твори італійських композиторів.

Найбільша перерва у виконанні опери. Опера видатного українського і російського композитора Дмитра Бортнянського "Алкід", створена й поставлена вперше 1778 р. в Італії, відтак ні за життя, ні після смерті автора не ставилася. І лише у 1992 р., більше, ніж через двісті років після прем'єри, цей твір знову побачив світло рампи у Львівському театрі опери та балету.

Найбільший оперний репертуар. Оперний "багаж" відомого співака та актора Семена Гулака-Артемовського (1813–1873), який віддав оперній сцені майже чверть століття, становив 50 партій. Стільки ж виконав український і російський оперний та концертно-камерний співак Іван Козловський (1900–1993). 55 оперних партій було в репертуарі російського й українського співака Івана Алчевського (1876–1917), найвидатніша з них – Герман ("Пікова дама" П. Чайковського).

У репертуарі Бориса Гмирі водночас були партії басові, баритонові й... тенорові, а загалом – 77. Цікаво, що, наприклад, в опері М. Лисенка "Тарас Бульба" він співав і партію Тараса (бас), і партію Андрія (тенор).

Серед співачок, ймовірно, немає рівних Соломії Крушельницькій (1873–1952), яка виступала у кращих театрах Європи, Америки й Африки. У її репертуарі було понад 60 оперних партій.

Перша екранізована опера. У 1910 р. товариство Л. Дранкова в Петербурзі зняло кінооперу С. Гулака-Артемовського "Запорожець за Дунаєм" в 6 картинах у виконанні української трупи. Режисером фільму був Н. Черневський, головні ролі виконали актори Клодницький, Суслов, Зарницька, Луговий та ін.

Найдовша опера. Серед найбільш популярних опер українського театру найдовшою, ймовірно, є опера М.Лисенка "Тарас

Бульба". Тривалість вистави 3 години 45 хвилин.

Найдовший час оперної партії у репертуарі співака. Історія світового оперного виконавства майже не знає випадків, коли улюблена вокальна партія прикрашає репертуар актриси близько чотирьох десятиліть і супроводжує все її сценічне життя. Похвалитися цим може солістка Національної опери України Євгенія Мірошниченко. У 1994 р. повідомлялося, що свою улюблену партію Віолетти в опері Дж.Верді "Травіата" вона з тріумфом співає на Київській сцені ось уже 37-ий рік.

Наймолодший виконавець головних оперних партій. Вже згадуваний український композитор Максим Березовський (1745–1777) був також обдарованим співаком. Старі театральні афіші свідчать, що юний Березовський вже 1759–1760 рр. виконував головні партії в операх італійських композиторів Ф. Арайї "Олександр в Індії" та В. Манфредині "Упізнана Семираміда". Йшли вони у т. зв. "оперному домі", розташованому в одній із заміських резиденцій російського царя під Петербургом – Оранієнбаумі.

Балет

Перші професійні балетні спектаклі в Україні були поставлені 1780 р. у міському театрі Харкова, де балетна група з двадцяти чоловік під керівництвом колишнього петербурзького танцюриста П.Іваницького показувала сюжетні дивертисменти, в яких вперше використовувалися елементи українських національних танців.

Перший балет, поставлений українськими акторами. У 1801 р. група Д. Ширая показала в Києві балет "Венера і Адоніс". У 1805–1809 рр. ця трупа, що складалася з сорока кріпосних акторів, постійно давала спектаклі у Київському міському театрі.

Перший український балет. Балет композитора Михайла Вериківського "Пан Каньовський" було поставлено 1931 р. у Харкові (балетмейстер В.Литвиненко за участю В. Верховинця).

Наймолодша балерина. 1998 р. у Львівському театрі опери та балету ім. І. Франка відбулася – без перебільшення – сенсаційна вистава за участю 14-річної школярки середньої школи № 84 Марії Абашової. Вона виступила в головній партії балету Л. Мінкуса "Баядерка", що є однією з найскладніших і найвідповідальніших у класичному балетному репертуарі. Такий чудовий результат було досягнуто ученицею, до речі, математичного класу, завдяки 4-годинним заняттям балетом щодня протягом кількох років.

Симфонії

Першою українською симфонією є "Українська симфонія" невідомого автора кінця XVIII ст. В автентичній редакції твір дійшов до нас у вигляді дещо примітивного, розрахованого на домашній вжиток клавіру. Але важливо, що вся симфонія складена на основі побутуючих народних мелодій, українських і російських. Клавір опери був опублікований у петербурзькому "Музичному журналі для дам", що виходив французькою мовою, а першим звернув на нього увагу музикознавець О. Дзбанівський у 1927 р.

Перша симфонія на теми українських народних пісень була створена у 1790 р. під назвою "Симфонія руська, навіяна мелодіями України" російським композитором, клавесиністом і диригентом Ернестом Ванжурою.

Перша симфонія, створена українським композитором. Першу зі своїх п'яти симфоній композитор і педагог Борис Лятошинський написав у 1918 р., а наступного року в Києві відбулася її прем'єра.

Найбільша кількість симфоній – 24 – створена композитором Алемдаром Карамановим (нар. 1934, Сімферополь). Серед них найвідоміші "Стабат Матер" і "Реквієм".

Хори

Найбільша кількість творів хорового жанру була написана, ймовірно, українським письменником, композитором і диригентом Сидором Воробкевичем (1836–1903) – понад 400, з них близько 250 – на власні вірші.

Гімн

Перший український гімн. У 1948 р., коли революційний рух сколихнув майже всю Європу, український письменник і громадський діяч Іван Гушалевич написав вірш "Мир вам, браття", що його пізніше поклав на музику композитор Денис Січинський.

Романси

Найбільшу кількість романсів створив, ймовірно, композитор і музикознавець Борис Підгорецький (1873–1919) – 101. Найвідоміші серед них – "Минають дні", "Дума", "У гаю, гаю".

Коломийки

Найстарішим друкованим збірником коломийок і шумок вважається виданий у Львові 1864 р. під назвою "Коломыйки и шумки. Собрал з уст народа Счастный Соломон".

Ноти

Найдавніші ноти. У Київській Русі безлінійне нотне письмо виникло в XI ст. й застосовувалося до XVIII ст. в церковному одноголосному співі. Це т. зв. крюки, або знамена, нараховувалося їх понад 70. Ними позначали характер виконання, ритм, тривалість, а з XVII ст. – й висоту звуків.

Найдавніша рукописна нотна пам'ятка, що збереглася до наших днів, – "Устав студійський церковний і Кондакар Типографський", написаний на пергаменті наприкінці XI – початку XII ст. у Києві, ймовірно, в Києво-Печерському монастирі. Цей манускрипт – найдавніша східно-слов'янська нотно-пісенна пам'ятка, вартісна також унікальними ма-

люнками на побутові теми. Зберігається у Державній Третьяковській галереї в Москві.

Найдавніший нотний реєстр – "Реєстр нотових тетрадей" хору Львівського братства з 1697 р., де 267 партесних співів, розписаних на три і більше голосів, аж до дванадцяти. Цей реєстр подав більше десятка імен авторів цих композицій – тогочасних українських композиторів, твори яких не збереглися, за винятком киянина Миколи Ділецького – композитора, теоретика музики і педагога.
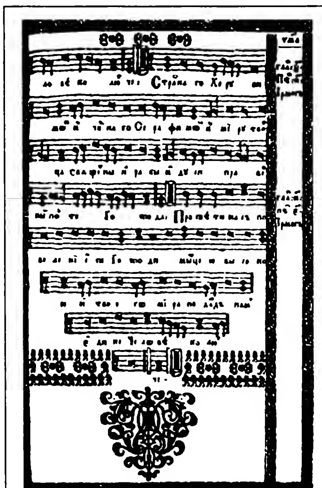
Перші друковані ноти. Найстаріша нотна книга, видана в Україні і взагалі у східних слов'ян – "Ірмологіон". Її видрукував 1700 р. у друкарні Шумлянського при Львівській церкві святого Юра словолитник і друкар Йосиф Городецький. Нотна літера цього видання – ромбоподібне зображення нотного знака на невеликій ділянці нотного стану. Такий набір давав змогу друкувати за один прогін.

Найбагатше нотне книгосховище в Україні – зал (відділ) нотних видань Центральної наукової бібліотеки ім. В. Вернадського НАН України, створений у 1929 р. Тут зберігається близько 200 тис. прим. нот, книг, журналів, інших музичних матеріалів з другої половини XVII ст. до сьогодення.

Найменший нотний запис музичного твору – композиція "Полонез Огінського", виконана майстром мікромініатюр Миколою Сядристим. Це – квітка хризантеми блідо-жовтого кольору діаметром 5 мм з 99 пелюсток, а на стеблі – листя розміром 2х5 мм з вигравіруваними нотами відомого полонезу (близько 60 музичних знаків). Отже, розмір листя не перевищує розмірів рисового зернятка й прочитати ноти можна лише за допомогою мікроскопа.

МУЗИЧНА ОСВІТА

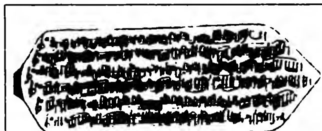
Найдавніша згадка про викладання співу в Київській Русі належить до X ст., коли культовому співу вчили у Києво-Печерській лаврі.

Найстаріша нотна книга, видана в Україні і у східних слов'ян – "Ірмологіон", видрукуваний у 1700 р.

Найдавніший збережений посібник з музичної освіти. Вважається, що це трактат з музичної грамоти з початками композиції за правилами партесного багатоголосся – відомий рукопис "Наука всея мусикії, аще хощещи, чоловіче, розуміти київськоє знамя і пініє чинно сочиненное", що належить до другої половини XVI ст.

Найдавніший друкований підручник з теорії музики написаний композитором і теоретиком музики киянином Миколою Ділецьким і виданий ним у Смоленську 1677 р під назвою "Граматика співу мусикійскаго" в шести розділах.

***Найменший нотний запис музичного твору** – композиція "Полонез Огінського", виконана майстром мікромініатюр Миколою Сядристим.*

Перша школа підготовки співаків. Це була школа, де вчили співаків для придворного хору, що відкрилася у 1738 р. в м. Глухові на Сумщині. У школі постійно навчалося двадцять учнів, які, крім співу по нотах, освоювали гру на скрипці, гуслях, бандурі.

Перша музична школа, що мала публічний характер, була створена 1838 р. у Львові Галицьким музичним товариством. Тут діяли класи співу (40 учнів), скрипки (20) й духових інструментів.

Найстаріший навчальний музичний заклад – Київське музичне училище ім. Р.Глієра, засноване в 1866 р.

Найстаріший музичний вуз. Першу в Україні консерваторію – Музичний інститут – було відкрито у Львові 1880 р.

Перший український посібник з хореографії – "Теорія українського народного танцю" створив хореограф-фольклорист Василь Верховинець. Посібник вийшов друком у 1919 р.

ДЖАЗ

Першим джаз-ансамблем, створеним в Україні, вважається колектив, який з'явився в Харкові під керівництвом композитора Юлія Мейтуса. 28 грудня 1925 р. ансамбль виступив з сольним концертом у Харківському державному театрі. До програми увійшли твори європейських і негритянських композиторів.

Перший джаз-клуб, тобто організація, що об'єднувала музикантів і шанувальників джазу з метою спільного вивчення і пропаганди цього виду мистецтва, був створений у Києві 1962 р.

РОК ТА ПОП-МУЗИКА

Перша рок-група, що почала українізацію молодіжної поп-музики, – київський "Березень". Група, створена Олександром Авакяном (гітара, фортепіано, тексти, музика) та Юрієм Безцін-

ним (гітара, банджо, вокал), виступала в 1962–1974 рр. й мала в репертуарі близько 40 пісень.

Перший конкурс вокально-інструментальних ансамблів під назвою "Біг-біт" відбувся 1968 р. в Києві у клубі міського поштамту "Сьоме небо". Серед переможців були групи "Друге дихання" (Київ), "Авангард" (Харків) та "Садко" (Київ).

Перша довгограюча платівка українського вокально-інтрументального ансамблю. У 1971 р. вийшов диск "Кобзи" – фольклорного тріо студентів Київської консерваторії, де було записано 15 пісень.

Перший міжнародний рок-фестиваль в Україні – "Акція миру" відбувся у Києві 1988 р. за участю груп з Польщі, Угорщини та Голландії.

ГРАМПЛАТІВКИ

Перші грамофонні записи української музики. У березні 1899 р. в Лондоні гастролював російський хор С.Медведєвої. Товариство "Еміль Берлінерс Граммофон" побачило в цьому можливість проникнення на російський ринок й зробило близько 100 записів, у тому числі два українських: С.Медведєва і Рубін "Чорнохмари" та Рубін "Сонце низенько". Під перекрученою назвою "Чорнохмари" ховався, мабуть, дует Оксани та Андрія з опери С.Гулака-Артемовського "Запорожець за Дунаєм". Щодо пісні "Сонце низенько", то невідомо, який саме варіант був тоді записаний – народний або з текстом І.Котляревського. Цих платівок не вдалося розшукати, хоча саме з них починаєтьсчя історія українського грамзапису.

Перші платівки з українською музикою, випущені на території України. У 1904–1905 рр. у Львові на платівках фірми "Грамофон" було зроблено п'ять записів українських народних пісень у виконанні Анни Крушельницької (рідної сестри Соломії Крушельницької). Це були твори "Ой місяцю, місяченьку", "З мого тяжкого болю", "Широкий лист на дубочку", "Каби мені мати намисто", "Не женись на мені".

Перша студія звукозапису. 1909 р. в Києві у приміщенні магазину музичних інструментів Х.Індржишека відкрилась студія берлінського грамофонного товариства "Інтернаціональ Екстра Рекорд". Записані в Києві воскові валики відправляли до Берліна на обробку, а звідти надходили партії готових дисків. На валиках записувались найпопулярніші київські артисти, музиканти, хори і декламатори. Платівки мали попит, і в 1910 р. на околиці міста, в Шулявці, було урочисто відкрито будівлю майбутньої фабрики.

Перші платівки українського виробництва з маркою "Артистотипия" були випущені на фабриці Х. Індржишека в Києві – їх було відпресовано з матриць фірми "Інтернаціональ Екстра Рекорд" в 1911 р. У другій половині 1912 р. київська фабрика почала робити власні записи з етикетками "Артистотипия" і "Экстрафон" діаметром 25 см.

Перше періодичне видання, присвячене звукозапису і грамплатівкам. 1911 р. у Києві почав виходити журнал "Пластинка", що займався рекламою продукції місцевої фабрики грамплатівок Х.Індржишека.

ТЕАТР

Найдавніша письмова згадка про вистави. Іван Вишенський зазначив у "Посланні стариці Домінікії" з Угнівського монастиря в 1606 р., що "латинських бакєй учениці трудитися в церкві не хочуть, только комедії строят і іграють".

Перша українська театральна вистава відбулася на ярмарку в Кам'янці-Струмиловій (тепер м. Кам'янка-Бузька) на Львівщині 29 серпня 1619 р., коли вчитель Гаватович показав зі своїми учнями дві анонімні інтермедії між діями своєї польської трагедії на смерть Іоанна Хрестителя.

Перший український аматорський театр. 7 квітня 1730 р. у будинку заводчика І.Миклашевського в м.Глухові на Сумщині відбулася перша домашня вистава аматорського театру.

Перший кріпацький театр був створений Дмитром Шираєм у с. Спиридонова Буда на Чернігівщині наприкінці XVIII ст. Відомо, що він плекав репертуар, відмінний від репертуару шкільного театру, а артистами в ньому були селяни-кріпаки, на сцену виходили жінки. Д. Ширай посилав свій театр до Києва, Чернігова. Це, на відміну від попередніх, був театр для широкого кола глядачів.

Перші професійні російсько-українські театри в Україні було відкрито наприкінці XVIII – початку XIX ст. в Харкові (за діяльною участю Г.Квітки-Основ'яненка), а також у Києві та Одесі.

Перший український мандрівний професійний театр виник 1864 р. при товаристві "Руська бесіда" у Львові. Цей музично-драматичний театр мав талановитих режисерів та акторів, йому подавав велику творчу допомогу І.Франко. Трупа виступала у містах і селах Галичини та Буковини.

Перший український стаціонарний професійний театр заснував 1906 р. у Полтаві Микола Садовський. Спочатку трупа була мандрівною, відтак засновник орендував приміщення Троїцького народного дому в Києві.

Перший театр для дітей виник на початку XX ст. як аматорський. Це були дитячі вистави російською мовою Л. Сулержицького та Є. Вахтангова в Євпаторії, а також вистави М. Кропивницького, створені на хуторі Затишок на Харківщині. Опери М. Лисенка "Пан Коцький" та "Коза-дереза" ставилися в аматорському гуртку в Києві.

Найстаріші театри України

Назва	Рік і місце заснування	Місце розташування
Київський театр опери та балету ім. Т.Шевченка	1867	Київ
Харківський театр опери та балету ім. М.Лисенка	1880	Харків
Дніпропетровський український музично-драматичний театр ім. Т.Шевченка	1919 (Київ)	Дніпропетровськ (з 1927)
Український театр юного глядача	1920 (Харків)	Львів (з 1944)
Севастопольський російський драматичний театр ім. А.Луначарського	1920	Севастополь
Київський український драматичний театр ім. І.Франка	1920 (Вінниця)	Київ (з 1926)
Кримський російський драматичний театр ім. М.Горького	1921	Сімферополь
Харківський український драматичний театр ім. Т.Шевченка (до 1935 – "Березіль")	1922 (Київ)	Харків (з 1926)
Львівський український драматичний театр ім. М.Заньковецької	1922	Львів (з 1944)
Миколаївський російський драматичний театр ім. В.Чкалова	1922	Миколаїв

Перший професійний театр для дітей створено у Києві 1919 р., але за умов громадянської війни він проіснував недовго.

Найстаріший з існуючих театрів для дітей – Театр казки – засновано в 1920 р. і перетворено наступного року на Перший державний театр для дітей. Тепер це – Український театр юного глядача у Львові.

Найдавніша спроба поєднати театр з кінематографом. Відомим був у 1960–1970 рр. чехословацький ансамбль "Латерна магіка", що поєднував у своїх виставах виступи акторів на сцені з кінозображенням, яке показується одночасно на кількох екранах. Але подібний винахід зробив ще у 1926 р. харків'янин Яцишин. Його проект "кінофікації" одного з музично-драматичних театрів з метою створення "масового музичного дійства", яке поєднує, на думку автора, "пластичну проекцію зі справжніми артистами на сцені", фактично мало в чому відрізняється від сучасної "Латерни магіки". Практичного втілення ця ідея харків'янина на той час не набула – надто вже дивною і складною вона здавалася. Проте в одному з дитячих театрів таки була здійснена вдала спроба поєднання сценічної дії з кінематографом.

Найчисленніша гастрольна трупа. Навесні 1940 р. на гастролі до Львова приїхав з Києва Академічний театр опери та балету УРСР ім. Т. Шевченка у повному складі – солісти, хор, балет, оркестр – разом понад 430 чоловік.

Театральні споруди

Найдавніша спеціалізована театральна споруда. До 1776 р. належить писемна згадка про дерев'яну споруду театру просто неба у Львові – "просторого, але похиленого", тобто зведеного, ймовірно, задовго до цієї згадки, якщо на той час вже був у такому сумному стані. Діяв цей театр до 1783 р.

Найстаріша з існуючих нині театральних споруд споруджена 1843 р. у Львові за проектом архітектора Я. Зальцмана. На той час це була найбільша театральна споруда в Європі. Нині тут міститься Український академічний драматичний театр ім. М. Заньковецької, розрахований на 1 460 глядачів.

Найбільша театральна споруда в Україні – приміщення театру опери та балету у Харкові, збудоване в 1988 р. і розраховане на 1950 глядачів.

Найзнаменитіша театральна завіса – "Музи на Парнасі", створена в 1900 р. польським і російським художником Генріхом Семирадським. Написана в Римі, ця картина експонувалася там у галереї "Акваріум". Згодом була подарована Львівському театру опери та балету. Завіса – своєрідний пролог до трагікомедій, велика група прегарних людських постатей розміщена серед класичної архітектури на тлі італійського краєвиду.

Найбільша кількість відвідувань театрів за рік. 1986 р. у театрах України побувало 20,8 млн. глядачів. Дещо менше у 1985 р. – 20,7 млн.

Твори

Найстаріша друкована драма. 1619 р. в м. Яворові на Львівщині, в друкарні Шеліги вийшла п'єса-містерія Якова Гаватовича

Найзнаменитіша театральна завіса — *"Музи на Парнасі", створена в 1900 р. художником Г. Семирадським.*

"Tragedia, albo Wizerunek...", що ставилася у м.Кам'янці-Струміловій (тепер Кам'янка-Буська, також на Львівщині) під час ярмарку. Цей стародрук цінний ще тим, що між актами п'єси вміщено дві інтермедії українською народнорозмовною мовою, показані тоді ж. Книжка зберігається в Бібліотеці міського музею в м. Цешині (Польща).

Найдавніша датована великодня драма. У 1631 р. проповідник Успенської церкви і вчитель Львівської братської школи Іоаникій Волкович видав "Розмишлянє о муце Христа Спасителя нашего, притым Веселая радость з триумфального еге воскресения". Цей твір — не декламація, а діалог, і через це він вважається першою спробою великодньої драми.

Найстаріша з датованих пам'яток української шкільної драматургії — п'єса невідомого автора "Алексей, человек божий", розіграна в 1673 р. на честь царя Олексія Михайловича "в знаменіе вернаго подданства через шляхетную молодь студентскую в Коллеґіуму Кієво-Моґілеанскому на публічном діалоге". Надрукована в 1674 р. у Києво-Печерській лаврі.

Перша вистава на історичну тему. Крім біблійних та апокрифічних сюжетів, спільних із західноєвропейською духовною драмою, в українській шкільній драмі в XVIII ст. з'являється ще й історична тематика — драма "Володимир" Ф.Прокоповича, поставлена в Києво-Могилянській академії 1705 р.

Найшвидше написана драма. Відомо, наприклад, що Леся Українка написала драму "Одержима" за одну ніч.

Найдовше сценічне життя. П'єса Івана Котляревського "Наталка Полтавка" вперше була поставлена на сцені Полтавського театру в 1819 р. Ще й нині вона не сходить з афіш професійних та аматорських театрів, чарує глядачів своєю глибокою народністю, гумором, піснями.

Драматурги

Перший драматург. Засновником нової української драматургії вважається видатний поет і драматург Іван Котляревський (1769—1838), який створив основоположні для розвитку українського театру п'єси "Наталка Полтавка" та "Москаль-чарівник".

Найплодовитіший драматург. Відомо, наприклад, що в драматургічній спадщині М.Л.Кропивницького понад сорок п'єс. Найвідоміші з них — "Дай серцю волю...", "Доки сонце зійде..." досі не сходять зі сцени. Доробок Івана Карпенка-Карого становить 18 оригінальних п'єс. Серед наших сучасників першість, ймовірно, належить О. Коломійцю, автору понад 20 п'єс.

Найчастіше видаваний вітчизняний драматург — І. Карпенко-Карий. Його твори виходили окремими виданнями 90 разів загальним накладом 1 291,8 тис. примірників.

Найчастіше видаваний в Україні іноземний драматург — російський класик О.М.Островський — 32 рази загальним накладом 601,7 тис. примірників.

Актори

Найдавніше зображення акторів належить до часів давньогрецьких полісів у Південному Гірічорномор'ї. У так званих симпосіумах, тобто бенкетах, іноді брали участь блазні й актори: перші розважали товариство дотепними висловлюваннями й анекдотами, інші розігрували невеличкі сцени і навіть вистави. Про участь актора-міма у вечірці, влаштованій в середині VI ст. на о. Березань відомо з графіті на піддоні чорнофігурної чаші для вина, яка належала якійсь Мелесії і збереглася фрагментарно.

Найдавніша писемна згадка про мандрівних акторів-скоморохів датована в літописах Київської Русі 1068 роком. Вони були постійними учасниками народних свят і обрядів, виконували комедійні і драматичні сценки, музично-танцювальні й акробатичні номери, показували дресированих звірів.

Найдавніше зображення давньоруських акторів. На фресках Софійського собору в Києві зображено видовище скоморохів епохи Київської Русі. Вистава, судячи з фрески, починалася прологом: один скоморох, відкриваючи завісу, звертається до глядачів. У центрі — танці у супроводі двох дударів і двох музикантів зі струнними інструментами. Один,

танцюючи, грає на флейті, другий б'є у тарілки.

Корифеї українського театру. 27 жовтня 1882 р. на сцені міського театру в Єлисаветграді (тепер Кіровоград) видатний драматург і актор М. Кропивницький поставив п'єсу "Наталка Полтавка" І. Котляревського. Так почалася історія українського професійного театру корифеїв, якому судилося досягти вершин акторської та режисерської майстерності й здобути світову славу. У 1982 р. за рішенням ЮНЕСКО широко відзначалося 100-річчя цієї знаменної дати, до якої в Києві вийшла друком книга "Корифеї українського театру". На її сторінках провідні майстри культури розповіли про М. Кропивницького, М. Заньковецьку, Г. Затиркевич-Карпинську, І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського. Тут же було вміщено і матеріали про фундаторів реалістичного напряму на українській сцені М. Щепкіна і К. Соленика.

"Найплодовитіший" актор. Видатний український драматург і режисер М. Кропивницький як актор створив неперевершені образи Бичка ("Глитай, або ж Павук"), Виборного ("Наталка Полтавка"), Тараса Бульби ("Тарас Бульба") та ін. Його талант був багатогранним як у ролях трагедійних, героїчних, так і комедійних, водевільних і характерних. В автобіографічних матеріалах "За тридцять п'ять літ..." він писав, що тільки за п'ять років (1876–1881) "... переграв я до 500 ролей — від губернатора в "Птичках певчих" до "Отелло". Актор великого сценічного темпераменту, майстер тонких психологічних переживань, він завжди використовував чіткий пластичний жест, виразну міміку, органічне поєднання дії зі словом. Часто глядачам здавалося, що не існує рампи між сценічною дією і життям — такий сильний був вплив актора на присутніх у залі.

Найстаріший актор. Відомий актор Іван Дрейсіг (1791–1888) з 97 років життя 75 віддав сцені. Уперше він виступив на сцені в Харкові близько 1814 р., був актором і режисером у власній трупі. Критика високо оцінювала його як блискучого комедійного актора. Відомий він і як драматург — автор водевілю "Два брати".

1988 р. на 98-му році життя помер видатний український актор, режисер і театральний діяч, народний артист СРСР Борис Романицький. З 1944 р. до останніх днів життя його акторська і режисерська доля була пов'язана з Українським драматичним театром ім. М. Заньковецької у Львові.

КІНО

Початок українського кіно. 9 січня 1894 р. механік Одеського університету Й. Тимченко (за участю професора М. Любимова) здійснив прилюдні демонстрації свого апарата-кінетоскопа і показав перші кінострічки — на три місяці раніше за Едісона і більш ніж на рік раніше від братів Люм'єрів. Його апарат давав змогу робити фіксовані переривчасті зміни фотозображень, за допомогою чого він і показав свої стрічки про метальників списів та кавалеристів. Винахід було продемонстровано на IX з'їзді російських природознавців і лікарів. Широкого застосування, на жаль, він не знайшов.

***Найбільший кінотеатр** в Україні "Київ" збудовано у столиці 1952 р.*

Найдавніший публічний сеанс вітчизняних фільмів відбувся 1 грудня 1896 р. в Харківському оперному театрі. Один з піонерів українського кіно — А. Федецький показав тоді власноручно зняті хронікальні фільми на спеціальному екрані завширшки 12 і заввишки 10 аршинів (1 аршин — 71 см).

Перший кінопрокат заснував в Україні у 1906 р. інженер-електрик С. Френкель, власник київського кінотеатру "Люкс". Операції в його кінопрокатній конторі були настільки успішні, що незабаром її було перетворено в акціонерне товариство.

Першим українським закладом кінематографічної освіти був кінотехнікум, відкритий 1921 р. у Києві.

***Найбільш "титулований" фільм** — кінострічка "Тіні забутих предків" С. Параджанова.*

Перше періодичне видання з питань кінематографа – журнал "Синематограф", що виходив у 1905–1908 рр. у Харкові.

Кіностудії

Первісток української кінопромисловості – створене у 1911 р. "Південно-російське кінематографічне акціонерне товариство Сахненка і К°". Перша стрічка цього товариства, створена за мотивами пушкінської "Полтави", користувалася серед глядачів великим успіхом, як і наступні фільми "Тарас Бульба" та "Богдан Хмельницький".

Найстаріше підприємство з виробництва фільмів – Одеська кіностудія, заснована 1919 р. на базі націоналізованого приватного підприємства.

Найбільше підприємство з виробництва художніх фільмів в Україні – Національна кіностудія художніх фільмів ім. О. Довженка, збудована у 1928 р. як Київська фабрика ВУФКУ (Всеукраїнського фотокіноуправління). З 1930 р. вона мала назву "Українфільм", з 1939 р. – Київська кіностудія, якій у 1957 р. присвоєно ім'я О. Довженка. Головний павільйон площею понад 3 000 м² тривалий час був найбільшим у Європі.

Кінотеатри

Найстаріший кінотеатр. Кінотеатр ім. М. Коперника у Львові діє з 1908 р.

Перший в Україні двозальний кінотеатр – ім. Т. Шевченка, споруджений 1938 р. у Донецьку за проектом архітектора Л. Теплицького.

Перший стереокінотеатр. Перший в Україні і другий у світі кінотеатр з екраном, обладнаним лінзовими растрами, відкрився у Києві 1954 р.

Перший широкоекранний кінотеатр в Україні (з використанням кіноплівки від 50 до 70 мм) став до ладу 1956 р. у Києві.

Перший широкоформатний кінотеатр побудовано 1962 р. також у Києві.

Перший панорамний кінотеатр в Україні і СРСР було відкрито в Києві, в будинку колишнього клубу поліграфістів, реконструйованому 1957 р.

Найбільший кінотеатр в Україні "Київ" збудовано у столиці України 1952 р. У ньому просторі фойє і три зали для глядачів. Два з них – "Червоний" і "Блакитний" на 525 місць кожний, малий зал – на 250 місць. Для будівництва кінотеатру вперше в Україні застосовано спеціальну акустичну штукатурку. У 1982 р. став до ладу столичний кінотеатр "Київська Русь". У ньому два зали, але великий вміщує 1600 глядачів, а малий – 300.

Найбільша річна кількість відвідувань кінотеатрів. У 1985 та 1986 роках припадало по 16 відвідувань за рік у середньому на одного жителя України.

ФІЛЬМИ

Документальні фільми

Перший документальний фільм зняв 30 вересня 1896 р. відомий харківський фотограф-художник Альфред Федецький (1857–1902). Це був хронікальний сюжет "Перенесення чудотворної ікони Курязької Божої матері до Харківського Покровського монастиря". Невдовзі він зняв ще одну стрічку "Джигітування козаків 1-го Оренбурзького козачого полку". Перші публічні сеанси майстер влаштував у грудні того ж року в оперному театрі.

Перші документальні кіножурнали почала випускати заснована в Києві 1911 р. кіностудія "Експрес".

Перший кіножурнал, що виходив періодично, – щотижневий "Живой журнал" – випускав з лютого 1919 р. відділ кінохроніки Всеукраїнського кінокомітету. Він розповідав про важливі події суспільного і політичного життя республіки.

Перший документальний повнометражний фільм – "Великий Жовтень" режисера В. Гардика був випущений Одеською кінофабрикою ВУФКУ в 1923 р.

Перший звуковий документальний фільм – в Україні і в колишньому СРСР – стрічка "Симфонія Донбасу", знята в 1930 р. на Київській кінофабриці режисером Д. Вертовим й оператором Б. Цейтліним. У цьому фільмі уперше було використано синхронно записані голоси героїв, фонограму натуральних виробничих шумів, пісень, привітань.

Перший кольоровий документальний фільм було знято в 1940 р. й присвячено святкуванню Першого травня у Києві.

Перший фільм, знятий з повітря. Київське кіноательє у 1913 р. вперше в Україні і Росії випустило картину, де були використані зйомки, зроблені в повітрі. З цією метою фотограф В. Добржанський здійснив кілька великих перельотів на моноплані "Ньюпор", пілотованому відомим льотчиком П. Нестеровим за маршрутом Київ–Ніжин та Київ–Остер–Козелець. Висота польоту для того часу була винятково – 1500 м. На плівку було знято Київ і його околиці.

Найдовша назва документального фільму. В 1940 р. О. Довженко і Ю. Солнцева зняли фільм,

■ ***Найкращий фільм.*** *Фільм О. Довженка "Земля" визнаний одним з найкращих фільмів "усіх часів і народів".*

що мав назву "Визволення українських і білоруських земель від гніту польських панів і возз'єднання народів-братів у єдину сім'ю".

Найбільшу кількість хронікально-документальних фільмів за рік було знято в Україні 1978 р. — більше трьохсот (у т. ч. кіножурналів).

Художні фільми

Перші художні фільми, створені в Україні. У 1909 р. український актор О. Олексієнко поставив у Харкові художні фільми за літературними творами — кіноводевілі з розмовами, співами і танцями "Як вони женихалися, або Три кохання в мішках" (за М. Гоголем), "Москаль-чарівник" (за І. Котляревським) та "Як ковбаса і чарка, то минеться й сварка" (за М. Старицьким). У цих фільмах він виступав також як актор і декоратор. Були ці фільми кінодекламаціями, створеними для супроводу виступів актора за екраном.

Перший фільм — екранізація театральної вистави. 1911 р. у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) контора І. Спектора "Художество" зняла театральну виставу у виконанні української трупи М. Садовського п'єси Карпенка-Карого "Мати-наймичка" (інсценізацію поеми Т. Шевченка). Режисер фільму — М. Садовський, в головних ролях — він же (Цокуля), Л. Линицька (Харитина), С. Панчевський (дід-мірошник) та ін.

Перший повнометражний фільм "Оборона Севастополя" було знято в 1911 р. російським і українським діячем кіно О. Ханжонкіним за сценарієм, написаним ним спільно з В. Гончаровим. Цей історичний фільм знімався на місцях подій героїчної оборони міста в 1854—1855 рр. і став "супербойовиком", який демонструвався близько двох десятиліть.

Перший звуковий художній фільм. В Україні це була стрічка режисера О. Довженка й оператора Д. Демуцького "Іван" про молодих будівників Дніпрельстану. Вона вийшла на екрани в 1932 р. У цьому фільмі, ймовірно, вперше в історії кіно України режисер застосував оригінальний публіцистичний прийом — документальні кадри в художньому фільмі з метою показу романтичного осмислення індустріального пейзажу.

Перший кольоровий фільм — стрічка "Сорочинський ярмарок" (екранізація твору М. Гоголя) створена у 1939 р. на Київській кінофабриці режисером М. Екком (Іvакіним).

Перший широкоекранний фільм в Україні — "Пісні над Дніпром" — випущено в 1957 р.

Перший широкоекранний фільм зі стереофонічним звуком "Партизанська іскра" створений на Київській кіностудії в 1957 р.

Перший широкоформатний фільм "Закон Антарктиди", знятий режисером Т. Левчуком, вийшов на екрани України в 1962 р. Знято його було також на Київській кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка.

Найбільш "касовий" фільм. Кінострічку "В бій ідуть тільки "старики", зняту режисером Леонідом Биковим у 1974 р., по прокату за 12 місяців подивились 44 300 000 глядачів. У 1995 р. повідомлялося, що цю стрічку подивились 125 млн. глядачів, не враховуючи тих, що бачили її по телебаченню, де вона демонструвалась десятки разів.

Найбільш "титулований" фільм. Кінострічка "Тіні забутих предків", знята за мотивами повісті М. Коцюбинського режисером С. Параджановим у 1965 р., здобула на республіканських і міжнародних оглядах, конкурсах і фестивалях близько 170 призів, медалей та інших нагород.

Перший фільм, що обійшов екрани багатьох країн. Новаторською і визначальною у творчості О. Довженка стала кіноепопея про долю українського народу "Звенигора", створена в 1928 р. Вона швидко обійшла екрани багатьох країн, зокрема Голландії, Бельгії, Франції, Англії, Аргентини, Мексики, США, Греції, Туреччини. Світова кіногромадськість визнала тоді О. Довженка як першого поета в кіно.

Фільм, проданий у найбільшу кількість країн. Відомо, що кінострічку "Білий птах з чорною ознакою" режисера Ю. Іллєнка було продано у 57 країн світу.

Фільм, нагороджений премією "Оскар". "Оскар" — це престижна премія, що присуджується Американською академією кінематографічних мистецтв і наук з 1929 р. й названа на честь містера Оскара Пірса зі США. У роки Великої вітчизняної війни до українського кіно прийшов Марк Донськой — майстер психологічних, глибоко реалістичних картин. Він поставив один із кращих фільмів воєнних років "Райдуга" з Н. Ужвій у головній ролі, який був удостоєний премії "Оскар".

Найкращий фільм. На підсумковому Міжнародному фестивалі в Брюсселі в 1958 р. фільм режисера О. Довженка "Земля", знятий у 1930 р., визнаний одним із найкращих фільмів "усіх часів і народів". На думку фахівців, цей шедевр світового кіно увібрав від кінематографа лаконізм, фрагментарність, епізоди-кадри, монументалізм образів, несподівані ракурси, а від прози — внутрішні монологи, щедрість пейзажів, психологізацію персонажів і авторські відступи.

Рік, коли було створено найбільше художніх фільмів. 1972 р. в Україні було знято 21 кінострічку, з них 13 — на Київській і 8 — на Одеській кіностудіях.

Найпопулярніший герой кіноекрана. На це звання може претендувати Павка Корчагін, народженням якого ми завдячуємо письменнику Миколі Островському. Його роман "Як гартувалася сталь", написаний у 1932—1934 рр., в Україні екранізувався тричі. У 1942 р. під цією ж назвою фільм зняв Марко Донськой.

У 1956 р. Олександр Алов і Володимир Наумов поставили свою версію під назвою "Павел Корчагин" (у головній ролі Василь Лановий). У 1973 р. за їх же сценарієм багатосерійний телефільм "Як гартувалася сталь" зняв Микола Мащенко (в головній ролі Володимир Конкін).

Тут можна було б поставити крапку, однак є й сьогодні країна, де герой цього літературного твору є прикладом для наслідування, — Китай. У 1999 р. на кіностудію ім. О. Довженка прибула бригада кінематографістів цієї країни, щоб на батьківщині героя зняти частину своєї 18-серійної кінострічки за романом М. Островського. Виконавцями ролей у серіалі стали молоді українські актори, постановником — китайський режисер Хань Ган.

Науково-популярні фільми

Перші науково-популярні фільми в Україні створено 1919 р. Це стрічки "Азіатська гостя" режисера М. Вернера, присвячена профілактиці холерних захворювань, та "Жертви підвалу" режисера Л. Замкового, що мала допомогти у боротьбі з туберкульозом.

Перший повнометражний науково-популярний фільм "Механіка головного мозку" ("Поведінка людини") зняв у 1926 р. режисер В. Пудовкін.

Рік, коли було знято найбільше науково-популярних фільмів, визначити доволі важко. За статистикою, у 1978–1983 рр. випускалося по 400 фільмів щорічно.

Фільми для дітей

Перша кінострічка для дітей. У 1925 р. на Одеській кіностудії А. Лундін за сценарієм М. Романовської зняв фільм "Марійка".

Перші мультиплікаційні фільми в Україні з'явилися 1927 р. У центральній мультиплікаційній майстерні в Києві художник В. Дев'ятін створив анімаційну одночастівку "Українізація" про ви-

Незвичайні музеї

Музей лісу є в закарпатському селищі Усть-Чорна. Тут, зокрема, зібрано цікавий набір транспортних засобів усіх часів для лісових робіт — від возів і саней до трактора ТДТ-40 та естакади для навантаження лісу. Серед експонатів — розсадники молодих ялин, явора, бука, цікаві своїми формами розколи дерев, знайдених після громовиць і буреломів.

Музей-кузня. У с. Лисичево Іршавського району на Закарпатті є кузня-гамарня XVIII ст. з водяним приводом ковальських молотів. Значні розміри будівлі — 8,5x31x7,75 м, наявність трьох молотів і трьох печей свідчить про великий обсяг продукції, що тут вироблялася.

Музей маякової служби працює на Ай-Тодорському маяку, заснованому 1835 р. у Криму неподалік Ластівчиного Гнізда. Тут зібрано колекції дзвонів (у старовину маяки в туман і снігопад подавали мореплавцям звукові сигнали дзвоном), стародавніх і сучасних якорів, морських мін, мореплавських інструментів, старовинних географічних мап.

Музей народних обрядів і звичаїв відкрився 1990 р. у Переяславі-Хмельницькому. Хронологічні рамки експозиції охоплюють час від кам'яного віку до наших днів. Тут можна дізнатися, як у сиву давнину святкували Новий рік і Великдень, як відзначався день святого Юрія, в який день уперше навесні виганяли худобу в поле, які магічні дії "впливали" на сходи та визрівання хлібів. Крім численних фольклорних записів тут зібрано старовинні знаряддя і прикраси, одяг та ікони, музичні інструменти та вироби народних ремесел.

"Запашний" музей створено при Науково-виробничому об'єднанні "Ефірмасло" в Сімферополі, а розповідає його експозиція про те, як вирощують ефіроноси — культури, що дають пахучі речовини для парфумерної промисловості.

Музей кобзарського мистецтва відкрився 1992 р. у Переяславі-Хмельницькому. Тут зібрано близько 1 400 експонатів, що охоплюють період з часів Київської Русі до наших днів. Серед них музичні інструменти з археологічних розкопок, кобза XVIII ст., торбан і бандура майстрів XIX ст., бандура відомого майстра Івана Федорова, що належала українському композиторові Павлові Суниці. Усього — 58 бандур, і майже всі — іменні, що належали талановитим кобзарям. Тут можна не тільки почути записи визначних музикантів — при музеї діє школа кобзарського мистецтва.

Музей дзвонів створений на території старовинного замку Любарта в Луцьку, у Володичій вежі. Тут зібрано понад 50 дзвонів, найбільший з них — церковний — важить близько 430 кг, а найменший має діаметр лише кілька сантиметрів. Найстаріший відлито у 1639 р. Створювати дзвонові "симфонії" довіряють науковим співробітникам історико-культурного заповідника "Старий Луцьк".

Музей українських грамзаписів. Сторінки української музичної культури можна "перегорнути" у філофонічному музеї Київської консерваторії, створеному в 1992 р. Він став центром зі збирання, вивчення і повторного випуску грамплатівок. Основне багатство музею — платівки з особистих колекцій киян М. Зьоли та А. Желєзного. Серед них — записи з голосами М. Садовського та М. Кропивницького, грою М. Лисенка, співом хорів Києво-Печерської лаври та Володимирської церкви.

Музей підків відкритий 1975 р. у Львівській академії ветеринарної медицини ім. В. Гжицького. В експозиції зібрано понад 300 експонатів з багатьох країн світу. Окрім похідних, тобто повсякденних, тут можна побачити підкови для коней, які транспортують ліс по крутих гірських схилах, безшумні з повстяними підкладками для коней, яких впрягали в міські карети. Один з останніх експонатів — підкова зі спеціального пластику — надійшов з Нової Зеландії.

Музей писанки діє в Коломиї, що на Прикарпатті. Експозиція розповідає про розвиток одного з найдавніших видів образотворчого мистецтва, технологію, барвники, магічні знаки. Тут і крашанки, і крапанки, дряпанки і мальованки, і писанки — найскладніший та найпоширеніший вид українських Великодніх мініатюр. Усього під склепінням стародавніх стін можна побачити близько 800 писанок з різних областей України, а найбільше — з Гуцульщини, адже тут майстри мініатюрного розпису — у кожному селі.

Музей дельтапланеризму — перший у Європі — створено у Феодосії. В його експозиції близько 2 тис. документів, фотографій, макетів. Найбільший експонат — дельтаплан "Славутич — С15" — дар колективу ОКБ ім. О. Антонова. Поруч — макет першого радянського дельтаплана, виготовленого О. Рагозіним, рульові трапеції різних конструкцій, міні-двигуни, повітряні гвинти.

Музей "Чорнобиль". Про найбільшу в історії людства технологічну катастрофу та її тяжкі наслідки розповідає єдиний у своєму роді музей, створений у 1992 р. до шостої річниці трагедії в приміщенні Управління пожежної охорони в Києві. У чотирьох невеликих залах — документи, раніше засекречені, унікальні кадри кінохроніки, складні спеціальні прилади і знаряддя, захисний спецодяг, а поруч — залишені господарями у 30-кілометровій зоні предмети селянського домашнього вжитку.

Музей солі є в Артемівську на Донеччині. Серед його експонатів — макети рудників, де видобувають цю цінну сировину, машини і механізми для видобування солі.

Музей бджільництва діє в м. Гадячі Полтавської області на Українській дослідній станції бджільництва ім. П. Прокоповича. В його експозиції відображено розвиток пасічництва і торгівлі медом. Адже ще 911 р. київський князь Олег уклав перший торговий договір з візантійським імператором на продаж меду і воску. Розповідає музей і про П. Прокоповича — винахідника рамкового вулика.

Музей однієї книги. У Львові, у Святодухівській монастирській вежі, діє музей "Русалки Дністрової" — першої книги українською мовою в Галичині. Експозиція розповідає про незвичайну долю цієї книги та її авторів і упорядників — членів "Руської трійці" М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького — видатних просвітителів, громадських діячів, фольклористів і науковців.

Музей "Кобзаря" відкрився 1989 р. у Черкасах на честь 175-річчя від дня народження Т. Шевченка. Його фонди налічують понад 200 примірників книги, яка є настільною для кожного українця. Серед експонатів також багато речей, що розповідають про життя і творчість поета, — багатюща колекція шевченківських листівок, серед яких портрети і репродукції його робіт, збірка ікон Черкащини — осередків українського іконопису і школи, де вчився Т. Шевченко у дяка-маляра.

вчення української мови, а В. Левандовський поставив в Одесі "Казку про солом'яного бичка", поклавши в основу сценарію сюжет популярної казки.

Найдовша серія мультфільмів. У 1967—1984 рр. на Київській студії науково-популярних фільмів знято серію мультфільмів про запорізьких козаків: "Як козаки куліш варили", "Як козаки у футбол грали" і т. д., разом — шість. Постановник В. Дахно, оператор А. Гаврилов.

МУЗЕЇ

Перший музей. Стародавні речі, виявлені під час археологічних розкопок у північнопричорноморських курганах та знайдені під час вивчення залишків давньогрецьких міст, населених пунктів, фортець, портів тощо, становили базу найстаріших в Україні музеїв. У 1806 р. було створено музей в Миколаєві, що належав Чорноморському гідрографічному депо. Проіснував він недовго, а його пам'ятки осіли в інших музейних збірках. 1811 р. у Феодосії було відкрито музей старожитностей. Ці музеї майже на півстоліття випередили організацію подібних закладів у великих містах Росії і Європи.

Перший міський музей. 1825 р. в Одесі було засновано Міський музей старожитностей, який сьогодні має іншу назву — Одеський археологічний музей. Тут зібрані археологічні колекції, велика збірка монет усіх часів, а також є постійна виставка "Стародавній Єгипет".

Перший військовий музей. Музей Чорноморського флоту заснований 1869 р. у Севастополі за ініціативою учасників оборони міста 1854—1855 рр. Спочатку він містився у будинку генерала Е. Тотлебена, а з 1895 р. розташований у спеціальній будівлі, прикрашеній відлитими з чавуну атрибутами військової доблесті. Експозиція розповідає про славну історію Чорноморського флоту.

Першим художнім музеєм на території України став Музей ху-

дожньої промисловості, відкритий 1873 р. у Львові. У 1951 р. його було об'єднано зі Львівським музеєм етнографії й відтоді він має назву Музей етнографії та художнього промислу НАН України.

Пізніше, в 1886 р., було засновано Міський художній музей у Харкові, у 1889 р. — Міський музей красних мистецтв в Одесі.

Перший музей творів окремого митця. Картинна галерея творів І. Айвазовського заснована художником у 1880 р.

Перша картинна галерея, де представлені твори багатьох художників, була заснована в Одесі в 1898 р.

Перший меморіальний музей. 1909 р. в Ніжинському історико-філологічному інституті було відкрито Меморіальний музей М. Гоголя.

Найстаріший музей. Краєзнавчий музей у Феодосії було засновано в 1811 р. як Музей старожитностей. Великий внесок у його розвиток зробив славетний художник І. Айвазовський, який особисто брав участь у розкопках, дав гроші на приміщення. Нині у фондах зберігається понад 30 тис. експонатів — антична кераміка, давньоримський посуд, боспорські та візантійські монети.

Найбільший музей в Україні — Музей народної архітектури та побуту в Києві, створений у 1976 р. На площі 150 га розміщено понад 300 пам'яток народної архітектури з різних місцевостей України — житлових, виробничих, господарських будівель, культових споруд. У фондах музею зберігається понад 70 тис. експонатів — народний одяг, тканини, меблі, знаряддя праці, вироби гончарів, бондарів, теслярів.

Найбільша музейна установа — Львівська картинна галерея, площа якої разом з філіями становить 16 тис. м², а кількість експонатів перевищує 40 тис.

Найбільша музейна споруда в Україні. Меморіальний комплекс "Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр." не має аналогів у планувальних і конструктивних рішеннях. Збудовано його в 1981 р. Будівля музею кругла в плані, діаметр 34,4 м, висота надземної частини 33,5 м. Комплекс вінчає скульптура "Батьківщини-матері".

Найкрупніший музейний експонат. У музеї природи Харківського державного університету зберігається скелет кита завдовжки 26 м.

Найдовший час перебування на посаді директора музею. Відомий культурний діяч І. Свєнцицький був організатором Національного музею у Львові та його директором протягом 1908—1952 рр., тобто 44 роки.

Найбільша кількість відвідувань музеїв за рік. Цей "рекорд" було встановлено в 1988 р., коли музеї України оглянули 35,2 млн. відвідувачів.

Найдорожчий експонат, викрадений з музею. Згідно з "Каталогом культурних цінностей, викрадених з музеїв і культових споруд України" (1984—1998), 29 січня 1997 р. з Геологічного музею НАН України було викрадено кристал топаза розміром 35x19x x28 см й вагою 196.000 каратів. Великий, природногранований, винно-червоного кольору кристал з оранжевим відтінком та ідеальною прозорістю походив з Житомирської області. Вартість кристала — 500 тис. доларів США.

СКАНСЕНИ

Перший скансен. Попередником музеїв під відкритим небом вважаються виставки, де експонувалися окремі будівлі. Однією з найцікавіших стала крайова виставка 1894 р. у Львові в Стрийському парку, де було відтворено шість типових садиб з різних районів Галичини, гуцульську церкву, кілька придорожніх хрестів, вітряк. На жаль, будівлі не збереглися. 1902 р. у Харкові до XII археологічного з'їзду було збудовано хату з Лівобережної України. 1910 р. у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) учасники Південноросійської промислової виставки оглянули садибу з с. Мишурин Ріг. Її проект розробив і керував будівництвом академік Д. Яворницький.

Найстарішим з існуючих скансенів є Переяслав-Хмельницький музей народної архітектури і побуту на Київщині. Будівництво його почалося у 1964 р., з 1979 р. перебуває у складі Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника. В музеї, площа якого 30 гектарів, 4 відділи: археологічний, українське село середнього Придніпров'я XIX ст., ремесла і промисли українського села, колекція українських вітряків.

Найбільший скансен — Музей народної архітектури та побуту в Києві.

Найменший скансен, ймовірно, розташований в Ужгороді: його площа 3,5 га. Закарпатський музей народної архітектури діє з 1970 р. Розташований у центрі міста, на схилі Замкової гори біля підніжжя бастіонів середньовічного замку. Нині в музеї 12 хат, ґражда, кузня, водяний млин, сукновальня, дзвіниця, корчма тощо.

ВИСТАВКИ

Перша всеукраїнська художня виставка відкрилася у Львові 1905 р.

Найбільша виставка. 1958 р. у Києві була відкрита Виставка досягнень народного господарства УРСР. У 1990 р. її реформовано у Республіканський центр виставок і ярмарків з метою створення інформаційної бази найновіших досягнень науки і виробництва, вивчення попиту на нові науково-технічні ідеї. Площа центру — 337 га.

Незвичайні пам'ятники

Пам'ятник затопленим кораблям, що став своєрідним символом Севастополя, споруджений на честь кораблів, затоплених у вересні 1854 р. та лютому 1855 р., щоб перешкодити проходу англо-французького флоту до Північної бухти, а також зміцнити сухопутну оборону міста. Створений за проектом скульптора академіка А. Адамсона, він відкрився 1905 р. у бухті біля Приморського бульвару.

Пам'ятник-вулик. 1906 р. у Львові відкрито монумент у формі житла для бджіл на честь відомого українського бджоляра Петра Прокоповича, який винайшов розбірний вулик. Побачити його можна на подвір'ї Національного музею.

Пам'ятник бронтозавру встановлено в Саках (Крим), у міському парку. Доісторичний велетень з'явився тут у 1931 р., символізуючи стародавність лікувальних озер цього краю.

Пам'ятник "Катюші". Пам'ятний знак на місці спостережного пункту, звідки коригувався залп реактивних установок БМ-13 ("Катюш") по фашистах на українській землі, встановлено у Миколаївському лісі на околиці міста Диканьки в Полтавській області. Відкрито його у 1973 р. Скульптор — Л. Ільченко.

Пам'ятник мамонту. В с. Кулешівці Недригайлівського району Сумської обл. на місці, де в 1839 р. знайшли кістки мамонта, встановлено пам'ятник з чавуну. Нижня його частина має форму куба, на чотирьох гранях якого — рельєфне зображення кістяка мамонта, верхня — форму зрізаної піраміди, увінчаної литими й декоративними прикрасами. Висота пам'ятника — 3 м, встановлений він у 1841 р.

Пам'ятник закоханим. В м. Полонному (Хмельниччина) на крутому березі р. Хомори стоїть пам'ятник-обеліск з написом: "Петр Белокопытов и Иоганна Тушинская, два благороднейших существа, жертвы общественных предрассудков, геройски покончили жизнь свою 1849 года 9 июля. Будешь помнить благородный поступок их, если узнаешь силу любви". За легендами, записаними від старожилів, жила в Полонному Іоганна, в яку закохався офіцер кавалерійської частини, що дислокувалася у селі. Але перепоною до одруження стала соціальна нерівність, національна ворожнеча — адже Петро був росіянином, сином полковника, дворянином, а вона — католичкою, дочкою простого міщанина-шевця. Проти виступили батьки обох сімей, а мати Іоганни влаштувала заручини доньки з іншим. Щоб ніколи не розлучатися, закохані вийшли на берег річки, дівчина обвила його своєю косою і так, обнявшись, кинулись вони вдвох у хвилі. Обеліск на цьому місці поставив батько Петра. Баладу про українських Ромео і Джульєтту свого часу записала в тутешніх місцях письменниця Олена Пчілка — мати Лесі Українки.

ДІОРАМА

Найбільша діорама. У Севастополі можна побачити діораму "Штурм Сапун-гори 7 травня 1944 р." — батальне полотно завдовжки 25,5 м і завширшки 5,5 м. Будинок для неї споруджено у 1959 р. Її автори — художники П. Мальцев, Г. Марченко, М. Присєкін.

ПАНОРАМИ

Перша — в Україні і Росії — панорама "Штурм аулу Ахульго" створена в 1891 р. живописцем-баталістом Францом Рубо. Частина її збереглася й донині у Севастополі.

Найбільша панорама в Україні — "Оборона Севастополя", створена вже згаданим живописцем Францом Рубо. Відкрито її у Севастополі 1905 р. Над величезним полотном завдовжки 115 м й заввишки 14 м художник працював упродовж п'яти років. З 1 610 м² живопису під час Великої Вітчизняної війни було знищено 440, однак пізніше вони були відновлені. Панорама розповідає про героїзм захисників Севастополя під час Кримської війни 1853—1856 рр.

МАВЗОЛЕЙ

Усім відомий мавзолей, розташований у Москві на Красній площі, але далеко не кожен знає про мавзолей у Вінниці. В ньому похований відомий хірург, анатом і патолог, засновник воєнно-польової хірургії Микола Пирогов (1810—1881). Склеп розташований у підземному приміщенні церкви, що входить до Національного музею-садиби М.І. Пирогова. Спосіб, яким був забальзамований видатний лікар, досі залишається невідомим. До речі, пізніше його тіло пролежало у несприятливих умовах без належного нагляду 65 років — випадок, що не має аналогів у світі. Під час війни саркофаг розбили фашисти і тому на шкірі з'явилися темні плями, порушився волосяний покрив. Особливо постраждали руки, в яких перебував великий срібний хрест. Сучасні вчені зробили воістину неможливе — поновили вигляд Пирогова, значно загальмували процес розпаду тіла.

ПАМ'ЯТНИКИ

Найстаріший архітектурний монумент в Україні — Колона магдебурзького права заввишки 18 метрів, збудована в 1802 р. в Києві. Ідея створення пам'ятника пов'язана з поверненням Києву в 1802 р. статусу самоуправління, тобто магдебурзького права. Автор — відомий український архітектор Андрій Меленський.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ГАЗЕТИ

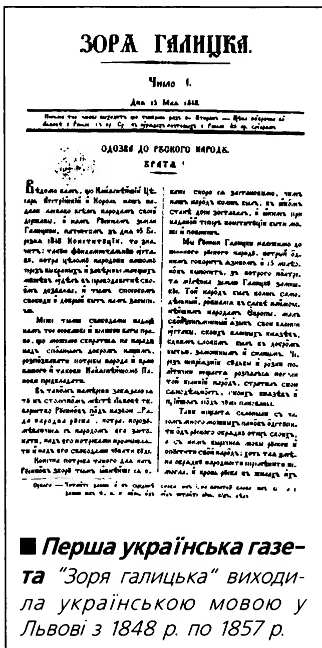
Перша газета в Україні. Дискусії дослідників про те, що вважати первістком преси в Україні, ведуться давно. Але фактом є те, що у Львові 1749 р. вийшов "Kurjer Lwowski" ("Львівський кур'єр") польською мовою. Літературознавець Василь Щурат у статті "Львівський тижневник з 1749 року" зазначав: "В своїм посіданню маю примірник давнього польського тижневника. Він являє собою на двох листках у форматі малої четвірки чотири кополіровані сторінки. Під заголовком — дата "з Львова дня 9 липня". Ця дата не свідчить, з якого року походить цей тижневик, але зміст його, що обіймає факти з одного тижня життя львівської аристократії, вказує на 9—15 липня. Друкарня не зазначена." Проте, на думку іншого дослідника Івана Кревецького, це не була "періодична публікація", а так звана одноденка, випущена з нагоди інтронізації львівського єпископа Л. Шептицького, тому вона не мала ніякої нумерації і навіть року видання.

Першою газетою, що виходила періодично, став тижневик "Gazette de Leopol" ("Львівська газета"), що виходила у Львові з 1 січня 1776 р. французькою мовою. Власником і видавцем газети був шевальє Осуді, про якого збереглося обмаль відомостей. Відомий лише один річник часопису за 1776 рік, що зберігається у Польщі. Усіх номерів з 1 січня по 19 грудня — 51. Кожний номер мав чотири сторінки. Зміст суто інформаційний, вісті майже з усіх великих міст Європи.

Перша українська газета "Зоря галицька" виходила українською мовою у Львові з 1848 р. по 1857 р. Це був орган "Головної Руської Ради", провідної тоді організації української інтелігенції в Австро-Угорщині. У перші роки вона мала переважно політичний характер, пізніше була присвячена "літературі, забаві і господарству". Редагував газету суспільний діяч Антін Павенцький.

Перша газета у Східній Україні — "Харьковский еженедельник" — виходила 1812 р. у Харкові. Вона мала, головним чином, економічний, господарський характер. Видавав її накладом 600 прим. університетський книготорговець Лангнер. Проіснувала газета три місяці. Єдиний повний комплект зберігається нині у Санкт-Петербурзі в бібліотеці ім. М. Салтикова-Щедріна.

Перша газета у Східній Україні українською мовою — "Хлібороб" виходила в Лубнах на Полтавщині в листопаді—грудні 1905 р. Видання побачило світ завдяки журналістській діяльності братів Шеметів.

ЗОРА ГАЛИЦКА.

Чнсло 1.

Дна 15 Мая 1848.

ОДОЗВА ДО РУСКОГО НАРОДА.

БРАТА!

■ ***Перша українська газета** "Зоря галицька" виходила українською мовою у Львові з 1848 р. по 1857 р.*

Найдовший час видання газети. Перший номер часопису "Gazeta Lwowska"вийшов у квітні 1811 р., а останній — у вересні 1939 р. Заснував її видавець Ф. Краттер, виходила вона польською і німецькою мовами.

Найстаріші з існуючих газет. Серед загальноукраїнських видань найповажніший вік має "Демократична Україна", заснована в червні 1919 р.

Якщо йдеться про обласні газети, то слід згадати харківський часопис "Слобожанський край", що почав свою "біографію" у березні 1917 р.

Серед міських газет найстарішою, ймовірно, є "Вечірній Київ" — перший номер її вийшов у січні 1906 р.

Найповніше зібрання газет зберігається у фондах Центральної наукової бібліотеки у Києві, які налічують близько 160 тис. річних комплектів, різних за часом видання (починаючи з XVIII ст.) і місцем друкування, розмірами та мовами, тематикою і характером. Загалом тут зберігаються 2,3 тис. найменувань газет українською і близько ста іноземними мовами.

Перший газетний додаток. До окремих номерів тижневика "Gazett de Leopol", що виходив у Львові в 1776 р., є додатки під назвою "Suplement...", що мають по 2—4 сторінки. Що ж до українських газет, то тижневик "Зоря галицька", що друкувався теж у Львові, мав у 1853—1854 рр. додаток під назвою "Поученія церковния".

Періодичність

Перша щоденна газета. Часопис "Dziennik politykow patriotycznych" виходив польською мовою у Львові в 1792—1798 рр. (з 1794 р. — шість разів на тиждень). Редагували його М. Гарасевич та В. Суровецький.

Перша українська щоденна газета. З 1888 р. газета "Діло" у Львові почала з'являтися щодня. Виходила по 1939 р.

Перша щоденна газета у Східній Україні "Одесскій въстникъ" існувала в Одесі в 1828–1892 рр.

Перша щоденна українська газета у Східній Україні – "Рада" – видавалася у Києві українською мовою з 15(28) вересня 1906 р. до 20 липня (2 серпня) 1914 р. З початком Першої світової війни її було закрито царським урядом.

Перший тижневик. Вище згадана газета "Gazette de Leopol" виходила у Львові 1776 р. щотижня.

Першим тижневиком українською мовою стала львівська газета "Зоря галицька", що виходила в 1848–1857 рр.

Перший тижневик українською мовою у Східній Україні виходив у 1905 р. під назвою "Громадська думка" в Києві.

Розміри

Найбільша газета. Дещо більшими від нинішнього формату виходили газети в Україні у 30-х роках XX ст. Так, "Советская Украина", що почала друкуватися в Києві з січня 1938 р., мала розмір сторінок 67х49,5 см.

Найменша газета. 1881 р. у Львові виходило два мініатюрних видання однакового розміру 12х9 см. Це були газетки "Пріятель дітей" та "Правди божіи", які друкувались у друкарні Ставропігійського інституту.

Що ж до нашого часу, то в 2001 р. партія "Яблуко" випускала "кишенькову газету" під назвою "В яблучко". Цей двосторінковий часопис мав розмір 21 х 14 см.

Найбільш багатосторінкова газета. Звичайні номери "Интересной газеты", що виходить у Києві, влітку 1997 р. складалися з кількох випусків (частин), що разом мали по 192–208 сторінок.

Назви

Газета з найдовшою назвою. 1920 р. в Одесі виходила газета українською мовою, повна назва якої містила 20 слів: "Вісті губернського революційного комітету, Губернського виконавчого комітету Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів і Одеської Ради робітничих і червоноармійських депутатів".

Газета з найкоротшою назвою. 1992 р. в м. Хмельницькому почала виходити інформаційно-рекламна газета (додаток до газети "Пробудження") під назвою "Є".

Найпопулярніша назва газети. У різні роки газети під назвою "Колгоспна правда" виходили у 37 різних населених пунктах, було також 35 газет з назвою "Ленінський шлях" та 31 – "Сталінським шляхом".

Наклади (тиражі)

Перша газета-"мільйонер". У 1960 р. на мільйонний наклад вийшла республіканська газета "Зірка".

В ЯБЛУЧКО
кишенькова газета

№29 Субота, 6 жовтня 2001 року

Із Інтерв'ю Михайла БРОДСЬКОГО

[illegible]

ЯБЛУКО Наша адреса: 03150 м. Київ 150, а/с № 18, тел. (044) 201-03-14 Наклад: 50 000 прим.
e-mail: yabluko@yabluko.org.ua Наша адреса в інтернет http://www.yabluko.org.ua

■ ***Найменша газета*** *"В яблучко"*.

Найбільший наклад української газети. "Сільські вісті" в червні 1990 р. виходили накладом 2 600 700 примірників.

Найбільший тираж обласної газети. Донецька газета "Социалистический Донбасс" у 1973 р. сягнула тиражу 499 тис. примірників.

Найбільший тираж міської газети. На півмільйонний тираж серед міських газет уперше вийшов у 1991 р. "Вечірній Київ". Однак вже наступного, 1992 р., його перевищили "Киевские ведомости" – 535 тис. примірників.

ЖУРНАЛИ

Перші журнали в Україні. Їх відразу з'явилося два: "Харьковский Демокрит" та "Украинский вестник", які вийшли у січні 1816 р. "Харьковский Демокрит" став, відповідно, першим в Україні журналом сатири і гумору, а "Украинский вестник" – першим в Україні літературно-художнім, науковим і громадсько-політичним журналом.

Перший "товстий" журнал. Першим значним українським громадсько-політичним і літературно-мистецьким журналом, який об'єднав навколо себе майже усі літературно-наукові сили тодішньої України, був щомісячник "Основа", що виходив у 1861–1862 рр. у Петербурзі. Видання відстоювало розвиток української літератури, мови, навчання рідною мовою.

Перший емігрантський журнал. У часи заборон українського друкованого слова були спроби заснувати за прикладом О. Герцена та М. Огарьова вільні періодичні видання за кордоном. До них належить журнал "Громада", що видавався у Женеві 1878 р. за редакцією М. Драгоманова, С. Подолинського та М. Павлика. Вийшли два номери.

Перший журнал українською мовою – "Літературно-науковий вістник" – виходив у Львові

1898–1914 рр. Він став першим всеукраїнським літературним органом. За підрахунками І. Франка, у перших 20 випусках було вміщено 536 оригінальних віршів і поем, 187 перекладів тощо.

Перший журнал для жінок. 1853 р. у Львові було започатковано випуск журналу "Лада". Це "письмо дєвицам и молодицам" видавав С. Шехович.

Перший журнал для дітей. Початок дитячій справі поклав тижневий додаток до львівського журналу "Учитель" під назвою "Ластовка". Додаток почав виходити в 1869 р., а в 1875–1881 рр. був самостійним двотижневиком.

Перший журнал в галузі природознавства і техніки. У 1884–1886 рр. професор Київського університету Василь Петрович Єрмаков (1845–1922) видавав у Києві "Журнал элементарной математики", що призначався для викладачів, старшокласників, усіх шанувальників математики й виходив 18 разів на рік (окрім літніх місяців).

Перший виробничий журнал. 1901–1905 рр. в Миколаєві редактор і видавець С. Юрицин видавав двотижневик "Керамическое обозрение", присвячений керамічному та скляному виробництву.

Найстаріший з існуючих нині журналів – "Лікарська справа", заснований у грудні 1918 р. в Харкові.

Найстаріший журнал літературного спрямування в Україні – літературно-художній і громадсько-політичний журнал Спілки письменників України "Донбас". Заснований у 1923 р. під назвою "Забой" як щомісячний літературний додаток до газети "Всероссийская кочегарка", виходив спочатку в Артемівську. Під сучасною назвою – з 1958 р.

Незвичайна дата виходу журналу. Український письменник Володимир Самійленко (1864–1925) редагував деякий час щомісячний "Земский сборник", але книжки виходили переважно з запізненням – одна у два–три місяці. Коли вихід дуже запізнювався, Самійленко писав на книжці "март–май" чи "июнь–август". І клопоту позбувався, і календар наздоганяв. Але одна книжка таки завдала видавцеві мороки. Було це після смерті Олександра III в 1894 р. Помер він у жовтні, а В. Самійленко випускав книжку "Земского сборника" ще за травень. Отут-то і стався клопіт: чи робити на книжці чорну рамку? Але як же її робити на травневій книжці, коли цар помер у жовтні? Але ж і жовтневий номер не можна буде випустити без чорної рамки. Тоді редактор за порадою друзів написав на книжці "май" і додав: "Вышла в октябре". Так і позбувся клопоту.

Найповніше зібрання журналів. У Центральній науковій бібліотеці в Києві зберігаються 2,7 тис. найменувань журналів, надрукованих українською та 390-ма іноземними мовами.

Розміри

Найбільший за форматом журнал – "Жінка", що виходив у Львові в 1936–1939 рр., мав розмір 46x31 см.

Найменшим за форматом журналом, ймовірно, є часопис "Віче", що почав виходити 1992 р. у Києві. Його розмір 20x12 см.

Найтовстіший журнал. Це, ймовірно, міжнародний літературно-філософський журнал "Новый круг", що виходить у Києві з 1992 р. Число 2 цього видання за 1992 р., наприклад, має 320 сторінок при обсязі 29,3 обл.-вид. арк.

Назва

Найкоротша назва журналу. 1995 р. у Львові почав виходити незалежний культурологічний часопис "Ї".

Наклади (тиражі)

Журнали-"мільйонери". У 1966 р. на мільйонний наклад вийшли два журнали – "Радянська жінка" і "Перець".

Найбільший тираж українського журналу. Журнал "Перець" у 1981 р. сягнув тиражу 3 203 300 прим.

Найбільший наклад "товстого" літературно-художнього журналу. Журнал "Дніпро" в 1980 р. виходив накладом 80 тис. прим.

ПЕРЕДПЛАТА

Найактивніший передплатник – В. Рочняк з с. Русів Ямпільського району на Вінниччині. На 1990 р. він передплатив 120 газет і журналів, а на 1991 р. – 140!

Найщиріший передплатник. У 1988 р. повідомлялося, що ветеран війни і праці Петро Петрович Кучірко на власні кошти передплатив для шкіл Коломийського району Івано-Франківської обл. 65 прим. літературно-мистецького журналу "Жовтень", що виходив у Львові, зараз – "Дзвін".

Найбільш "незвичайна" передплата – тижнева – була оголошена влітку 1914 р., "на купальний сезон", львівською щоденною газетою "Kurjer Lwowski", що виходила польською мовою.

РЕДАКТОРИ

Перший редактор-українець. 1792–1798 рр. у Львові виходила газета "Dziennik politykow patriotycznych". Цей часопис за назвою, змістом і духом був польським, але його видавцем і першим редактором у 1792–1797 рр. був український громадський діяч Михайло Гарасевич.

Перший редактор української газети. 1848 р. у Львові вийшла газета українською мовою "Зоря галицька". Першим редактором, а з числа 64 і видавцем став Антін Павенцький.

Найстаріший редактор. 1906 р. в Києві почав виходити щомісячний журнал "Листок пчеловода". Редагував його відомий бджоляр,

засновник єдиної на той час школи бджільництва О. Андріяшев (1826–1907), якому на той час виповнилось 80 років. Олександр Селіванов (1904–1997) був редактором галузевого журналу "Міське господарство України" в 1971–1986 рр., тобто у віці з 67 до 82 років.

Однак рекорд належить, ймовірно, Надії Пучковській – фахівцю в галузі очних хвороб і тканинної терапії, академіку НАН та АМН України. Вона була редактором "Офтальмологічного журналу" по 1997 рік, тобто ще у 89 років. Відомий вчений-біохімік, академік Олександр Палладін (1885–1972) обіймав посаду редактора "Українського біохімічного журналу" ще у віці 87 років.

Найдовший час перебування на посаді редактора. Якщо йдеться про "товсті" літературні журнали, то слід згадати, що український письменник Любомир Дмитерко був головним редактором журналу "Вітчизна" в 1962–1985 рр., тобто протягом 23 років. Згадувана Н. Пучковська очолювала "Офтальмологічний журнал" в 1957–1997 рр., тобто 40 років. Проте вже теж згадуваний О. Палладін був засновником і редактором "Українського біохімічного журналу" з 1926 по 1972 р., тобто 42 роки (під час Великої Вітчизняної війни журнал не виходив).

Наймолодший редактор. 1992 р. у Києві почала виходити дитяча газета "Папуга" (збірник дитячих анекдотів), редактором якої був 10-річний О. Березняк.

Газета без редактора. 1992 р. у Києві з'явилася газета "Ностальгія" з пояснювальним підзаголовком: "Україна: події, історія, перспективи". Матеріали в ній були помітно різні за своєю політичною орієнтацією. Так реалізовано один із принципів, задекларованих у редакційному зверненні: "Ностальгія" – газета без редактора: ми намагаємося не заважати авторам висловлюватися з приводу тих чи інших проблем, хоч і не обов'язково поділяємо їх погляди. До того ж відомо, що об'єктивна картина подій (саме так відбивати ми їх прагнемо) є лише сумою об'єктивних оцінок".

ПУБЛІКАЦІЇ

Перша публікація у періодиці українського тексту. 1816 р. у журналі "Харьковский Демокрит" було вміщено поему В. Масловича "Основание Харькова", де вперше було введено український текст – репліки і цілі куплети, пісні закоханого батрака Якова.

Найдовша газетна публікація. В газеті "Друг читача" друкувалась публікація С. Тухолки "Окультна енциклопедія" протягом майже восьми місяців – з №18 1992 р. по № 4 1993 р. На цьому номері вихід газети припинився.

Найдовша журнальна публікація. У журналі "Прапор" з №9 за 1959 р. по №11 за 1971 р. (протягом 12-ти років) друкувався "Російсько-український фразеологічний словник".

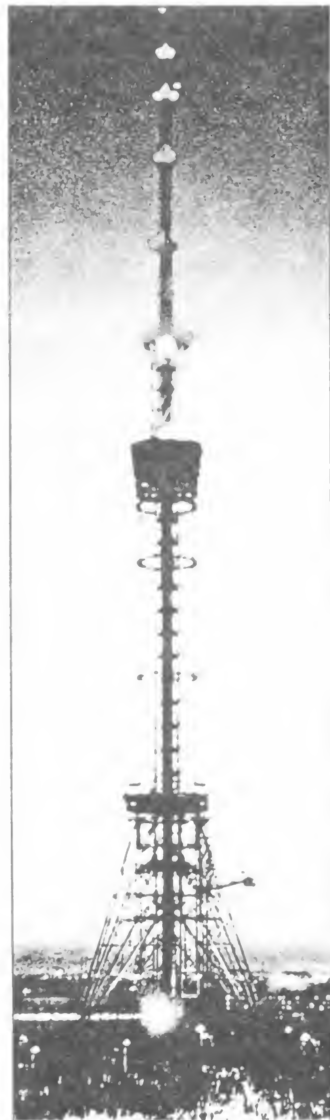
Найдовше очікувана публікація. Херсонець Олексій Звірник одержав наприкінці 1996 р. гонорар за публікацію в московському журналі "Физика в школе" своєї статті, яку надіслав до редакції ще... 1968 р. Свіжа публікація засвідчила, що ідеї і розробки вченого щодо розвитку технічної творчості дітей за 28 років, поки стаття лежала в шухляді, не тільки не застаріли, а й викликали додатковий інтерес педагогів.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Перші ілюстрації у періодиці. Перші в українських періодичних виданнях ілюстрації з'явилися 1833 р. в одному з перших українських альманахів "Утренняя звезда". Це були портрет Г. Сковороди, краєвид Харкова та мальовниче зображення Наталки Полтавки. Видав альманах у Харкові І. Петров.

РАДІОМОВЛЕННЯ

Початок регулярного радіомовлення було закладено 1924 р. у Харкові через малопотужну радіостанцію з радіусом дії до 60-ти км. Раз на тиждень передавались концерт і журнал "Ра-

■ ***Перший телецентр*** *в Україні було засновано в Києві 1951 р.*

діополум'я", що їх організовували радіовідділи місцевих газет разом із Радіотовариством України.

Перша потужна радіомовна станція була збудована 1925 р. у Києві, а наступного року — в Харкові, Дніпропетровську, Одесі.

Перша регулярна радіопрограма почала звучати в ефірі з 10 грудня 1926 р. — тоді в Харкові вийшов перший випуск Всеукраїнської робітничої радіогазети "Пролетар". Її головне призначення полягало в інформуванні про найважливіші події та у формуванні громадської думки. Тривали передачі 22 хвилини.

ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Перший телецентр в Україні (третій телецентр в СРСР після Москви і Ленінграда) було засновано в Києві 1951 р.

Перша телевізійна передача вийшла в ефір у Києві 6 жовтня 1951 р. — тоді було показано художній фільм "Алитет уходит в горы". В столиці України нараховувалося 150 телевізорів.

Перша пробна передача кольорового телебачення вийшла 5 листопада 1968 р. з Київського телецентру завдяки введенню у дію п'ятиканального обладнання системи СЕКАМ.

Найбільший телевізор. Вінницьке центральне конструкторське бюро інформаційної техніки в 1985 р. спорудило на одній з центральних вулиць Москви велетенський телевізор. Називається він "Елін", тобто електронний інформатор. Розмір екрана 13,5x17,5 м (понад 236 кв.м). Він змонтований з 1728 модулів, кожен модуль має 64 індикатори — маленькі кінескопи. Тож як єдиний механізм разом включається 1000 кольорових міні-кінескопів.

Найдовша телевізійна програма. 26–27 квітня 1991 р. Українське телебачення показало благочинний телемарафон "Дзвони Чорнобиля", який тривав з 8.00 до 0.30, тобто 16 год 30 хв. Але цей рекорд був перевершений влітку 1997 р., коли на київському каналі "IVK" було проведено 25-годинний телемарафон з метою привернути увагу до необхідності створення спортивного телеканалу. Провів програму журналіст Валентин Щербачов.

ТЕЛЕВІЗІЙНІ ФІЛЬМИ

Першим художнім телефільмом стала екранізація оповідання А. Чехова "Щасливчик". Його було створено на Київській студії телебачення у 1956 р. Автори сценарію і режисери М. Казневський та Я. Петров.

Перші телевізійні фільми-спектаклі зняв на Київській студії телебачення режисер Р. Єфименко в 1962 р. Це були стрічки "Свіччине весілля" за п'єсою І. Кочерги у постановці режисера Г. Юри та "Останні" за твором М. Горького.

Найдовший телевізійний серіал. У 1997 р. по телебаченню демонструвався фільм "Роксолана", знятий режисером Борисом Небієрідзе за сценарім Леоніда Мужука та Дениса Тесленка на студії "Укртелефільм". 26-серійний фільм складався з двох частин — "Настуся" і "Роксолана — дружина Халіфа". У головній ролі знялася Ольга Сумська.

Спорт і розваги

ЛЕГКА АТЛЕТИКА

Перші згадки про змагання з легкої атлетики належать до 21 травня 1858 р., коли в Миколаєві відбулися змагання з бігу, влаштовані морськими офіцерами для матросів і солдатів. 52 чоловіки, розподілені на три забіги, долали тоді півтораверстову відстань уздовж дороги. Того ж дня було проведено й фінальний забіг для визначення переможця.

Перший гурток легкої атлетики заснований у Катеринославі (нині Дніпропетровськ) 1905 р. Незабаром такі ж гуртки з'явилися в Одесі, Києві, Харкові й Мелітополі.

Перші відкриті змагання з легкої атлетики було проведено в Харкові у вересні 1912 р. Переможець з бігу на 100 м В. Нікітін показав результат 12 сек., а дистанцію 500 м швидше від усіх пробіг С. Павлов – за 1 хв. 18 сек.

■ ***Найнепереможніший легкоатлет*** – *Сергій Бубка (04.12.63, Луганськ)*

Перші рекорди України з легкої атлетики (1921 р.)

Біг

100 м	12,6	М. Романтовський	Харків
200 м	26,2	Желяшкевич	Київ
400 м	58,0	М. Романтовський	Харків
5000 м	19,18	М. Мільфорт	Харків
110 м з/б	23,3	М. Романтовський	Харків

ЛЕГКА АТЛЕТИКА (на стадіонах)

ЧОЛОВІКИ

Біг

100 м

10,03	Віктор Бризгін	Луганськ	07.06.86 р. Ленінград
10,0	Валерій Борзов	Київ	18.08.69 р. Київ

200 м

20,0	Валерій Борзов	Київ	04.09.72 р. Мюнхен

400 м

45,11	Валентин Кульбацький	Донецьк	01.09.95 р. Фукуока

800 м

1.45,08	Леонід Масунов	Одеса	22.06.84 р. Київ

1500 м

3.34,27	Андрій Булковський	Львів	03.06.96 р. Сан-Дені

5000 м

13.21,2	Анатолій Крохмалюк	Вінниця	19.07.83 р. Ленінград

10000 м

27.57,8	Павло Андреєв	Львів	10.07.73 р. Москва

Марафонський біг (42 км 195 м)

2:10,05	Ігор Браславський	Одеса	06.09.87 р. Б.Церква

Біг з бар'єрами

110 м

13,3	Степан Кузів	Львів	19.09.80 р. Бердянськ

400 м

48,06	Олег Твердохліб	Дніпропетровськ	10.08.94 р. Гельсінкі

Біг 3000 м з перешкодами

8.21,75	Андрій Попеляєв	Харків	19.07.84 р. Москва

Естафетний біг

4х100 м

38,53	Костянтин Рурак, Сергій Осович, Олег Крамаренко, Владислав Дологодин	02.06.96 р. Мадрид

4х400м

3,05,16	С. Мельников	Донецьк	09.09.83 р. Москва
	А. Мельников	Одеса	
	П. Рощин	Одеса	
	В. Бойчук	Дніпропетровськ	

Стрибки

у висоту

2,40 м	Рудольф Поварніцин	Київ	11.08.85 р. Донецьк

у довжину

8,35 м	Сергій Лаєвський	Дніпропетровськ	16.07.88 р. Дніпропетровськ

з жердиною

6,14 м	Сергій Бубка	Донецьк	31.08.94 р. Сестрієре

потрійний

17,90 м	Володимир Іноземцев	Луганськ	20.06.90 р. Братислава

Метання

диска

68,88 м	Володимир Зінченко	Запоріжжя	16.07.88 р. Дніпропетровськ

молота

86,74 м	Юрій Сєдих	Київ	30.08.86 р. Штутгарт

списа

83,92 м	Андрій Мазниченко	Київ	24.02.91 р. Адлер

Штовхання ядра

21,64 м	Юрій Білоног	Одеса	26.04.2000 р. Конча-Заспа

Спортивна ходьба

10 км

(шосе)

39,05	Анатолій Горшков	Київ	03.05.87 р. Нью-Йорк

(стадіон)

39.19,02	Анатолій Соломін	Київ	23.05.81 р. Рим

20 км

(шосе)

1:19.43	Анатолій Соломін	Київ	24.09.83 р. Берген

(стадіон)

1:21.47	Микола Винниченко	Харків	06.09.80 р. Донецьк

50 км

(стадіон)

3:46.11	Микола Удовенко	Київ	03.10.80 р. Ужгород

(шосе)

3:37.36	Борис Яковлєв	Київ	23.05.80 р. Москва

Десятиборство

8709 очок	Олександр Апайчев	Київська обл.	03.06.84 р.

(10,96; 7,57; 16,00; 1,97; 48,72; 13,93; 48,00; 4,90; 72,24; 4.26,51)

ЖІНКИ

Біг

100 м

10,85	Жанна Пінтусевич	Київ	1997 р. Афіни

200 м

22,32	Жанна Пінтусевич	Київ	1997 р. Афіни

Перша Всеукраїнська олімпіада з легкої атлетики відбулася 10—18 серпня 1921 р. в Харкові. На Олімпіаді було понад сто учасників з Києва, Житомира, Чернігова, Катеринослава, Харкова і Таганрога. Виступали лише чоловіки Ця Олімпіада, незважаючи на всі недоліки, по суті, започаткувала легкоатлетичний спорт в Україні, дала поштовх до систематичних змагань, відкрила літопис рекордів України з легкої атлетики.

Наймасовіший забіг. Традиційний київський "Пробіг під каштанами" на дистанцію 5 000 м у травні 2000 р. зібрав 1 174 учасники. Перемогли: серед чоловіків — киянин Микола Новицький (14,37), серед жінок — киянка Наталія Беркут (16,10).

Найбільшу кількість світових рекордів з легкої атлетики встановив славетний стрибун з жердиною Сергій Бубка — 35. Найвище його досягнення на стадіонах — 6,14 (1994 р.) та в залах — 6,15 (1993) досі ніким не перевершені.

Перші олімпійські чемпіони з легкої атлетики. На XVII Олімпійських іграх у Римі 1960 р. одразу чотири українських спортсмени стали "золотими". У ходьбі на 20 км переміг В. Голубничий (1:34.07,2), у бігу на 800 м — Л. Шевцова-Лисенко (2.04,3, олімпійський рекорд), у стрибках в довжину — В. Крєпкіна (6,37, олімпійський рекорд), у метанні списа серед чоловіків — В. Цибуленко (84,64).

СПОРТИВНА ХОДЬБА

Найтитулованіший спортсмен. Володимир Голубничий (нар. 1936 р.) у 1955 р. став чемпіоном світу, відтак чемпіоном Олімпійських ігор (1960,1968 рр.), срібним призером Олімпійських ігор (1972 р.) та бронзовим призером Олімпійських ігор (1964 р.).

МАРАФОНСЬКИЙ БІГ

Найневтомніший марафонець. Рекорд найбільшої кіль-

кості подоланих марафонських дистанцій підряд, ймовірно, належить Анатолію Савченку з Одеси. Своє 55-річчя у 1992 р. він відзначив доволі своєрідно: 55-ий день підряд пробіг марафонську дистанцію при офіційному суддівстві.

Найстаріший марафонець. У 1989 р. львів'янин Костянтин Савельєв подолав марафонську дистанцію за 4 год. 21 хв. майже без напруги. Вік спортсмена був понад 76 років.

Марафон під землею. Донецький клуб аматорів бігу організував у 1992 р. незвичайний марафон: у підземній виробці завглибшки 814 м загальною протяжністю 1300 м був вибраний варіант траси довжиною 1000 м, тобто 42 повороти плюс 195 м до фінішу. Першим у цьому забігу був гірник Сергій Граур з часом 3.37,15. Майже усі решта учасники показали результат на годину нижчий.

Марафонець-інвалід. На міжнародному марафоні в Москві влітку 1991 р. харків'янин Володимир Мінаш подолав дистанцію за 7 год. 14 хв. 14 сек., тобто утричі довше, ніж лідер. Але гідним п'єдесталу був він, адже за 14 років до того Мінаш залишився без ноги. Проте і в такій трагічній ситуації не занепав духом і занять спортом не покинув. Асоціація любителів бігу, інші громадські організації посприяли йому в участі

Легка атлетика. *Біг на 100 м. Жанна Пінтусевич, Київ.*

	400 м		
48,27	Ольга Владикіна	Луганськ	06.10.85 р. Канберра
	800 м		
1.53,43	Надія Олізаренко	Одеса	27.07.80 р. Москва
	1 500 м		
3.56,63	Надія Ралдугіна	Сімферополь	18.08.84 р. Прага
	3 000 м		
8.26,53	Тетяна Самойленко	Запоріжжя	25.09.88 р. Сеул
	5 000 м		
5.19,0	Анна Домарадська	Київ	03.09.83 р. Київ
	10 000 м		
31.09,40	Ольга Жупієва	Харків	04.09.87 р. Рим
	Біг з бар'єрами		
	100 м		
12,39	Наталія Григор'єва	Харків	11.07.91 р. Київ
	400 м		
54,34	Тетяна Зубова	Київ	02.08.95 р. Ленінград
	2 000 м		
6.21,16	Людмила Пушкіна	Херсон	24.06.92 р. Москва
	Біг з перешкодами		
	3 000 м		
9:54.10	Анжела Аверкова	АР Крим	03.08.2000 р.
	Марафонський біг		
2:25.25	Л.Клочко	Запоріжжя	06.09.87 р. Б. Церква
	Естафетний біг		
	4x100 м		
42,97	Л.Христосенко, І.Кот, І.Слюсар, П.Герман		16.09.86 р. Ташкент
	4x400 м		
3.21,94	Н. Олізаренко, Л. Джигалова, О. Владикіна, М. Пінігіна		17.07.79р. Мюнхен
	Спортивна ходьба		
	5 000 м (шосе)		
21.04	Тетяна Рогозіна	Кременчук	11.05.96р. Айзенхюттенштадт
	(стадіон)		
21.25,29	Валентина Савчук	Луцьк	30.08.96 р. Київ
	10 000 м (шосе)		
42.51	Тетяна Рогозіна	Кременчук	11.05.96 р. Айзенхюттенштадт
	(стадіон)		
43.58,94	Тетяна Рогозіна	Дніпропетровськ	02.04.92 р. Київ
	20 000 м		
1:36.26	Валентина Савчук	Луцьк	26.10.96 р.
	Стрибки у висоту		
2,05 м	Інга Бабакова	Миколаїв	15.09.95 р. Токіо

з жердиною			
4,56	Анжела Балахонова	Київ	11.08.96 р. Сопот
у довжину			
7,24	Лариса Бережна	Бровари	05.06.91 р. Гранада
потрійний			
15,50	Інеса Кравець	Київ	10.08.95 р. Гетеборг
Метання			
диска			
70,80 м	Лариса Михальченко	Харків	18.06.88 р. Харків
списа			
67,88 м	Н. Черниченко	Харків	26.05.90 р. Сочі
молота			
66,73 м	Ірина Сєкачова	Київська обл.	15.05.2000 р. Київ
Штовхання ядра			
21,69 м	Віта Павлиш		20.07.98 р. Будапешт
Семиборство			
6648	Наталія Грачова	Нікополь	02.06.82 р. Київ
(13,80; 1,80; 16,18; 23,86; 6,65; 39,42; 2.06,59)			

ЛЕГКА АТЛЕТИКА (закриті приміщення)

ЧОЛОВІКИ			
Біг (час електр.)			
60 м			
6,56	Олександр Шличков	Київ	14.01.94 р. Гомель
200 м			
20,62	Микола Разгонов	Донецьк	06.03.88 р. Будапешт
400 м			
46,73	Валентин Кульбацький	Донецьк	12.02.96 р. Токіо
800 м			
1.47,52	Леонід Масунов	Одеса	02.03.85 р. Пірей
1 500 м			
3.41,27	Андрій Булковський	Львів	02.02.96 р. Штутгарт
3 000 м			
7.54,91	Віталій Тищенко	Київ	19.02.84 р. Москва
Біг з бар'єрами (60 м)			
7,53	Володимир Білоконь	Кіровоград	12.02.94 р. Київ
Біг з перешкодами			
2 000 м			
5.41,4	Микола Новицький	Київ	04.02.96 р. Львів
3000 м			
8.17,46	Олександр Загоруйко	Вінниця	20.02.82 р. Москва
Стрибки			
у висоту			
2,38 м	Геннадій Авдеєнко	Одеса	07.03.87 р. Індіанополіс
у довжину			
8,32 м	Володимир Очкань	Полтава	10.01.88 р. Вільнюс

на цих змаганнях. Біг він з донькою, яка йому допомагала.

Шестидобовий біг (144 год). Найкращим спортсменом у цьому виді є Анатолій Федорченко з Полтави, який встановив у жовтні 1993 р. в Одесі рекорд України з результатом 871 км 480 м.

Добовий біг (24 год). Найкращим спортсменом у цьому виді є супермарафонець киянин Валерій Христенок. Його результати: на шосе — 260,180 км (1991 р.), на стадіоні — 255,269 км (1991 р.), в залі — 233,974 км.

П'ЯТИБОРСТВО

Перший олімпійський чемпіон. Серед українських спортсменів ним був Іван Дерюгін (нар. 1928 р.), який виступав за Збройні Сили. У складі збірної СРСР 1956 р. на XVI Олімпійських іграх у Мельбурні він виборов перше місце у командному заліку (разом із І. Новиковим та О. Тарасовим) — 13 645,5 очка.

Перші чемпіони світу. Серед українських п'ятиборців світову першість у командному заліку виборов у 1961 р. Іван Дерюгін, а в особистому — у 1973 р. Павло Лєдньов.

Найтитулованіший. Найбільшу кількість нагород на різноманітних змаганнях виборов Павло Лєдньов (нар. 1943 р.). Уперше взявши участь в Олімпійських іграх 1968 р., він одразу ж увійшов до числа найсильніших п'ятиборців

■ *Стрибки з жердиною, 4,45 м. А. Балахонова, Київ.*

світу. В особистих змаганнях посів третє місце, у складі команди – друге. Олімпійський чемпіон 1972, 1976 та 1980 рр., чемпіон світу 1973–1975 та 1978 рр.

Рекорд спортивного довголіття. Своєрідним унікумом у нашому п'ятиборстві є Геннадій Фроленко. На змагальній арені він з'явився у 33-річному віці (доти виступав у складі збірної СРСР з лижних гонок), чемпіоном у команді став у 39, чемпіоном України – у 42 роки. А в 1990 р., коли йому виповнилось 60, він заволодів Кубком Європи для "олд бойз" у змаганнях, організованих Європейською федерацією п'ятиборців-ветеранів.

ДЕСЯТИБОРСТВО

В одесита Миколи Авілова було лише одне "золото" на Олімпіаді-72 у Мюнхені, але воно унікальне – ні до, ні після нього українські атлети не перемагали в цьому дуже важкому виді спорту. Втім, він переміг не тільки з олімпійським, а й зі світовим рекордом, який довго ще ніхто не міг підкорити. Його результати: біг – 11,0; стрибки у довжину – 7,68; штовхання ядра – 14,36; стрибки у висоту – 2,12; біг 400 м – 48,50; біг 110 м з бар'єрами – 14,31; метання диска – 46,98; стрибки з жердиною – 4,55; метання списа – 61,66; біг 1500 м – 4.22,8. Він набрав 8454 балів.

ГІМНАСТИКА

Найтитулованіший гімнаст у світі. Найбільша кількість індивідуальних титулів, завойованих у чемпіонатах світу, в тому числі на Олімпіадах, – 10. Їхній володар – український гімнаст Борис Шахлін (нар. 1932 р.). Виступав у 1954–1964 рр. Він також є володарем трьох командних нагород.

Найтитулованіша гімнастка у світі – теж наша співвітчизниця Лариса Латиніна (нар. 1934 р.). Їй належить рекорд за кількістю титулів, завойованих на чемпіона-

з жердиною			
6,15 м	Сергій Бубка	Донецьк	21.02.93 р. Донецьк
потрійний			
17,53	Володимир Іноземцев	Луганськ	19.02.91 р. Стокгольм
Штовхання ядра			
21,32	Олександр Багач	Бровари	13.02.93 р. Київ
Семиборство			
6144	Олександр Невський	Київ	20.02.82 р. Гомель
(7,02; 7,57; 15,02; 2,05; 8,08; 4,70; 2.38,11)			
Спортивна ходьба (5 км)			
18.52,03	Анатолій Козлов	Суми	07.02.92 р. Москва
ЖІНКИ			
Біг			
60 м			
7,07	Жанна Тарнопольська	Київ	09.02.93 р. Мадрид
200 м			
23,01	Ірина Слюсар	Дніпропетровськ	12.02.86 р. Турин
400 м			
50,81	Ольга Бризгіна	Луганськ	14.02.87 р. Москва
800 м			
1.57,23	Інна Євсеєва	Житомир	01.02.92 р. Москва
1 500 м			
4.07,48	Тетяна Самойленко	Запоріжжя	06.02.83 р. Москва
3 000 м			
8.44,86	Тетяна Самойленко	Запоріжжя	08.02.86 р. Москва
Біг з бар'єрами (60 м)			
7,85	Наталія Григор'єва	Харків	04.02.90 р. Челябінськ
Біг з перешкодами (2 000 м)			
6.14,25	Ольга Стефанишина	Тернопіль	02.02.92 р. Москва
Стрибки			
у висоту			
2,00 м	Людмила Авдеєнко	Одеса	13.02.88 р. Волгоград
у довжину			
7,20 м	Лариса Бережна	Київська обл.	05.02.89 р. Гомель
з жердиною			
4,47 м	Анжела Балахонова	Київ	04.02.2000 р. Будапешт
потрійний			
14,67	Інеса Кравець	Київ	27.01.95 р. Москва
Штовхання ядра			
21.05	Нуну Абашидзе	Одеса	05.02.84 р. Москва
П'ятиборство			
4578	Тетяна Шпак	Донецьк	16.02.85 р. Москва
(8,81; 1,74; 14,61; 6,42; 2.13.82)			
Спортивна ходьба (3 км)			
12.14,28	Наталія Сербієнко	Донецьк	13.02.90 р. Челябінськ

ВАЖКА АТЛЕТИКА

Категорія 54 кг

ривок	113,0	В.Біляк	Ужгород
поштовх	138,0	В.Біляк	Ужгород
сума	250,0	В.Біляк	Ужгород

Категорія 59 кг

ривок	122,5	А.Насібулін	Харків
поштовх	160,0	А.Насібулін	Харків
сума	282,5	А.Насібулін	Харків

Категорія 64 кг

ривок	130,0	А.Насібулін	Харків
поштовх	165,0	А.Насібулін	Харків
сума	295,0	А.Насібулін	Харків

Категорія 70 кг

ривок	150,0	С.Амелькін	Бердянськ
поштовх	185,0	С.Амелькін	Бердянськ
сума	335,0	С.Амелькін	Бердянськ

Категорія 76 кг

ривок	170,0	Р.Савченко	Одеса
поштовх	200,0	Р.Савченко	Одеса
сума	370,0	Р.Савченко	Одеса

Категорія 83 кг

ривок	175,0	О.Блищик	Кривий Ріг
поштовх	215,0	О.Блищик	Кривий Ріг
сума	390,0	О.Блищик	Кривий Ріг

Категорія 91 кг

ривок	177,0	О.Чумак	Луганськ
поштовх	215,0	О.Чумак	Луганськ
сума	370,0	О.Чумак	Луганськ

Категорія 99 кг

ривок	180,0	В.Грабар	Луцьк
поштовх	217,0	С.Рибальченко	Луганськ
сума	395,0	С.Рибальченко	Луганськ

Категорія 108 кг

ривок	200,0	Т.Таймазов	Київ
поштовх	235,0	Т.Таймазов	Київ
сума	435,0	Т.Таймазов	Київ

Категорія понад 108 кг

ривок	197,5	О.Левандовський	Львів
поштовх	232,5	В.Чмельов	Київська обл.– Донецьк
сума	422,5	О.Левандовський	Львів

ГИРЬОВИЙ СПОРТ (за станом на 6.02.2001 р.)

Категорія 60 кг

поштовх	91	С. Карпенко	Херсонська обл.	2000 р.
ривок	61	І.Маюк	Тернопільська обл.	1995 р.
сума	137	С.Карпенко	Херсонська обл.	2000 р.

Категорія 65 кг

поштовх	106	Р.Михальчук	Харків	1998 р.
ривок	79	Р.Михальчук	Луганськ	1994 р.
сума	177	Р.Михальчук	Харків	1998 р.

Категорія 70 кг

поштовх	105	В.Литовченко	Харків	1998 р.
ривок	90	О.Хоменко	Херсон	1990 р.
сума	170	Р.Михальчук	Луганськ	1997 р.

Категорія 75 кг

поштовх	115	Ю.Петренко	Черкаси	1998 р.
ривок	110	Ю.Петренко	Черкаси	1998 р.
сума	220	Ю.Петренко	Черкаси	1998 р.

Категорія 80 кг

поштовх	149	Ф.Усенко	Сумська обл.	1989 р.
ривок	100	Ю.Петренко	Черкаси	1992 р.
сума	219	Ю.Петренко	Черкаси	1989 р.

Категорія 90 кг

поштовх	133	В.Швидкий	Запорізька обл.	1992 р.
ривок	96,3	З.Кульчицький	Тернопіль	1994 р.
сума	221	В.Швидкий	Запорізька обл.	1992 р.

Категорія понад 90 кг

поштовх	139	В.Швидкий	Запорізька обл.	1990 р.
ривок	95	С.Сахно	Донецьк	1993 р.
сума	229	В.Швидкий	Запорізька обл.	1990 р.

■ ***Найтитулованіший важкоатлет*** – *Леонід Жаботинський.*

тах світу, в тому числі й на олімпійських іграх. З 1956 по 1964 рр. вона виборола 12 індивідуальних нагород і 5 командних.

Перший олімпійський чемпіон серед українських гімнастів — Віктор Чукарін (нар. 1921 р.). На XV Олімпіаді в Гельсінкі 1952 р. він виборов звання абсолютного чемпіона: багатоборство — 1-е місце (115,7), вправи на коні — 1-е місце (19,5), опорний стрибок — 1-е місце (19,2), вправи на брусах — 2-е місце (19,6), вправи на кільцях — 2-е місце (19,55), вправи на перекладині — 5-е місце (19,4).

Перші олімпійські чемпіонки серед українських гімнасток. На XV Олімпіаді в Гельсінкі звання абсолютної чемпіонки виборола Марія Гороховська (нар. 1921 р.). Вона показала стабільні результати на всіх без винятку снарядах: багатоборство — 1-е місце (76,78), вільні вправи — 2-е місце (19,2), вправи на колоді — 2-е місце (19,13), вправи на брусах — 2-е місце (19,26), опорний стрибок — 2-е місце (19,19). Разом вона виборола 2 золотих (одна за перше місце в командних змаганнях) і 5 срібних нагород. І це у 31 рік! Тоді ж звання олімпійської чемпіонки у вправах на колоді виборола Ніна Бочарова (нар. 1924 р.).

Усі найвищі титули протягом одного року. Такий незвичайний рекорд встановила в 1996 р. Лілія Подкопаєва, яка стала абсолютною чемпіонкою світу та Європи й абсолютною чемпіонкою XXVI Олімпійських ігор в Атланті у багатоборстві.

ПЛАВАННЯ

ЧОЛОВІКИ

Вільний стиль				
50 м	22,57	Володимир Ткаченко	Київ	1990 р.
100 м	49,65	Павло Хникін	Вінниця	1996 р.
200 м	1.51,09	Сергій Красюк	Київ	1984 р.
400 м	3.50,89	Євген Логвинов		1991 р.
800 м	8.00,96	Едуард Петров	Запоріжжя	1986 р.
1500 м	15.05,54	Святослав Семенов	Київ	1982 р.
Брас				
100 м	1.01,66	Олександр Джабурія	Одеса	1996 р.
200 м	2.15,54	Валерій Лозик	Шахтарськ	1988 р.
Батерфляй				
50 м	24,45	Павло Хникін	Вінниця	2000 р.
100 м	0.52,96	Денис Силантьєв	Запоріжжя	1997 р.
200 м	1.58,04	Денис Силантьєв	Запоріжжя	2000 р.
На спині				
100 м	55,67	Володимир Ніколайчук	Запоріжжя	1997 р.
200 м	2.01,44	Володимир Ніколайчук	Запоріжжя	1997 р.
Комбіноване плавання				
200 м	2.01,67	Вадим Ярощук	Дніпропетровськ	1987 р.
400 м	4.18,87	Вадим Ярощук	Дніпропетровськ	1987 р.
Естафета 4х100 м (вільний стиль)				
3.20,86		П.Хникін, О.Бориславський, Ю.Власов, В.Ткаченко		1990 р.
Естафета 4х200 м (вільний стиль)				
7.28,17		С.Фесенко, А.Гончаренко, І.Снітко, Р.Сванідзе		1990 р.
Естафета 4х100 м (комбіноване плавання)				
3.40,91		В.Ніколайчук, О.Лисогор, А.Сердинов, П.Хникін		2000 р.

ВАЖКА АТЛЕТИКА

Перший гурток. Київський лікар Гарнич-Гарницький 1895 р. заснував Київський атлетичний гурток, де тренувалися з гантелями і штангою, що важила 6 пудів. У 1889 р. було затверджено статут Київської атлетичної спілки. Вона виховала рекордсменів та переможців країни і світу — Костянтина Павленка, Федора Гриненка, Степана Тонкопея та ін.

Перший рекордсмен світу серед українців. Початок встановленню світових рекордів українськими штангістами покладено на першості Південно-Західного краю з важкої атлетики в Києві у лютому 1914 р. Костянтин Павленко (1892—1968 рр.) в ривку лівою рукою зафіксував вагу 173 фунти (70,8 кг). Згідно з тодішніми правилами реєстрації рекордів світу, які було затверджено на Всесвітньому конгресі важкоатлетів у Берліні 1913 р., результат киянина перевищував світовий рекорд ще й для атлетів до 82,5 кг. Отже, один виступ на змаганнях у Києві приніс Костянтинові одразу два світових рекорди.

Перший олімпійський чемпіон. На XVI Олімпійських іграх в Мельбурні 1956 р. український важкоатлет І. Рибак посів перше місце у легкій вазі: 380, олімпійський рекорд (110 + 120, світовий та олімпійський рекорди + 150, олімпійський рекорд).

Найтитулованіший важкоатлет. Леонід Жаботинський (нар. 28 січня 1938 р., с.Успенка (нині смт. Краснопілля) Сумської обл.) був чемпіоном Олімпійських ігор (1964, 1968 рр.), чемпіоном світу

ЖІНКИ

Вільний стиль

50 м	25,54	Ольга Мукомол	Запоріжжя	2000 р.
100 м	56,10	Світлана Копчикова	Полтава	1984 р.
200 м	2.00,47	Світлана Копчикова	Полтава	1992 р.
400 м	4.09,41	Яна Клочкова	Харків	2000 р.
800 м	8.49,33	Яна Клочкова	Харків	2000 р.
Брас				
100 м	1.09,03	Світлана Бондаренко	Запоріжжя	1996 р.
200 м	2.28,54	Юлія Богачова	Одеса	1988 р.
Батерфляй				
100 м	1.01,17	Світлана Копчикова	Київ	1984 р.
200 м	2.11,76	Олена Осадчук	Дебальцеве	1984 р.
На спині				
100 м	1.02,25	Наталка Шибаєва	Харків	1986 р.
200 м	2.14,61	Наталка Шибаєва	Харків	1987 р.
Комплексне плавання				
200 м	2.10,68	Яна Клочкова	Харків	2000 р.
400 м	4.33,59	Яна Клочкова	Харків	2000 р.
Естафета 4х100 м (вільний стиль)				
3.49,49		Н.Бешевлі, В.Трегуб, О.Лапунова, О.Мукомол		2000 р.
Естафета 4х200 м (вільний стиль)				
8.30,25		О.Степаненко, О.Дубинець, О.Заславська, С.Копчикова		1985 р.
Естафета 4х100 м (комбіноване плавання)				
4.13,47		Н.Шибаєва, С.Бондаренко, Є.Конопенко, І.Гапон		1991 р.

(1965–1966 рр.), чемпіоном Європи (1966–1968 рр.) у важкій ваговій категорії. Встановив 17 світових рекордів.

ВОЛЕЙБОЛ

Найтитулованіший спортсмен. Один із кращих зв'язуючих в історії волейболу Юрій Поярков (нар. 1937 р.) за кількістю нагород, одержаних на міжнародних змаганнях, олімпіадах, чемпіонатах світу та Європи, не має рівних. Він був олімпійським чемпіоном (1964, 1968 рр.), бронзовим призером Олімпійських ігор (1972 р.), першості світу (1966 р.) та першості Європи (1963 р.).

Перші олімпійські чемпіони серед українських волейболістів. На XVIII Олімпійських іграх у Токіо 1964 р. три українських спортсмени у складі збірної СРСР вибороли золоті медалі – Ю. Венгеровський, Ю. Поярков і Е. Сибіряков.

БАСКЕТБОЛ

Наймолодший олімпійський призер. На Олімпійських іграх у Монреалі в 1976 р. отримав бронзову медаль 18-річний Володимир Ткаченко, який виступав у складі збірної СРСР з баскетболу.

Найстарший олімпійський призер. 30-річна Раїса Курвякова, яка виступала за збірну СРСР з баскетболу на Олімпійських іграх в Монреалі 1976 р., стала не тільки призером, а й чемпіоном, – вона була нагороджена золотою медаллю.

Найвищий баскетболіст. На це звання може претендувати С. Коваленко (нар. 1947 р.) – один з найвищих центрових нашого баскетболу. Його зріст – 2 м 15 см. З 1969 р. виступав за команду "Будівельник" (Київ). Чемпіон Європи 1969 р., чемпіон Олімпійських ігор 1972 р.

У 1992 р. за "Інтерсервіс" (Дніпропетровськ) грав Г. Герасименко, зріст якого 2 м 06 см.

Найвища баскетболістка. У 1997 р. у складі команди "Динамо" (Київ) виступала Олена Вєхова (нар. 1966 р.). Її зріст становив 2 м 02 см.

Найпереконливіша перемога. З рахунком 139:17 завершився у Києві 1992 р. матч чемпіонату України з баскетболу серед жіночих команд вищої ліги між "Динамо" (Київ) та "Веснянкою" (Луганськ).

ПІДВОДНЕ ПЛАВАННЯ

Світовий рекорд в естафеті з підводного плавання з аквалангом за добу в басейні встановили 1992 р. у київському Палаці підводного спорту наші земляки Олег Іваницький, Богдан Лящук, Олексій Смирнов, Станіслав Прядко та Євген Яковлєв. З 15.00 8 вересня до 15.00 9 вересня вони пропливли 152 км 73 м. Через кожні 800 м змінювали один одного і в середньому долали дистанцію за 7–7,5 хв. Перерва між черговими запливами дорівнювала 22–24 хв.

ВІНДГЛЯЙДЕР

Найдовша подорож на дошці під вітрилами. Її здійснив 16 лип-

ня – 20 серпня 1989 р., перетнувши Чорне море з Євпаторії по периметру, спортсмен із Сімферополя Сергій Найдич. У цьому незвичайному переході його супроводжувала яхта "Глорія". За 25 ходових днів було пройдено 1240 морських миль. Спортсмен перебував на віндгляйдері по 12 год, а спав по 4–5 год на добу.

Рекорд швидкості на віндгляйдері. Під час подорожі Чорним морем влітку 1989 р. С. Найдич на переході Одеса–Констанца пройшов 70 миль за 11 год.

ПАРАШУТНИЙ СПОРТ

Найбільша кількість стрибків. Цей рекорд належить абсолютній чемпіонці світу Валентині Закорецькій (Луганськ), яка 28 червня 1997 р. у 50-річному віці здійснила свій 11-тисячний стрибок.

Найменша висота стрибка. Майстер спорту Микола Остряков виконав над київським стадіоном "Динамо", як повідомлялося у 1935 р., стрибок з парашутом з мінімальної висоти 80 м. Дослід мав наукову і практичну основу – пошук виходу з можливих аварійних ситуацій. Парашут приводився в дію з допомогою страхувальної лямки, один кінець якої було закріплено за сидінням пілота, а другий – за трос витяжного кільця.

Найбільш затяжний стрибок. Серед жінок цей рекорд належить О. Фомичовій, яка 26 жовтня 1977 р. стрибнула над Одесою з висоти 14800 м.

Найкращий результат у вправі "4-купольне чергування, робочий час 120 с". 1992 р. у Вінниці команда ВПС-2 у складі Х.Богданова, Д.Горбатюка, Д.Соколова побудувала 8 "ступлених етажерок". Обидва результати оцінювалися за допомогою відеозапису, а стрибки на купольну акробатику оцінювалися за допомогою оптичних труб і зареєстровані ФПС України як вищі досягнення для відкритої мережі рекордів України.

ВІТРИЛЬНИЙ СПОРТ

Перший яхт-клуб в Україні організований у Києві 1869 р. під назвою Київський річковий яхт-клуб.

Найтитулованіший спортсмен. Зіркою першої величини серед лідерів світового яхтингу є киянин Валентин Манкін (нар. 19 серпня 1938 р., Житомирська обл.), один з кращих яхтсменів світу 60–70-х років у класах "Фінн" і "Темпест". Виступав за "Водник" (Київ). На трьох олімпіадах ставав чемпіоном, причому щоразу – в новому класі яхт: Акапулько, Мексика, 1968 р. (клас "Фінн"); Кіль, Німеччина, 1972 р. (клас "Темпест", у човні був разом із земляком і ровесником Віталієм Дирдою); Таллінн, 1980 р. (клас "Зірковий" – разом з рижанином Олександром Музиченком). У Монреалі-76 на "Темпесті" вони із земляком Вадимом Акименком були другими. В. Манкін також є чемпіоном Європи та світу в різних класах яхт.

Перше в історії вітчизняного вітрильного спорту навколосвітнє плавання здійснила яхта "Ікар" у 1987–1988 рр. за маршрутом Миколаїв–Канарські острови–Хобарт–Канарські острови–Миколаїв. Капітаном яхти був В. Немиров, екіпаж складався із 6 чоловік. Водотоннажність яхти становила 25 т, довжина – 16 м, ширина – 4,5 м, осадка – 2,6 м, площа вітрил – 150 кв. м, потужність двигунів – 20 кВт.

Перша вітчизняна яхта, що взяла участь у найбільш представницьких змаганнях – перегонах навколо світу "Вітберд" (за назвою річки, де давньогрецькі аргонавти намагалися знайти золоте руно), – "Фазісі", яка у 1990 р. прийшла до фінішу восьмою. Стартувавши на Пунта-дел-Есте в Уругваї, вона пройшла 6 тис. морських миль (1 миля = 1852 м).

Перше одиночне плавання через Атлантику. Перехід через Атлантичний океан на одномісній яхті "Блюз" здійснив у 1991–1992 рр. Іван Кириченко з Маріуполя. 27 серпня 1991 р. він стартував з Маріуполя, минув Чорне, Середземне моря і з іспанського порту Лас-Пальмас узяв курс на Багамські острови. Відстань до бухти Кароль (а це 3750 морських миль) відважний моряк пройшов за 36 днів. Усього ж "Блюз" подолав понад 7000 миль.

ВІНДСЕРФІНГ

Найдовший перехід на вітрильній дошці. Кримський спортсмен Сергій Найдич у 1984 р. обігнув Азовське море, подолавши 852 км, а через п'ять років у такий же спосіб обігнув Чорне море, подолавши 2 300 км.

ФУТБОЛ

Перші футбольні ігри почали проводитися з 1878 р. в Одесі, на полі Одеського британського атлетичного клубу (ОБАК), в якому була сильна на той час команда.

Перший офіційний футбольний матч в Україні відбувся у Львові 14 липня 1894 р. між командами Львова і Кракова, і гравцями команд були мешканці тільки названих міст. Це був матч за англійськими правилами, на полі стандартних розмірів, у присутності численної публіки.

Матчі (чемпіонати України 1992 – 2000 рр.)

Найупертіший матч. У матчі чемпіонату України у вересні 1992 р. львівські "Карпати", програючи на своєму полі по ходу зустрічі 1 : 3, спромоглися перемогти "Чорноморець" з рахунком 4 : 3.

Найрезультативніший матч. Рахунок 8 : 1 було зафіксовано у грі команд "Таврія" (Сімферополь) та "Металург" (Запоріжжя)

1997 р. А навесні 1997 р. уперше в історії вищої ліги в одній грі було проведено 10 м'ячів. Це сталося у грі "Шахтар" — "Торпедо" — 9 : 1. У серпні 2001 р. також 10 голів було забито у матчі команд "Нива" (Тернопіль) та "Динамо" (Київ) у Тернополі. Гра закінчилася з рахунком 3 : 7.

Найрозгромніший матч. Найнищівнішої поразки "в суху" зазнала в сезоні 1994—1995 рр. команда "Темп" (Шепетівка) у грі з "Таврією" (Сімферополь) — 0 : 6.

Найдовша переможна серія матчів. У чемпіонаті України 1999 р. "Динамо" (Київ) провело 12 ігор поспіль з перемогами. Із 2-го туру 9-го чемпіонату по 13-ий тур 9-го чемпіонату гравці забили 30 і пропустили лише 5 м'ячів у свої ворота. Перервав серію перемог "Шахтар" з рахунком 0 : 0.

Найдовша безпрограшна серія матчів належить команді "Динамо" (Київ) і становить 33 матчі. Серія тривала з 1-го туру 9-го чемпіонату по 3-ій тур 10-го чемпіонату в сезоні 2000—2001 рр. Протягом серії було забито 91 і пропущено 20 м'ячів. Перервала серію команда "Карпати" з рахунком 0 : 2.

Найдовша програшна серія матчів. Луганська "Зоря" в своєму останньому чемпіонаті у вищій лізі (сезон 1995—1996 рр.) в другому колі зазнала дев'ять поразок поспіль. Після такого "холодного душу" команду очікувала домашня гра з тернопільською "Нивою". Втім, опоненти через фінансові негаразди до Луганська не приїхали, й цілком слушно федерація присудила господарям три очка без гри. Трапилося це за два тури до закінчення чемпіонату. Але в тих останніх турах "Зоря" знову зазнала поразки, тому рекордною програшною серією наших чемпіонатів слід вважати серію з 11-ти матчів. Отже, в 23(5)—31(5) турах (за офіційною версією) командою було забито 3 й пропущено 28 м'ячів.

Найдовша безвиграшна серія налічує 33 матчі. Цей "антирекорд" встановлено у сезоні 1999/2000 рр. кіровоградською "Зіркою", яка не спромоглася виграти жодної (!) зустрічі з 30-ти календарних матчів. А її безвиграшна серія "зачепила" ще й три матчі 8-го чемпіонату: "Нива" не з'явилась на календарний матч із "Зорею".

Найдовша серія матчів із забитими голами. Рекордною для наших команд є "забивна" серія матчів одеського "Чорноморця" — гравці забивали м'ячі всім суперникам протягом семи з половиною місяців. Свою серію вони почали у березні, а завершили 27 жовтня 1995 р. у столиці. Того дня київські армійці не тільки не дозволили одеситам забити гол, а й перемогли гостей з рахунком 1 : 0. Загалом у цій серії було забито 57 і пропущено 22 м'ячі.

Найдовша серія нічийних матчів була проведена командою "Верес" у сезоні 1993—1994 років — 6.

Найдовша безгольова серія матчів. Цей "рекорд" теж належить команді "Верес": у сезоні 1995 р. вони грали протягом 8 ігор, тобто 797 хвилин з нульовими результатами.

Футболісти

Найславетніший футболіст, безперечно, Олег Блохін (нар. 1952 р.). Він грав за команду "Динамо" (Київ) з 1969 по 1987 р. За час своєї професійної діяльності був п'ятиразовим володарем Кубка СРСР і семиразовим чемпіоном країни. Провів 432 матчі, де забив 211 м'ячів; у збірній країни провів 112 матчів, де забив 41 м'яч. Володар Кубка кубків і Суперкубка. Тричі визнавався кращим гравцем СРСР.

Найдорожчий футболіст. Найбільший трансфер в історії українського футболу відбувся у 1999 р., коли нападаючий "Динамо" (Київ) Андрій Шевченко перейшов у "Мілан" (Італія). Сума трансферу становила 25 млн. доларів США.

■ ***Найславетніший футболіст** — Олег Блохін.*

Рекорд кількості пенальті без промаху. 11-метровий удар у футболі пробивається навіть тоді, коли після його призначення час гри закінчився. У такій ситуації він нерідко вирішує долю матчу, оскільки відігравατися уже немає часу. Тому кожна команда намагається мати у своїх рядах так званого штатного пенальтиста. І серед них є свої рекордсмени. У 1992 р. повідомлялося, що рекорд пенальті без промаху серед українських футболістів належить капітану одеського "Чорноморця" Володимиру Плоскині, який точно пробив з 11-метрової позначки 23 рази підряд.

Кращий бомбардир одного матчу. 4 голи в одній грі — такий результат показав Юрій Гудименко ("Таврія", Сімферополь) у матчі з командою "Темп" (Шепетівка) у сезоні 1994—1995 рр. Загальний рахунок у грі був 6 : 0. У 1996 р. цей резуль-

тат повторив нападаючий "Динамо" (Київ) Сергій Ребров, який провів 4 м'ячі у ворота команди "Кривбас".

Голи у п'ятьох матчах поспіль. Такого результату досяг у 1992 р. Тимерлан Гусейнов ("Зоря-МАЛС", Луганськ). У чемпіонаті 1994–1995 рр. цей результат повторив Олександр Гайдаш ("Таврія", Сімферополь).

Найактивніший футболіст. Найбільшу кількість матчів у вищій лізі в чемпіонатах України (1992–2000 рр.) зіграв Андрій Опарин. У першому крузі 10-го чемпіонату він досяг рубежу 250 матчів – зіграв 253 гри – і всі в рядах "Таврії". За цей же період, до речі, Любомир Вовчук зіграв 252 гри (103 за "Волинь" і 149 за "Карпати"), а Юрій Маркін – 249 ("Таврія" – 108, "Динамо" – 141).

Найвідданіший футболіст. За історію чемпіонатів у вищій лізі найбільшу кількість матчів за один клуб провів Андрій Опарин ("Таврія") – 253.

Найнепосидючіший футболіст. За історію чемпіонатів у семи клубах відіграв Ігор Плотко (разом 233 гри): "Волинь" (18), "Карпати" (86), "Дніпро" (15), "Торпедо" (23), "Металург" З. (13), "Кривбас" (13),"Металург" М. (65).

Найкращий бомбардир (за окремий рік). Андрій Воробей ("Шахтар") забив протягом року 25 голів: 12 у другому колі 9-го чемпіонату і 13 – в першій половині 10-го.

Найкращий бомбардир вищої ліги за історію чемпіонатів (1992–2000 рр.). Сергій Ребров у 208 іграх забив 103 голи, виступаючи за "Шахтар" та "Динамо".

Найкращий воротар. За всю історію чемпіонатів Олександр Шовковський ("Динамо"), відігравши 154 гри, мав у власному заліку 86 "сухих", тобто відсоток "сухих" ігор становив 55,8.

Наймолодший чемпіон світу з шахів. *На чемпіонаті світу ФІДЕ у Москві 2002 р. переміг 18-річний Руслан Пономарьов із Краматорська.*

Національна збірна України

Перший матч національна збірна України з футболу провела 29 квітня 1992 р. в Ужгороді зі збірною Угорщини. Цей товариський матч закінчився з рахунком 1 : 3. Гол забив Іван Гецко.

Найбільший рахунок було зафіксовано в матчі Україна – Литва, який відбувся у Києві – 5 : 2. У цьому товариському матчі по два голи забили Леоненко і Максимов, один – Скрипник.

МОТОДЕЛЬТАПЛАНЕРИЗМ

Перший переліт через Карпати на мотодельтапланерах здійснила у 1993 р. група членів Асоціації надлегких літальних апаратів Ужгорода. Сім спортсменів стартували в Дрогобичі на Львівщині, чотирьох пілотів вітер змусив приземлитися просто в лісі, а трьом сміливцям вдалося сісти в Ужгороді.

ШАХИ

Найдавніша писемна згадка. У придворній билині-новелі "Ставр Годинович" йдеться про те, що жінка боярина Ставра вирішила долю свого чоловіка, обігравши Володимира Мономаха у шахи.

Перший шаховий турнір – Південно-Російський – проведено у 1920 р. в Одесі. Переможцем у ньому став Б. Верлинський.

Перший Всеукраїнський шаховий турнір-чемпіонат, з якого ведеться відлік особистих першостей України, відбувся у 1924 р. в Києві. У ньому брали участь 11 шахістів, які боролися за 5 грошових призів. Переможцями стали Я. Вільнер (Одеса), Ф. Богатирчук (Київ) та Н. Сорогін (Київ).

Перший Всеукраїнський шаховий турнір-чемпіонат серед жінок відбувся у 1935 р. Перше–друге місця на ньому поділили Б. Вайсберг та Р. Клігерман.

Перша матчева партія по радіо в Україні проходила з 15 по 17 травня 1927 р. Зустрічалися тоді шахісти з Києва і Харкова. За Київ (білі фігури) грали Богатирчук, Грінберг, Поляк, Погребиський і Раузер. Харків (чорні) представляли Олександр Альохін, Григоренко, Ойстрах, Порт і Янушевський. Гравці двох міст зробили 23 ходи і партію віддали на присудження результату.

Перший шахово-шашковий клуб в Україні відкрився 1935 р. у київському Палаці піонерів (зараз приміщення Київської філармонії). Ним керували О. Константинопольський, який займався теоретичною підготовкою школярів, і С. Натов, який завідував оргпитаннями.

АЛЬПІНІЗМ

Перший співвітчизник, який підкорив найвищу вершину світу – гору Еверест – Сергій Бершов. Це відбулося у 1982 р., а в 2000 р. він повторив сходження.

Перше нічне сходження на Еверест здійснили у травні 1982 р. Михайло Гуркевич в парі з Сергієм Бершовим.

Перший український альпініст, який зійшов на другу після Евересту найвищу точку світу Чогорі (К-2) – Геннадій Копейка у складі спільної американо-англо-російської експедиції у 1992 р.

ТУРИЗМ

Перші туристи. "Біографія" українського туризму почалася у 1876 р., коли професор Новоросійського університету в Одесі провів першу екскурсію студентів у Крим.

Перший туристський клуб. Наприкінці XIX ст. в Одесі виник туристський "Кримський гірський клуб", що мав свої філії у Ялті, Севастополі, Катеринославі (Дніпропетровську) та інших містах.

Говерла

Найбагатолюдніше сходження. У 1996 р. на честь П'ятої річниці незалежності України відбулося масове святкове сходження на Говерлу (найвищу гору на території України, висота – 2 061 м). Серед двох тисяч учасників "Говерляни-96" були представники усіх областей й велика група депутатів Верховної Ради. На вершині гори депутати встановили мармурову плиту і зацементували в неї Конституцію України, а довкола – капсули із землею усіх областей України.

Наймолодший підкорювач Говерли. Під час "Говерляни-96" тримісячний Назар Луцак піднявся на вершину гори на спині свого батька-аптекаря з м. Ворохти, що на Івано-Франківщині.

Найстаріший підкорювач Говерли. 2001 р. у сходженні, організованому Асоціацією діячів культури, серед тих, хто зійшов на Говерлу, був 91-річний Володимир Савчак, відомий маляр, родом з Бережан на Тернопільщині, житель Австралії.

Інваліди — підкорювачі Говерли. *Юрій Драб із Закарпаття.*

Найзатятіший підкорювач Говерли. У 1998 р. повідомлялося про тисячне сходження на гору, здійснене досвідченим гірським рятувальником Михайлом Савчуком. Чверть століття мешканець м. Ворохти – гуцул з діда-прадіда, спортсмен очолює Ворохтянський контрольно-рятувальний загін, супроводжує масові сходження на карпатські вершини. Він знає усі стежки в Карпатах і завжди готовий зі своїм загоном вирушити на допомогу туристам, що заблукали у відрогах Чорногорського хребта.

Інваліди — підкорювачі Говерли. У 2000 р. на вершину Карпат піднялися два закарпатських інваліди Олександр Сухан та Юрій Драб – перший частково на інвалідній колясці, другий – частково на спеціально пристосованому автомобілі "Жигулі", звичайно, з допомогою рятівників. 5 серпня о 8.00 вони почали незвичайне сходження, а в 11.15 вже були на вершині. Цим вони хотіли продемонструвати не тільки власні сили і волю до перемоги, а й привернути увагу до проблем інвалідів.

АВТОМОБІЛЬНІ ГОНКИ

Перші автомобільні гонки на території сучасної України відбулися, ймовірно, 1–8 вересня 1925 р. у Львові. У ралі взяли участь 14 автомобілів та 11 мотоциклів, пристосованих самими водіями для швидкісної їзди. Для перегонів було відведено ділянку завдовжки 10 км за межами міста (асфальту ще не було!). Учасники змагань по черзі брали старт, а суддями були хронометристи, які порівнювали час проходження вибраної ділянки. Максимальну швидкість серед автомобілів – 128,7 км/год. – розвинув Хенрик Лієфельд з Варшави на "Аустро-Даймлер". Серед мотоциклістів першість була за львів'янином Рудавським, який розвинув на своїй "Індіані" швидкість 93,5 км/ год.

ВЕЛОСИПЕДНИЙ СПОРТ

Перші олімпійські чемпіони. На XX Олімпійських іграх у Мюнхені 1972 р. золоті медалі вибороли в гонці на тандемах на 2000 м В. Семенець та І. Целовальников (10,52 – останні 200 м).

ВЕЛОТУРИЗМ

Найдовший одиночний велосипедний марафон. У 1988 р. ужгородець Сергій Тристанов проїхав з Ужгорода до Владивостока велосипедом за 103 доби.

Найдовший груповий велосипедний марафон. Кияни Ігор Портний та Юрій Павличенко проїхали за 72 дні 10003 км за маршрутом Ужгород–Владивосток у 1991 р. (мінус 4 дні відпочинку у Києві, днівка на Байкалі, зварка шатуна і доба у поїзді).

Найдовший велосипедний марафон без зупинки. 45-річний Павло Ковтун з Нікополя 9 жовтня 1992 р. стартував у Стрию на Львівщині і 28 год. без зупинки крутив педалі, подолавши відстань у 410 км. Потім після корот-

кої зупинки проїхав ще 8 год., подолавши ще 140 км.

"Найстаріший" велопробіг. Стартувавши 4 червня у Вінниці, завершився 7 серпня 1993 р. в Києві велопробіг ветеранів через 15 областей України завдовжки 4500 км, тобто в середньому по 153 км долали спортсмени щоденно. Найстаршому з них — одеситу, майору у відставці Василю Усенку — було 63, а "наймолодшому" — гірському майстру Миколі Чорному з Артемівська на Луганщині — 56 років.

БОКС

Найтитулованіші спортсмени. Володимир Кличко (Київська обл.) виборов "золото" на Олімпіаді-92 в Барселоні, срібло на Чемпіонаті Європи-96 у ваговій категорії понад 91 кг.

Протягом 1992—2000 рр. Ростислав Заулічний (Львів) виборов срібну медаль на Олімпійських іграх у 1992 р. в Барселоні, бронзові медалі на чемпіонатах світу та Європи в 1993 р., а також "золото" на "Кубку світу-94" у ваговій категорії до 81 кг.

Володимир Сидоренко (Енергодар) виборов бронзу на Олімпіаді-2000 та золоті медалі на чемпіонатах Європи у 1998 та 2000 р. у ваговій категорії до 51 кг.

Найрезультативніша Олімпіада для боксерів. На Олімпійських іграх у 2000 р. в Сіднеї українські боксери вибороли п'ять медалей: Андрій Котельник (Львів) — "срібло" у вазі до 60 кг, Сергій Доценко (Сімферополь) — "срібло" у вазі до 67 кг, Володимир Сидоренко (Енергодар) — "бронзу" у вазі до 51 кг, Сергій Данильченко (Харків) — "бронзу" у вазі до 54 кг та Андрій Федчук (Коломия) — "бронзу" у вазі до 81 кг.

БІАТЛОН

Найтитулованіший біатлоніст. У цьому виді спорту попереду Олена Зубрилова, яка виборола три золоті медалі на Чемпіонаті світу-99 (індивідуальна гонка, гонка переслідування і групова).

РОСІЙСЬКІ ШАШКИ

Подружжя — чемпіони світу. Кияни Ігор і Юлія Макаренкови стали чемпіонами світу у цьому виді спорту в 1994 р. у Якутську.

СТРІЛЬБА ПО ТАРІЛКАХ

Найславетніший спортсмен у цьому виді спорту — Юрій Нікандров, який 4 рази був чемпіоном світу, 6 разів чемпіоном Європи та 10 разів чемпіоном СРСР.

БОРОТЬБА

Першим олімпійським чемпіоном серед українських спортсменів був Я. Пункін, який виборов золоту медаль у класичному стилі на XV Олімпійських іграх у Гельсінкі 1952 р.

Брати-близнюки — олімпійські чемпіони. Борець вільного стилю Анатолій Бєлоглазов на Олімпіаді-80 у Москві в 6-ти поєдинках виборов 6 перемог. А наступного дня "золотий" успіх брата повторив Сергій Бєлоглазов.

ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ

Олімпійські "довгожителі"
(учасники найбільшої кількості Олімпійських ігор)

Володимир Голубничий (нар. 1936 р.)	спортивна ходьба, 20 км	5	1960 (1) 1:34.07,2 1964 (3) 1:31.59,4 1968 (1) 1:33.58,4 1972 (2) 1:26.55,2 1976 (7) 1:29.24,6
Олексій Баркалов (нар. 1946 р.)	водне поло	4	1968 (2) 1972 (1) 1976 (8) 1980 (1)
Павло Лєдньов (нар. 1943 р.)	сучасне п'ятиборство	4	1968 (2) – командний залік, (3) – особистий 1972 (1) – командний залік, (3) – особистий 1976 (2) – командний залік 1980 (2) – командний залік

Найбільша кількість Олімпіад, на яких спортсмен виграв медалі

Володимир Голубничий	спортивна ходьба, 20 км	4	1960, 1964, 1968, 1972 рр.
Павло Лєдньов	водне поло	4	1968, 1972, 1968, 1980 рр.
Валентин Манкін	вітрильний спорт	4	1968, 1972, 1976, 1980 рр.
Поліна Астахова	спортивна гімнастика	3	1956, 1960, 1964 рр.
Лариса Латиніна	спортивна гімнастика	3	1956, 1960, 1964 рр.
Володимир Морозов	веслування (гребля на байдарках)	3	1968, 1972, 1976 рр.

Перші Олімпійські ігри, де виступали українські спортсмени. У комплексних міжнародних спортивних змаганнях, що проводяться з 1896 р. раз на чотири роки у різних країнах, українські спортсмени вперше взяли участь у 1952 р., на XV Олімпійських іграх в Гельсінкі у складі збірної команди СРСР. 10 золотих, з яких 6 особистих, 9 срібних та 1 бронзова медалі засвідчили перед світом високий рівень розвитку спорту в республіці.

Найчисленніша команда українських спортсменів взяла участь у XXVII Олімпійських іграх в Сіднеї у 2000 р. До неї увійшли 239 учасників.

Найменша кількість спортсменів з України – 25 – взяла участь у XV Олімпійських іграх у Гельсінкі в 1952 р.

Найрепрезентативнішою була команда українців на XXVII Олімпійських іграх у Сіднеї в 2000 р. – наші спортсмени виступали у 27 видах спорту з 39. Із 300 номерів Олімпійської програми наші спортсмени брали участь у 184.

Найрезультативніша Олімпіада. На XXII Олімпіаді в Москві 1980 р. наші співвітчизники вибороли 78 медалей (41 золоту, 19 срібних, 18 бронзових). Дещо менше нагород потрапило до української "скарбнички" на XXI Олімпіаді в Монреалі 1976 р. – 69 (27, 21 та 20 відповідно).

Найбільша кількість золотих медалей потрапила до "скарбнички" українських спортсменів на XXII Олімпіаді в Москві у 1980 р. – 41, з них особистих – 13.

Найменшу кількість золотих медалей українські спортсмени вибороли на XXIV Олімпіаді в Сіднеї 2000 р. – лише три.

ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ (ЗИМОВІ)

Перші зимові Олімпійські ігри, де виступали українські спортсмени. Це було на XII "білій" Олімпіаді в Інсбруку 1976 р.

Найменша і найбільша кількість українських учасників. На XII Олімпіаді в Інсбруку 1976 р. брали участь лише два наших спортсмени. Але найбільшою нашою командою стала та, що брала участь в Олімпійських іграх у Нагано 1988 р. – 56 спортсменів.

Найрезультативніша "біла" Олімпіада для українських спортсменів. На XVII іграх в Ліллехаммері в 1994 р. наші спортсмени вибороли 2 медалі: золоту і бронзову.

ОЛІМПІЙЦІ

Учасники

Наймолодші учасники Олімпійських ігор. На XVII зимовій Олімпіаді в Ліллехаммері 1994 р. у змаганнях з фігурного катання взяла участь 13-річна Олена Бі-

Найславетніші олімпійці

Лариса Латиніна, спортивна гімнастика.

Борис Шахлін, спортивна гімнастика.

Латиніна Лариса, нар. у 1934 р., заслужений майстер спорту, Київ, "Буревісник".
XVI Олімпійські ігри. Багатоборство — 1-е місце (77,933), вільні вправи — 1-е місце (18,733), опорний стрибок — 1-е місце (18,833), вправи на брусах — 2-е місце (18,833), командні вправи з предметами — 3-є місце, вправи на колоді — 4-е місце (18,533). Входила в команду гімнасток СРСР, яка виграла олімпійську першість.
XVII Олімпійські ігри. Багатоборство — 1-е місце (77,031), вільні вправи — 1-е місце (19,583), опорний стрибок — 3-є місце (19,016), вправи на колоді — 2-е місце (19,233), вправи на брусах — 2-е місце (19,416). Входила в команду гімнасток СРСР, що виграла олімпійську першість.
XVIII Олімпійські ігри. Багатоборство — 2-е місце (76,998), вільні вправи — 1-е місце (19,599), опорний стрибок — 2-е місце (19,283), вправи на брусах — 3-є місце (19,199), вправи на колоді — 3-є місце (19,382). Входила в команду гімнасток СРСР, що виграла олімпійську першість.
Чемпіонка світу 1954 р. (командна першість), 1958 і 1962 рр. (багатоборство), а також у вправах на брусах, опорному стрибку (1958 р.) і вільних вправах (1962 р.). Чемпіонка Європи 1957 і 1961 рр. (багатоборство), у вільних вправах (1957 і 1961 рр.), опорному стрибку, вправах на брусах і колоді (1957 р.). Тренер олімпійської команди гімнасток у 1972 р. Л.Латиніна завоювала 18 олімпійських медалей, що не вдавалось жодному учаснику Олімпіад сучасності за всю їх історію.

Шахлін Борис, нар. у 1932 р., заслужений майстер спорту, Київ, "Буревісник".
XVI Олімпійські ігри. Багатоборство — 8-е місце (112,5), вправи на коні — 1-е місце (19,25), опорний стрибок — 4-е місце (18,7). Входив у команду гімнастів СРСР, яка виграла олімпійську першість.
XVII Олімпійські ігри. Багатоборство — 1-е місце (115,95), вправи на брусах — 1-е місце (19,4), вправи на коні — 1-е місце (19,375), опорний стрибок — 1-е місце (19,35), вправи на кільцях — 2-е місце (19,5), вправи на перекладині — 3-є місце (19,475). В складі команди гімнастів СРСР завоював срібну медаль.
XVIII Олімпійські ігри. Багатоборство — 2-е місце (115,4), вправи на перекладині — 1-е місце (19,625), вправи на кільцях — 3-є місце (19,4), опорний стрибок — 5-е місце (19,2). В складі команди гімнастів СРСР завоював срібну медаль.
Чемпіон світу 1954 р. (командна першість), 1958 р. (командна першість, багатоборство, вправи на коні, брусах, перекладині). Чемпіон Європи 1955 р. (багатоборство, вправи на перекладині, брусах, коні) і 1963 р. (вправи на кільцях і перекладині). За кількістю олімпійських нагород займає 1-е місце в світі серед гімнастів-чоловіків.

лоусівська (нар. 1980 р.). Серед чоловіків першість тут за Андрієм Сердіновим, який за півтора місяця і до 18-річчя взяв участь у змаганнях з плавання на XXVII Олімпіаді в Сіднеї у 2000 р.

"Найстаріші" учасники. Володимиру Голубничому (нар. 1936 р.) виповнилося 39 років, коли він виступив на XXI Олімпіаді у Монреалі 1976 р. у змаганнях зі спортивної ходьби на 20 км і зайняв сьоме місце. Серед жінок були: легкоатлетка Надія Бодрова, яка 39-річною виступила за збірну України на XXVII Олімпіаді в Сіднеї у 2000 р., Зінаїда Турчина, яка у 42 роки успішно виступила у складі команди з гандболу на XXIV Олімпіаді в Сеулі.

Найвищі учасники. Найбільших на зріст спортсменів, звичайно, слід шукати серед баскетболістів. Киянин Альберт Вальтин (нар. 1937 р.), учасник XVII Олімпіади в Римі в 1960 р. у складі команди СРСР, мав зріст 201 см. Сергій Коваленко (нар. 1947 р.), учасник баскетбольної команди, що виборола золоті медалі на XX Олімпіаді в Мюнхені 1972 р., мав зріст 216 см. Однак першість тут, ймовірно, за киянином Володимиром Ткаченком, володарем бронзової медалі на XXI Олімпі-

аді в Монреалі 1976 р. Його зріст – 220 см.

Найменші учасники. Вже згадувана "дюймовочка" Олена Білоусівська, учасниця XVII Олімпіади в Ліллехаммері 1994 р., мала зріст 142 см. Такий же зріст мала й Стелла Захарова (нар. 1963 р.), яка виборола золоту медаль у командній першості зі спортивної гімнастики на XXII Олімпійських іграх у Москві 1980 р.

Найважчі учасники Олімпіад. Важкоатлет Султан Рахманов (нар. 1950 р.), який став чемпіоном XXII Олімпійських ігор у Москві 1980 р., мав вагу 142 кг. Леонід Жаботинський (нар. 1938 р.), переможець XVIII Олімпіади в Токіо 1964 р. також у змаганнях з важкої атлетики, мав вагу 154,5 кг.

Найлегша з учасників Олімпіад знову ж таки, ймовірно, Олена Білоусівська. Коли вона виступала на XVII зимовій Олімпіаді в Ліллехаммері 1994 р., її вага була 32 кг.

Призери

Наймолодший олімпійський призер. 18-річний Віктор Петренко на XV зимовій Олімпіаді в Калгарі 1988 р. виборов бронзову медаль у змаганнях з фігурного катання на ковзанах.

Наймолодша олімпійська призерка. На XXIV Олімпіаді в Сеулі 1988 р. 16-річна Олександра Тимошенко виборола у змаганнях з багатоборства в художній гімнастиці бронзову медаль, набравши таку кількість балів: скакалка – 15,000 (1), обруч – 15,000 (1), булава – 14,875 (3), стрічка – 15,000 (1). Сума балів – 59,875.

"Найстаріший" олімпійський призер. П'ятиборець Павло Лєдньов виступив на XXII Олімпіаді в Москві у 1980 р. у віці 37 років. З результатом 5 382 очок він виборов бронзову медаль. На чотирьох поспіль Олімпіадах завоював 6 нагород.

"Найстаріша" олімпійська призерка. Зінаїді Турчиній було 42 роки, коли вона у складі команди з гандболу на XXIV Олімпіаді в Сеулі 1988 р. була нагороджена бронзовою медаллю.

Найбільша кількість медалей, виграних спортсменом на одній олімпіаді. Серед жінок цей рекорд належить Марії Гороховській (спортивна гімнастика), яка на XV Олімпійських іграх в Гельсінкі 1952 р. виборола 7 медалей. Вона стала олімпійською чемпіонкою в особистій і командній першості у складі команди СРСР, виборола срібні медалі в опорних стрибках, вправах на брусах, колоді, у вільних вправах і командних вправах з предметами. Серед чоловіків таку ж кількість медалей (7) виборов Борис Шахлін (спортивна гімнастика) на XVII Олімпіаді в Римі 1960 р. Він став абсолютним олімпійським чемпіоном, чемпіоном у вправах на коні, на брусах, в опорних стрибках, отримав "бронзу" на перекладині та "срібло" в командній першості за вправи на коні.

Чемпіони

Перший чемпіон Олімпійських ігор серед українських спортсменів – Віктор Чукарін (нар. 1921 р.). На XV Олімпіаді в Гельсінкі 1952 р. він виступав у змаганнях зі спортивної гімнастики, де взяли участь 185 спортсменів з 29 країн. Українець виборов звання абсолютного чемпіона: багатоборство – 1-е місце (115,70), вправи на коні – 1-е місце (19,50), опорний стрибок – 1-е місце (19,20), вправи на брусах – 2-е місце (19,60), вправи на кільцях – 2-е місце (19,55), вправи на перекладині – 5-е місце (19,40).

Перші чемпіонки Олімпійських ігор серед українських спортсменок. На XV Олімпіаді в Гельсінкі 1952 р. на вищі сходинки п'єдесталу піднялися одразу дві наших співвітчизниці. Звання абсолютного чемпіона з художньої гімнастики виборола харків'янка Марія Гороховська (нар. 1921 р.). Вона показала стабільні результати на всіх без винятку снарядах: багатоборство – 1-е місце (76,78), вільні вправи – 2-е місце (19,20), вправи на колоді – 2-е місце (19,13), вправи на брусах – 2-е місце (19,26), опорний стрибок – 2-е місце (19,19). Тоді ж звання Олімпійської чемпіонки виборола Ніна Бочарова (нар. 1924 р.) з Києва у вправах на колоді (19,22). До речі, наші спортсменки мали доволі конкуренток – загалом у цьому виді спорту брали участь 143 гімнастки з 18 країн.

Перший чемпіон зимових Олімпійських ігор. Київський біатлоніст Іван Бяков (нар. 1944 р.) став олімпійським чемпіоном в естафеті 4x7,5 км на Олімпійських іграх 1976 р.

Першою чемпіонкою на зимових Олімпіадах серед українських спортсменок стала Оксана Баюл. Вона виборола золоту медаль в одиночному фігурному катанні на ковзанах серед жінок на Олімпійських іграх у Ліллехаммері-94.

Наймолодший олімпійський чемпіон. На XXI Олімпіаді в Монреалі 1976 р. чемпіоном з греблі на каное-двійці (дистанція 500 м) став 19-річний Сергій Петренко (нар. 1956 р.) разом з росіянином Олександром Виноградовим (1.45,81).

Наймолодші олімпійські чемпіонки. Лариса Карлова (нар. 1958 р.) виборола золоту медаль, виступаючи у складі збірної СРСР з гандболу на XXI Олімпійських іграх в Монреалі 1976 р. у віці 17 років. За місяць до 18-ліття виборола "золото" у гімнастичному багатоборстві на XXVI Олімпіаді в Атланті 1996 р. Лілія Подкопаєва. 17 років було й Оксані Баюл, коли вона завоювала золоту медаль у змаганнях з фігурного катання на XVII зимовій Олімпіаді в Ліллехаммері 1994 р.

Найкращі олімпійці України (спортсмени, які вибороли найбільшу кількість олімпійських медалей)

		золоті	срібні	бронзові	Разом
	Чоловіки				
Борис Шахлін	спортивна гімнастика	7	4	2	13
Віктор Чукарін	спортивна гімнастика	7	3	1	11
Валентин Манкін	вітрильний спорт	3	1	–	4
Сергій Чухрай	веслування на байдарках	3	–	–	3
Павло Лєдньов	сучасне п'ятиборство	1	2		
Валерій Борзов	легка атлетика	2	1	2	5
Володимир Голубничий	легка атлетика	2	1	2	5
Олександр Шапаренко	веслування на байдарках	2	1	1	4
Юрій Сєдих	легка атлетика	2	1		
Олексій Баркалов	водне поло	2	1	–	3
	Жінки				
Лариса Латиніна	спортивна гімнастика	9	5	4	18
Поліна Астахова	спортивна гімнастика	5	2	3	10
Ольга Бризгіна	легка атлетика	3	1	–	4
Марія Гороховська	спортивна гімнастика	2	5	–	7
Ніна Бочарова	спортивна гімнастика	2	2	–	4
Тетяна Гоцу	спортивна гімнастика	2	1	1	4
Лілія Подкопаєва	спортивна гімнастика	2	1	–	3
Зінаїда Турчина	гандбол	2	–	1	3
Лариса Карлова	гандбол	2	–	1	3

17-річною виборола золоту медаль у змаганнях зі спортивної гімнастики й Стелла Захарова (нар. 1963 р.) на XXII Олімпіаді в Москві. Але рекорд тут належить севастопольській школярці Галині Прозуменщиковій (нар. 1948 р.), яка на XVIII Олімпіаді в Токіо 1964 р. виборола у віці 16 років "золото" у запливі брасом на 200 м з олімпійським рекордом.

"Найстаріші" олімпійські чемпіони. Важкоатлет Петро Король (нар. 1941 р.) виборов золоту медаль на XXI Олімпіаді в Монреалі в 1976 р. у віці 35 років. У ваговій категорії 67,5 кг він показав такі результати: ривок – 135, поштовх – 170, сума – 305. Натомість Павло Лєдньов (нар. 1943 р.) отримав "золото" у командній першості в змаганнях із сучасного п'ятиборства на XXII Олімпіаді в Москві 1980 р., коли йому було 37 років.

Тоді ж чемпіоном з вітрильного спорту в класі "Зоряний" став 42-річний Валентин Манкін (нар. 1938).

"Найстаріші" олімпійські чемпіонки. На XXII Олімпіаді в Москві 1980 р. до складу команди СРСР з гандболу, що виборола золоті нагороди, входили дві 34-річні українські спортсменки – Людмила Порадник і Зінаїда Турчина. А чемпіонкою у командних змаганнях з виїздки (кінний спорт) тоді ж стала 35-річна Віра Місевич (нар. 1945 р.).

"Вічний чемпіон". В історії Олімпійських ігор є спортсмени, які стали "вічними" чемпіонами. Серед них і киянин Віталій Романенко (нар. 1926 р.). У стрільбі по мішені "олень, який біжить", на дистанції 100 м він набрав на XVI Олімпійських іграх у Мельбурні в 1956 р. найбільшу кількість очок – 441 і виборов перше місце. На наступних Олімпіадах змагання з цього виду спорту були зняті з програми.

Найбільша кількість ігор, на яких спортсмен виграв золоті медалі. По 3 "золота" вибороли у різні роки Борис Шахлін (спортивна гімнастика, 1956, 1960, 1964 рр.), Поліна Астахова (спортивна гімнастика, 1956, 1960, 1964 рр.), Лариса Латиніна (спортивна гімнастика, 1956, 1960, 1964 рр.), Володимир Морозов (гребля, веслування на байдарках, 1964, 1968, 1972 рр.), Валентин Манкін (вітрильний спорт, 1968, 1972, 1980 рр.).

Найбільший період часу між виграними золотими медалями. 12 років – Валентин Манкін (вітрильний спорт, 1968 – 1980 рр.), 8 – Поліна Астахова (спортивна гімнастика, 1956 – 1964 рр.), 8 – Лариса Латиніна (спортивна гімнастика, 1956 – 1964 рр.), 8 – Володимир Морозов (гребля, веслування на байдарках, 1964 – 1972 рр.), 8 – Сергій Білоглазов (вільна боротьба, 1980 – 1988 рр.).

НЕЗВИЧАЙНІ РЕКОРДИ

Жонглювання гирями. У 1995 р. повідомлялося, що президент федерації гирьового спорту України Ю.Щербина протягом півгодини 150 разів підкинув над головою двопудовик і зловив його на шию.

У травні 2000 р. Олег Іліка з Буковини на Міжнародному турнірі з гирьового спорту на приз "Спортивної газети" у м. Збаражі на Тернопільщині у змаганнях з поштовху двопудової гирі поперемінно кожною рукою протягом однієї години сягнув результату 901 підйому.

Метання 24-кілограмової гирі через планку — така вправа була запропонована в рамках Всеукраїнського турніру "Богатир року" в Донецьку 2001 р. Переміг киянин Юрій Пархоменко з результатом 5 м 10 см.

Підтягування на перекладині з гирею на нозі. У 1992 р. 28-річний киянин Олександр Кравченко 13 разів підтягнувся на перекладині з 16-кілограмовою гирею на правій нозі. А потім присів на тій же правій нозі (з вагою 32 кг) 24 рази. До речі, його вага 78 кг, зріст 185 см.

Забіги ветеранів. На чемпіонаті України з легкої атлетики серед ветеранів 1995 р. в Чернігові оплески уболівальників викликав легкий і невимушений біг на 5 000 м Г.Чайковського з Миколаєва. Вік бігуна — 80 років.

У Міжнародному пробігу "Галичина", що відбувся у Львові, мешканець цього міста Костянтин Савельєв подолав дистанцію в 10 000 м. Вік спортсмена — 84 роки! Цікаво, що в 1977 р. він переніс інфаркт, а ще у 1983 р. під час видалення аденоми простати в нього зупинилося серце й дві доби він був непритомним. Однак не став чекати другого інфаркту й почав під наглядом лікаря займатися спортивною ходьбою, а далі — "втікати від інфаркту".

Найстарішим бігуном-надмарафонцем вважається одесит І. Макаров, який у 1990 р. напередодні 69-го дня свого народження пробіг 69 км.

Перенесення тягарів. У вправі "прогулянка коваля", що проводилась у рамках Всеукраїнського турніру "Богатир року" в Донецьку 2001 р., львів'янин Василь Вирастюк показав найкращий результат. За правилами треба було якомога далі пронести в кожній руці по залізній 130-кілограмовій болванці. Пройшовши з цією вагою 62 м 95 см, Василь виграв тур, побивши свій же рекорд України — 43 м, що раніше був зафіксований у Каховці.

Плавання зі зв'язаними руками і ногами. У 2001 р. повідомлялося, що мешканець Терновського району на Дніпропетровщині Петро Аврахов проплив зі зв'язаними руками і ногами 650 метрів. На той час йому виповнилося 57 років. "Секрет" доволі простий: слід лише дуже прогинатися у спині, звиваючись як вуж, й тримати голову над водою. Причому руки в нього завжди зв'язані позаду, що вважається ускладнюючим елементом. Цим й іншими оригінальними способами плавання Петро Петрович довів, що для людини немає нічого неможливого й намагається застерегти від паніки людей, які можуть опинитися в екстремальній ситуації.

■ *Бігун-ветеран Костянтин Савельєв.*

Розбивання предметів. У 1994 р. на змаганнях з розбивання предметів у Харкові В.Сук (Миколаїв) розбив чотири дошки, кожна завтовшки 2,5 см, а О. Нагорний (Павлодар) — 13 черепиць.

Найдовша подорож пішки без їжі. Підземний електрослюсар донецької шахти ім. М. Калініна 34-річний Віталій Макаренко подолав у 1992 р. пішки відстань від Донецька до Києва приблизно у 730 км, не вживаючи їжі протягом 18 діб. У подорожі він мав лише флягу з водою, рюкзак і спальний мішок за плечима (усього 14 кг). "Хотів перевірити свої можливості, — сказав він журналістам. — До походу й голодування готувався чотири роки, вивчав систему голодування за Бреггом, виробляв власну дієту".

Сальто назад. 90 разів зробив сальто назад Валерій Капран з Макіївки за 14 хв. на змаганнях на московському манежі "Динамо" 1990 р.

Віджимання на одній руці. 100 разів віджався на одній руці 24-річний електромеханік з Білої Церкви Володимир Дзюба 1991 р. у спорткомплексі "Авангард". Рекорд встановлено за 1 хв. 15 сек.

ЇЗДА НА МОТОЦИКЛІ

Їзда, стоячи на сидінні мотоцикла і не торкаючись керма. 133 км (від Дніпропетровська до Кривого Рога) подолав за 2 год. 25 хв. у 1992 р. на мотоциклі "Мінськ" Віталій Бондар, ке-

рівник групи кінокаскадерів "Інгульчани".

Їзда на мотоциклі, сидячи спиною до напрямку руху. 27 км проїхали так кінокаскадери Олександр Медведєв і Віктор Горбенко поблизу Дніпропетровська в 1992 р. Швидкість на окремих ділянках при цьому сягала 75 км.

ЖОНГЛЮВАННЯ М'ЯЧЕМ

Жонглювання м'ячем головою. Харківський футболіст Микола Куценко в 1996 р. жонглював головою футбольним м'ячем протягом 7 год. 19 хв. 26 сек.

Жонглювання м'ячем позмінно головою і ногами. У 1995 р. харків'янин Микола Куценко показав феноменальний результат, прожонглювавши таким чином 24 год. 30 хв.!

Жонглювання м'ячем ногами. Мешканець Каховки (Херсонська обл.) Василь Росошик у безперервному жонглюванні м'ячем не має собі рівних. У 1989 р. він, жонглюючи м'ячем, у рідному місті пройшов близько 40 км за 10 год. 30 хв., що на той час було рекордом світу. Разом він пройшов 101 коло довкола футбольного поля і легкоатлетичних секторів. Відтак у 1990 р. він встановив рекорд світу для закритих приміщень: жонглював м'ячем на манежі "Динамо" у Москві 5 год. 58 хв. 48 сек. й пройшов за цей час 20 км 175 м. Наступний рекорд світу — для стадіонів — В. Росошик встановив у 1991 р. в Алма-Аті: 40 км 400 м за 10 год. 35 хв. і в 1995 р. ним було встановлено рекорд світу з жонглювання м'ячем для автомобільних трас: під час марафону від Каховки до Нової Каховки він пройшов 18 км 400 м за 3 год. 32 хв. Протягом цього часу м'яч жодного разу не падав на землю.

РОЗВАГИ

АТРАКЦІОН

Найбільший атракціон. У 2000 р. на вінницькому заводі АТ "Аналог" змонтували всесвітньо відомий атракціон "Американські гірки". Поїзд досягає швидкості 70 км/год, долаючи "мертву петлю", "серпантин" та "обманку". Конструкція завдовжки 360 м і заввишки 12 м важить 100 т.

КРОСВОРДИ

Незвичайний кросворд з 500 слів вишила на оксамиті бісером Ніна Дяченко — мешканка м. Ровеньки Луганської обл., аби потрапити в Москву на телепередачу "Поле чудес". Темою кросворда стало все, що стосується шахтарської праці.

КОЛЕКЦІЇ

Найбільша колекція "Кобзарів". Унікальна приватна бібліотека зі 120 "Кобзарів" Тараса Шевченка, виданих у різних друкарнях у різні часи, є у с. Буяни на Волині. Розміщена вона у невеличкій хатині, господарем якої є пристрасний книголюб і шевченкознавець 85-річний пенсіонер Микола Куделя. Найстаріше видання колекції — "Кобзар", що вийшов 1867 р. у Санкт-Петербурзі. Тут же на полицях збірники, видані англійською, німецькою, польською, іспанською, іншими мовами. Своєрідним підсумком життя, присвяченого популяризації Т.Шевченка та його "Кобзаря", стала для М. Куделі його книжка "Кобзар", видана у Луцьку.

Найбільша колекція телевізорів. Як повідомлялося у пресі 1995 р., у приватному "зібранні" телевізійних приймачів мешканки Житомира Б.Гоган нараховується 287 — від антикварних "дідусів" до сучасних електронних "праправнуків". Майже 200 приймачів у цьому музеї блакитних екранів — діючі!

Найбільшу колекцію мила зібрав харків'янин Володимир Коваль — 1 500 зразків твердого й рідкого з п'ятидесяти країн, а також понад півтори тисячі упаковок мила XIX—XX ст. До колекції входять і рекламні матеріали, рецептурні довідники, численні публікації з історії і технології "мильної справи".

Найбільша колекція пивних етикеток. "Усе про пиво" — так можна назвати колекцію львів'янина Ростислава Лозов'юка, який зібрав понад 130 тис. пивних етикеток, де зображено не тільки традиційні назви торгових марок, а й портрети політичних діячів, твори мистецтва, представників флори та фауни, національні костюми. Найдорожчі — найстаріші, з початку XX ст., надзвичайно цінні — з невеликих країн Африки або Карибського басейну.

Найбільша колекція українських листівок належить, ймовірно, відомому мистецтвознавцеві Михайлові Забоченю. Він одним з перших почав досліджувати історію українських поштівок, його перу належить книга "Філокартія" і близько 200 статей. Його колекція з понад 10 тис. рідкісних ілюстрованих поштових карток лягла в основу унікального видання — альбому "На спомин рідного краю. Україна у старій листівці", де описано понад 7 тис. карток із зображенням українських народних типажів, краєвидів міст і сіл, історичних подій та славетних постатей.

Усе про бджільництво — таку колекцію зібрав Богдан Рудка з с. Петриків поблизу м. Тернополя. Власна бібліотека налічує понад 1000 книжок й комплектів журналів з практичного бджільництва та історії. Він — автор та ініціатор видання пам'ятних поштових конвертів зі спеціальним погашенням. За його ініціативою та участю у 1999 р. вперше в Україні видано поштові марки із зображенням бджоли та на честь 225-ліття від дня народження П. Прокоповича. У колекції можна побачити також численні монети, медалі, поштівки, значки, екслібриси, присвячені бджільництву.

***Найбільшою колекцією тюльпанів** може похвалитися харків'янин Геннадій Титаренко. Він вирощує квіти більш як п'ятисот сортів. Є на його "плантаціях" прості ранні й махрові пізні, різновиди й гібриди тюльпанів Кауфмана, Фобера, Грейга. Предметом особливої гордості є сорти Абрикосова красуня, Арабська таємниця, Чорний лебідь, Блакитна чапля, Принцеса Вікторія та навіть Стан екстазу.*

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

ЗМІСТ

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

СПОРТ І РОЗВАГИ

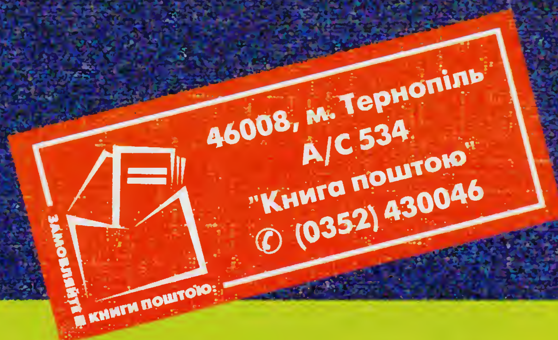
Георгій Олексійович Маценко

КНИГА РЕКОРДІВ УКРАЇНИ
Культура і мистецтво. Спорт і розваги

Редактори Б. Є. Будний, Б. С. Легкий
Художник В. А. Басалига
Технічний редактор І. О. Козуб
Комп'ютерний набір та верстка І. О. Демків

Підписано до друку 27.08.2002. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура FreeSet. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 6,5.

Видавництво "Навчальна книга - Богдан".
Свідоцтво №24637417 від 13.11.97
46008, м.Тернопіль, вул. Танцорова, 14. А/с 534.
тел./факс (0352) 25-18-09; 43-00-46; 25-37-53
E-mail: *publishing@budny.te.ua*
www.bohdan-books.com

Шановні читачі!

Ви перегорнули останню сторінку книги, але цікавого, незвичайного й дивовижного навколо нас, очевидно, ще дуже багато. Якщо Ви маєте достовірні, документально підтверджені відомості про видатні досягнення у різних галузях науки і культури, мистецтва та спорту, техніки й промисловості, а також про незвичайні явища природи, будемо вдячні Вам за надання їх видавництву. Матеріали, що цікавлять нас, будуть вміщені у наступному виданні книги, а для авторів передбачено винагороду.

Рекордом є те, що являє собою межі для живих і неживих об'єктів і може бути виміряне секундоміром, рулеткою або кількістю повторень. До рекордів може у певній мірі прирівнюватись явище, випадок або об'єкт, які є унікальними і неповторними. Натомість колекціонування цікавих речей як таке не є рекордом, як і фізичні вади чи курйозні витівки.

Рекорд має бути підтверджений публікацією у пресі. На вирізках із періодики слід зазначити назву видання, місце, де воно побачило світ, дату публікації. І хтозна, можливо, одним із співавторів наступного видання "КНИГИ РЕКОРДІВ УКРАЇНИ" станете саме Ви!

ISBN 966-692-087-5

Додаткова інформація:

т/ф (0352) 251809
т. 430046, 253753, 252841
E-mail: publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com